GÜLEN KURT ÖNCEL

TÜRKİYE'de SORUŞTURMACI GAZETECİLİK

İnceleme - araştırma

evrensel
kültür kitaplığı

evrensel
kültür kitaplığı

Gülen Kurt Öncel

TÜRKİYE'DE SORUŞTURMACI GAZETECİLİK

İnceleme-Araştırma

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **547**
Evrensel Kültür Kitaplığı **3**
Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilik: Gülen Kurt Öncel

Kapak Uygulama: **Devrim Koçlan**

ISBN 978-605-4834-45-7
© Evrensel Basım Yayın **2013** - Sertifika No: **11015**

Birinci Basım **Kasım 2013** • İstanbul

Baskı: Ezgi Matbaacılık Tekstil Pors. İnş. San. Tic. Ltd. Şti.
Sanayi Cd. Altay Sok. No: 14 Yenibosna / İstanbul • Sertifika No: 12142
T: 0212 452 23 02 - www.ezgimatbaa.net

TÜRKİYE'DE SORUŞTURMACI GAZETECİLİK

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 13

1. GİRİŞ 21

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ 27
2.1. Araştırmanın Önemi 27
2.2. Araştırmanın Yöntemi 29

3. SORUŞTURMACI GAZETECİLİK
VE DEMOKRASİYE İLİŞKİN KURAMLAR 40
3.1. Medya ve Demokrasi Teorileri 40
3.2. Medyaya Yüklenen Roller 52
3.3. Medyanın Demokratik İşlevleri 54
3.3.1. Bekçi Köpeği Medya 60
3.3.2. Dördüncü Kuvvet Medya 63
3.4. Türkiye'de İfade Özgürlüğü ve Demokratik Gelişim 76

4. AMERİKA'DA VE TÜRKİYE'DE
UYGULAMALAR VE TANIMLAMALAR 85
4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde
Soruşturmacı Gazetecilik 85
4.1.1. Upton Sinclair - Şikago Mezbahaları 1906 87
4.1.2. Seymour Hersh - My Lai Katliamı 1969 88
4.1.3. Carl Bernstein ve Bob Woodward -
Watergate 1972-1974 89
4.2. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilik Tanımı,
Tarihsel Gelişimi ve Göze Çarpan Örnekler 91
4.2.1. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilik Tanımı 91
4.2.2. Soruşturmacı Gazeteciliğin Tarihsel Gelişimi 93
4.2.2.1. Mobilya Dosyası 1974 -
Uğur Mumcu & Altan Öymen 102
4.2.2.2. Malatya Çocuk Yuvası Skandalı 2005 -
Mehmet Ali Önel/Deşifre Haber Programı 105
4.2.2.3. Bir Soruşturmacı Gazetecilik Serüveni:
Haramzadenin Dönüşü-Uğur Dündar/Haluk Şahin 2006 110

5. TÜRKİYE'DE SORUŞTURMACI GAZETECİLİK
VE SORUNLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLER 113
5.1. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin
Kavrama İlişkin Görüşleri 114
5.2. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin
Demokrasiye İlişkin Görüşleri 119
5.3. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin
Medya Yapısına İlişkin Görüşleri 125
5.4. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin
Sansür ve Otosansüre İlişkin Görüşleri 132

Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin
Etik İlkelere İlişkin Görüşleri 138
5.6. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin
Sosyal Medyaya İlişkin Görüşleri 145
5.7. Görüşlerden Ortaya Çıkan Bulguların
Kategorizasyonu 152
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 155
EKLER 167
KAYNAKÇA 169

Babam'a...

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANGA	: Ahmet ve Nedim'in Gazeteci Arkadaşları
BBC	: British Broadcasting Corporation
BK	: Basın Kanunu
ÇGD	: Çağdaş Gazeteciler Derneği
BM	: Birleşmiş Milletler
çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TV	: Televizyon
yy.	: yüzyıl

ÖNSÖZ

Bu kitabın yayınlanmasıyla 10 yıl kadar önce başlamış olan bir süreç hedefine ulaşmış bulunuyor. Bir öneri ya da fikir olarak başlayan ön proje çetin çalışmalar, sınavlar ve aşamalardan geçtikten sonra nihayet okurun karşısına çıkacak kıvama gelmiş oluyor. Elinizdeki kitabın arkasında ne kadar çok emek ve ne kadar derin bir birikim olduğunu en iyi bilen kişi benim. Çünkü Gülen o ilk fikri İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde asistanlığımı yaparken oluşturdu. Onu, sık sık bana danışarak, bir doktora tezi haline gelecek şekilde geliştirdi, araştırılabilir sorulara dönüştürdü, sahaya çıkıp uzun mülakatlar yaptı, bulguları analiz edip belirli sonuçlara vardı, benim de içinde bulunduğum jürilerde akademik gerekleri yerine getirdi ve sıra onu kitap olarak "meraklılarına" sunmaya gelince doğal olarak önsözünü de benim yazmamı istedi. Ne mutlu ona ve bana!

Akademik üretim döngüsü böyledir. Yavaştır, kuralcıdır, bürokratiktir. Bir kısmı demode sayılabilecek usulleri vardır. Ancak bunlar zorluk çıkarmak için değil, bu değirmenden çıkacak ürünün güvenilir olmasını sağlamak içindir. Çünkü her doktora tezi, insanlığın belirli bir konudaki bilgisini, belki yalnızca birkaç santim, ilerleterek bilime katkıda bulunacaktır. Literatürde yerini alacaktır. Bundan sonraki çalışmalar onun bıraktığı yerden devam edecektir. Türkiye'de "soruşturmacı gazetecilik" konusunda bundan sonra yapılacak bilimsel çalışmaların buradaki bilgilerden yararlanacak olması gibi. O anlamda bu çalışma uzun zincirin son halkasıdır.

Ancak bir bakıma da ilk halkası… Çünkü Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik konusunu ele alan makale ve kitap sayısı fevkalade sınırlı, bilimsel çalışma ise hemen hemen hiç yok.

Kaynak olarak karşımıza çıkanlar daha çok gazete yazıları ve mülakatlardan oluşuyor. Alana bir bütün olarak tepeden bakan ve onun demokrasi içindeki işlevlerini inceleyen, Türkiye'deki uygulaması hakkında bu çalışma bundan sonra bu yola gireceklere çok önemli bir çıkış noktası sağlıyor. Onların işi artık daha kolay. Bilim zaten tüm zamanları içine alan evrensel bir paylaşım ağı, sonu olmayan bir yol değil midir?

Türkiye demokratik kalacaksa (ya da olacaksa) soruşturmacı gazetecilik konusu da her zaman gündemde kalacaktır. Gazetecinin hangi konuları ne hakla, hangi yöntemlerle araştırıp soruşturacağı sık sık güncel haberlerden doğan yakıcı sorunlar olarak karşımıza çıkacaktır. Yazılıp çizilenler ya da ekrana çıkanlar hakkında hem etik hem hukuk tartışmaları yapılacaktır. Siyaset adamları, güç sahipleri ateş püskürecektir. Hapishaneye düşenler, hatta öldürülenler olacaktır. Çünkü soruşturmacı gazetecilik eşek arısı kovanına çomak sokmaktır. Güçlülere meydan okumaktır. Çok sevdiğim bir tanımla "çok rahatsızları rahatlatmak, fazla rahatları ise rahatsız etmek"tir. Cesaret ve sabır sahibi olmaktır. Bazen çelik yelek giymek, bazen de posteki saymaktır… Ve bütün bunları, kişisel ya da kurumsal çıkar için değil, halkın bazı şeyleri öğrenmesi için yapmaktır.

Soruşturmacı gazetecilik demokrasinin ancak halkın iyi bilgilendirildiği ortamlarda yaşayabileceği varsayımına dayanır. Halkın kendisini yönetenlerin yaptıkları hakkında (bunu yalnız siyasal anlamda söylemiyorum) bilgi alamadığı bir yerde demokratik süreçlerin, denge ve fren mekanizmalarının işleyebilmesi mümkün değildir. Soruşturmacı gazeteciliğin yapılamadığı, yapılmasına engel olunduğu ülkelerde sistem hızla otokrasi ve kleptokrasiye dönüşür. Demokrasilerde haberciler halk adına her şeyi öğrenme hakkına sahiptir; gizlilik ve yasak istisnadır. Yani demokraside kural "Sen ne hakla bu soruyu soruyorsun?" değil, "Sen ne hakla bu bilgiyi vermiyorsun?"dur. Niçin böyle olması gerektiğini bu kitabı okurken çok iyi anlıyoruz.

Bu kitapta yer alan gazeteci görüşlerinden de anlayacağımız üzere, Türkiye soruşturmacı gazetecilik açısından zor bir dönemden geçiyor. Önemli medya kurumlarının kendileri soruşturmacı gazeteci-

lik yapılmasına engel olan *sübablara* dönüşmüş bulunuyor. Kendisini tam zamanlı olarak bu alana yoğunlaştırmış gazeteci sayısı fevkalade az, onlar da soruşturmacı habercilerin olağan sorunlarıyla boğuşmaktalar: İşsizlik, savcı iddianameleri, tehditler, karalama kampanyaları… Buna rağmen, her yıl sayıları çok az da olsa ülkeyi sarsan soruşturmacı haber yayınlanabiliyorsa bu onların "kahraman"lığı ile gerçekleşiyor.

Tarihten biliyoruz ki, soruşturmacı gazetecilerin kahramanlaştığı ülkelerde bir şeyler fena halde yanlıştır.

Bu kitap işte o "kahraman"ların işlerini nasıl yaptıklarına ilişkin çok değerli bilgilerle dolu.

Bir kısmı yaptıkları işin "soruşturmacı gazetecilik" olduğunu bilmeseler ya da kabul etmeseler bile bir döneme tanıklık görevini her şeye rağmen yerine getirmeye çalışmaktalar.

Türk basın tarihi onları tanıyacak ve selamlayacaktır. Öğrencim ve meslektaşım Gülen Kurt Öncel'e de bu çalışma için teşekkür edecektir. Bundan bana düşen pay tatlı bir kıvançtır.

Prof. Dr. Haluk Şahin

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Marmara Üniversitesi Radyo Televizyon Sinema bölümünde 2012 yılında tamamladığım Doktora tezimdir. Tez çalışması boyunca çalışmanın bütünlüğünün oluşturulmasında ve her aşamasında yetkin bilgi ve tecrübeleri ile yol gösteren tez danışmanım Prof Dr. Cem Pekman'a, tezin araştırma yönteminde fikirleriyle öncülük edip, mülakatların gerçekleşmesinde katkı sağlayan, tezin genel çerçevesini oluşturmakta her zaman yanımda olan değerli hocam Prof. Dr. Haluk Şahin'e, ve izleme komitesi üyesi Prof. Dr. Serpil Kırel'e, akademik paylaşımları sayesinde tezin ilerlemesindeki sonsuz ilgi ve desteği için teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Tezin araştırma yöntemi olan, derinlemesine mülakatlarda yer alan değerli soruşturmacı gazeteciler; Altan Öymen, Uğur Dündar, Nedim Şener, İsmail Saymaz, Kemal Göktaş, Ertuğrul Mavioğlu, Mehmet Ali Önel, Ertan Turhan, Gökhan Bektaş ve Lube Ayar'a, ve Özge Mumcu'ya, katıldığı derslerden ve konuşmalarından alıntılarla adını kullanmama izin veren Ahmet Şık'a, bana değerli vakitlerini ayırdıkları ve araştırmama destek oldukları için minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Tez çalışması süresince teşvik edici fikirleri ile yol gösteren ve vakit ayırıp savunmamda bulunan Prof. Dr. Aslı Tunç'a, fikirlerini almaktan ve moral verici destekleriyle yanımda olmalarından mutluluk duyduğum değerli dostlarım Nermin Orta ve Ergen Devrim Karagöz'e, tezin kitap olarak basılması için beni teşvik eden Esra Ercan Bilgiç'e müteşekkir olduğumu söylemek isterim.

Bu sürecin tümünde desteği ve ilgisi ile yanımda olan eşim Dr. Semih Öncel'e ve yoğun günlerimde çok az vakit ayırabildiğim kızım Gülse'ye, sabrından dolayı minnet duyduğumu belirtir, teşekkür ederim.

Gülen Kurt Öncel, Mayıs 2013, İstanbul

1. GİRİŞ

Bu çalışmayı, günümüz Türkiyesi'nde, medyada gerçekleşen değişimler ve soruşturmacı gazeteci olarak bilinen kişilerin mevcut durumda yaşadıkları engellemelerin medyada da yer bulması ve tartışılması tetiklemiştir. 20. yüzyıl ile ivme kazanan medyanın denetleme fonksiyonu, bugün ne durumda işlevsellik göstermekte, gazeteciler hangi koşullar altında denetim işlevini yerine getirebilmektedirler, soruları araştırmaya yön veren sorulardır. Çalışmada kitle iletişim araçları yerine medya kavramı kullanılmış, özelde basın üzerinde durulmuştur.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren medyaya yöneltilen en genel eleştiri, medyanın demokrasinin işleyişi için görevlerini yerine getirmediği yönünde olmuştur. Bu tartışmalarla beraber araştırmacı/soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri tüm dünyada ivme kazanmaya başlamıştır. Araştırmacı-soruşturmacı gazeteciliğin tarihsel gelişimine baktığımızda Amerika'daki gelişmelerle Türkiye'deki olayların 1970'li yıllarda gerçekleştiğini görüyoruz. Bu çalışmada Amerika'da gerçekleşen Watergate ve Türkiye'deki Mobilya Dosyası olaylarının aynı zamana denk geldiği görülmektedir. Bu nedenle Amerika'da ve Türkiye'de gerçekleşen soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerinin incelenmesi ele alınmıştır.

Medyanın demokrasilerde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak görüldüğü tarihlerden itibaren, medya ve demokrasi kavramları bir arada kullanılmaya başlanmış ve demokrasi ve medya özgürlüğü tartışmaları birbirine bağlı şekilde ilerlemiştir. Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ile ekonomik ve siyasal alandaki hızlı değişmeler, medyaya yeni kavramlar yüklemiş-

tir. "Dördüncü kuvvet" ve "bekçi köpeği" medya kavramı medyanın demokrasinin işleyişine sağladığı katkıyı pekiştirir nitelikte kavramlar olarak literatürde yer almıştır. Çalışmada soruşturmacı gazeteciliğin demokrasiler için önemine geçmeden önce medya ve demokrasi kuramlarının literatür taraması yapılmış, geçmişten günümüze kabul görmüş kuramlar aktarılmıştır.

Bu çalışmada özellikle Hallin ve Mancini'nin[1] *Akdenizli veya Kutuplaşmış Çoğulcu Modeli* ele alınmıştır. Çünkü kategorilere uyma biçimi bakımından Türkiye bu modelin içinde gösterilmektedir[2]. Basının farklı toplumsal yapılar içinde ekonomik ve siyasi faktörlerin devreye girmesiyle farklılıklar göstereceği, dolayısıyla bir sistem içinde tüm ülkelerin basınlarını değerlendirmemek gerektiği fikrine destek verilmiştir. Hallin ve Mancini'nin ortaya koydukları basın modeline uyum sağlayan Türkiye'de, medya yapısına ilişkin görüşler ortaya konmuştur.

Medyanın kamuyu bilgilendirmek, olan bitenden haberdar etmek, eğlendirmek görevlerinin yanında karar alma mekanizmalarını denetlemek, otoriteyi gözetlemek ve halkın karar alma sürecine dâhil olmasını sağlamak gibi işlevleri olduğu üzerinde durulmuştur. Bu anlamda gazetecilik pratiği olarak karşımıza çıkan ve medyaya yüklenen rollerin pratikteki bir tezahürü olan soruşturmacı gazetecilik kavramına yönelik algıyı irdelemek gerekmiştir.

Medyanın demokratik rolünün belirleyici olması amacıyla kullanılan farklı ifadelere yer verilmiştir. Bunların başında İngilizceden dilimize "bekçi köpeği" (watchdog) olarak çevrilen ve medyanın denetleme işlevlerinden biri olan kavram gelmektedir. Bekçi köpeği habercilik ya da gazetecilik olarak da açımlanan soruşturmacı gazetecilik, ileriki bölümlerde ele alınacağı için bu noktada çok detaylandırılmamıştır. Bu tür habercilik biçimlerinde amaç hesap verebilirliğin

---

1 Daniel C. Hallin ve Paolo Mancini, Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics, Cambridge University Press, UK, 2004.

2 Esra Arsan, Avrupa Birliği ve Gazetecilik, 1. Baskı, İstanbul: Ütopya Yayınları, 2008, s. 57.

sağlanması olmuştur, sonuç olarak da demokratik ve toplumsal katılımın sağlandığı bir sistem ortaya çıkmıştır.

Literatürde yer alan bir diğer ifade de "dördüncü kuvvet medya" kavramıdır. Toplumu oluşturan bireylerin kamusal yaşama dâhil olmaları için ülkede olan bitenden özgür ve tarafsız bir basın aracılığıyla haberdar olmaları gerekliliği savunulmuştur. Dördüncü kuvvet olarak işaret edilen medya yurttaş adına resmî otoriteyi, iktidarı denetlemeli fikri, liberal düşünce sisteminin savunduğu özgür basının işlevselliği ile demokratik toplumlarda varlık gösterebilmektedir. Medyanın demokratik toplumlardaki rolünü belirleyen bu ifadelerin yanında medyanın iktidarların ve otoritenin aracı olduğu ve yandaş medya olarak da işaret edilen bir konuma geldiği de eleştirilerde ele alınmıştır.

Türkiye'de mevcut durumun tespitini kuramsal yaklaşım ile birlikte aktarmak araştırmanın konusu olan soruşturmacı gazetecilik faaliyetinin demokrasilerdeki durumunu aktarabilmek açısından ele alınmıştır. Dünyada demokrasinin varlığının medyanın kamu adına denetim yapması ile mümkün olduğu fikrini, tarihsel gelişim ve soruşturmacı gazetecilik örneklerine yer vererek ortaya koyan çalışma, medya profesyonelleri olarak tanımlanan soruşturmacı gazetecilerin demokrasi adına Türkiye'de ortaya koydukları örneklere yer vermektedir.

Soruşturmacı gazetecilerin görevinin güç odaklarını denetlemek olduğu, adı geçen "denetlemek" kavramının İngilizcede kullanılan "monitör" kavramıyla aynı ancak uygulamalara bakıldığında Türkiye'de denetim alanında farklılıklar görüldüğü ortaya konmaktadır. Demokrasinin gerekliliği olan denetim işlevini yerine getiren bu profesyonel gazetecilik türü farklı ideolojik sistemlerde farklı uygulamalar ile karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel gelişimde önemli yere sahip olan Amerika'daki gelişime bakarken tarihte bilinen ve iz bırakan üç olay incelenmiştir. Upton Sinclair, Seymour Hercsh, Carl Bernstein ve Bob Woodward soruşturmacı gazeteciler ve ortaya koydukları olaylar olarak yer almıştır.

Soruşturmacı gazeteciliğin, Türkiye'deki gelişimi Türk basın tarihindeki soruşturmacı gazetecilik örneklerine bakılarak aktarılmıştır.

1940'lardan başlayıp, çok partili hayata geçiş, 1960'larda dergicilik ile sorgulamanın başlaması, demokrasi arayışının göstergeleri olarak görülmüştür. 1970'lere bakıldığında Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin başlamasını sağlayan Uğur Mumcu gazeteciliği ele alınmıştır. 1980'ler ile birlikte soruşturmacı gazetecilik taçlanmıştır. 90'lara gelindiğinde ise televizyonun hayatımıza girmesiyle televizyonda soruşturmacı gazetecilik örnekleri göze çarpmaktadır. Bu duruma örnek olarak Arena programı, 10 yılı aşkın bir süre soruşturmacı gazetecilik alanına katkı sağlayan, izlenilen yeni bir format olarak yer bulmuştur. 2000'li yıllarda yeni kuşak diye tabir edebileceğimiz aktif olarak soruşturmacı gazetecilik yapan isimlere yer verilmiştir.

Araştırmamıza temel olan 10 soruşturmacı gazeteci ile yapılan derinlemesine mülakatlarda yer alan sorular, günümüz Türk soruşturmacı gazeteciliğini anlamak ve tanımlamak için üretilmiştir. Televizyonda soruşturmacı gazetecilik alanında yer alan beş gazeteci, Uğur Dündar, Mehmet Ali Önel, Ertan Turhan, Gökhan Bektaş ve röportajın yapıldığı dönemde IMC TV'de bulunması sebebiyle Ertuğrul Mavioğlu'dan oluşmaktadır. Basında yer alan ve çalışmamıza temel oluşturan beş gazeteci, Nedim Şener, Altan Öymen, Kemal Göktaş, İsmail Saymaz ve Lube Ayar'dan oluşturulmuştur. Bunun yanında konuk olduğu derslerdeki kayıtları ve konuşmalarını kullanmamıza izin veren Ahmet Şık'ın, soruşturmacı gazetecilik alanına yönelik ifadelerine de yer verilmiş ve araştırmanın yöntemi sağlamlaştırılmıştır. Nedim Şener ile 2007 ve 2012 yıllarında yapılan derinlemesine mülakattan mesleğe dair alıntılara ve düşüncelere yer verilmiştir.

Kavramsal çerçevenin çizildiği çalışmada soruşturmacı gazeteciliğin tanımına yer verilmiştir. Türkiye'de araştırma kavramından soruşturma kavramına geçiş için ortaya atılmış güncel tanımlamayı yapan Haluk Şahin, soruşturmacı gazetecileri diğer alanlardan ayırarak yeni bir açıklama getirmiştir. Buna göre soruşturmacı gazeteci "*güç odaklarının ya da güçlü kişilerin bilinmesini istemedikleri ama bilinmesinde kamu yararı olan konuları sistematik olarak araştıran ve belgeleriyle kamuoyuna sunan kişidir*". Bu tanımlamadan yola çıkarak kavrama olan yaklaşımın pratikte bu işi yapan gazeteciler tarafından

nasıl karşılandığını anlamak için, derinlemesine mülakat yapılan 10 gazeteciye sorular yöneltilmiştir. Bu bölümde kavramsal yaklaşım ile ilgili düşüncelerine alıntılarla yer verilmiştir.

Sonuç olarak pratikte aktif olarak soruşturmacı gazetecilik yapan kişilerin, alanının ayrıştırılmasının eleştirisini yaptıkları görülmüştür. Soruşturmacılığın, gazeteciliğin gerekliliği olduğu, dolayısıyla böyle bir ayrıma gerek olmadığı düşüncesinde olan gazetecilerde, alanın önemine dair akademik ve teorik birikim olmadığı gözlemlenmiştir. Alana dair araştırmaların Türkiye'deki yetersizliği nedeniyle profesyonel bir alan olan soruşturmacı gazetecilik, gazetecilerin kendisinin de tanımlamakta zorlandığı bir faaliyete dönüşmüştür.

Türkiye'deki soruşturmacı gazeteciliğin tarihsel gelişimi içerisinde yer alan üç farklı olay incelenmiştir. Soruşturmacı gazetecinin hangi alanlarda çalışabileceği ayrımı yapılırken bu örnek olaylardan faydalanılmıştır. Türkiye'de bir başlangıç noktası olarak görülen Uğur Mumcu ve Altan Öymen'in 1974 yılında yayınlanan kitabı *Mobilya Dosyası* bir soruşturmacı gazetecilik örneği olarak incelenmiş ve bu incelemede Altan Öymen ile yapılan derinlemesine mülakata da yer verilmiştir. Bu örnek bir ilk olması ve zamanın koşullarında soruşturmacı gazeteciliğin nasıl yapıldığını göstermesi bakımından önemlidir. İkinci örnek olay olan *Malatya Çocuk Yuvası Skandalı* televizyonda soruşturmacı gazetecilik açısından bakıldığında reform düzeyinde değişikliklere neden olması bakımından önem taşımaktadır. Programın yapımcısı Mehmet Ali Önel ile yapılan derinlemesine mülakata da çalışmada yer verilmiştir. Üçüncü örnek çalışma soruşturmacı gazetecilik açısından ders kitabı niteliğinde olan *Haramzadenin Dönüşü* incelenmiştir ve Uğur Dündar ile yapılan görüşme ile bu konudaki görüşleri alınmıştır.

Son bölüm, derinlemesine mülakat yapılan soruşturmacı gazetecilerin altını çizdiği engellemeler ve sorunlara ayrılmıştır. Bu bölümde incelenen temel konu günümüz Türk soruşturmacı gazetecileri ile yapılan mülakatlardan çıkan sorunlara dair sonuçları kategorize etmektedir. Buna göre, Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin karşılaştığı başlıca sorun medyanın içinde bulunduğu sistem olarak belirgin-

leşmektedir. Medya patronları ile siyasilerin ilişkilerinin, gazetecilik faaliyetlerini engellediği, bunun da sansür ve otosansürü beraberinde getirdiği aktarılmıştır. Burada ortaya çıkan bir diğer durum ifade özgürlüğü tartışmalarıdır. Soruşturmacı gazetecinin içinde bulunduğu çelişkili ve kritik pozisyonu nedeniyle etik de araştırma başlıkları arasındadır. Etik açıdan yaptırımlara uymak zorunda olan gazetecinin özellikle kullandığı yöntemlerin engellenmesi basın özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bunun yanında sosyal medyaya ilişkin görüşlerine yer verilen soruşturmacı gazetecilerin, sosyal medyayı nasıl tanımladıkları ve kullandıkları aktarılmıştır.

Tüm bu tartışmalara konu olmuş başlıklar aktarılırken öncelikli olarak literatürde nasıl yer bulduğu aktarılmış ve soruşturmacı gazetecilerin mülakatlarda kullandığı ifadelere yer verilmiştir. Bu bağlamda soruşturmacı gazetecilik kavramının Türkiye'de önemle yer bulması ve profesyonel bir gazetecilik alanı olarak ayrışıp yöntemlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda demokrasi için gereklilik olarak görülen medya denetimini, soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerinin gerçekleştirebileceği savı desteklenmek istenmiştir. Soruşturmacı gazetecilerin Türkiye'de medya yapısı içerisinde yer bulmasının zorluğu ortaya koyulurken, demokrasi açısından giderek artan önemine vurgu yapılmak istenmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın amacı, soruşturmacı gazeteciliğin çalışma prensiplerini ve yöntemlerini açıklayarak demokrasi adına önemine vurgu yapmaktır. Soruşturmacı gazeteciliğin önde gelen gazetecilerinin görüşlerine yer verilen araştırmada, Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik alanının sorunlarını belirlemek ve bu doğrultuda demokrasi adına soruşturmacı gazeteciliğin önemini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğe ilişkin sorunları belirlemek üzere yola çıkan bu çalışmada, soruşturmacı gazetecilik ile ilgili kaynak sınırlılığı, karşılaşılan güçlüklerden biri olmuştur. Özellikle literatürde de bu konuya ilişkin yeterli sayıda bilimsel çalışmanın yer almaması araştırma sürecini etkilemiş ve çalışmanın çerçevesi çizilirken kendine özgü bir yöntemin belirlenmesine sebep olmuştur. Çalışmanın amacı doğrultusunda derinlemesine mülakat yöntemi izlenmiş, elde edilen bulgular ışığında, Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik alanına ilişkin sorunlar, çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları içerisinde belirlenerek, tespit ve önerilere yer verilmiştir.

Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik alanının tanımlaması, işleyişi, yapısı, demokrasiye katkıları ve sorunları bugüne kadar yeterince analiz edilmemiş ve ortaya konmamış konular arasında yer almaktadır. Soruşturmacı gazeteciliğin önemine ilişkin yapılan bilimsel bir katkı, soruşturmacı gazeteciliğe ilişkin ihtiyacın da ortaya konması bakımından gereklidir. Mevcut medya ortamı, medya yapısı, dünya-

da karşılaşılan uygulamalar ve Türkiye'deki arka plan soruşturmacı gazeteciliğin her yönüyle araştırılması için öncelikli görülmüştür. Soruşturmacı gazeteciliğin demokrasi adına gerekliliği ve öneminin alanın içerisinde yer alan kişiler tarafından vurgulanması ve analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu sayede mevcut medya ortamında soruşturmacı gazeteciliğin işleyişi üzerine tespitler yapılırken, karşılaştığı sorunların da belirlenmesi, gelecekteki araştırmalarla alana katkının sağlanması bakımından önem taşımaktadır.

Mülakat yönteminin kullanıldığı saha araştırmasına dayanan çalışmalarda, araştırmanın yapıldığı zaman dilimi katılımcıların dönemin koşullarına göre değişebilecek görüşleri nedeniyle oldukça önemlidir. Araştırma sürecinde ulusal düzeyde etkili olan olaylar, siyasi değişkenler, medya sahipliğindeki farklılıklar ve görev değişikliklerinin, katılımcıların görüşleri üzerinde farklılaştırıcı bir etki yarattığı düşünülebilir. Bu çalışmada soruşturmacı gazeteciliğin yapısı üzerine somut tespitler yapılması amaçlandığından görüşmeler arasındaki zaman farklılıkları sorun teşkil etmemiştir. Aksine, derinlemesine mülakatın gündemdeki değişimlerle görüşlerin şekillenmesi arasındaki ilişkiyi, insanların düşünceleri üzerinde ne tür etkiler bıraktığını ilk ağızdan öğrenmemizi sağlayacağı belirtilmiştir.

Çalışmanın yöntemi olan derinlemesine görüşmelere 2007 senesinde Nedim Şener ile başlanmıştır. İlk görüşmenin gerçekleşmesinden bir yıl sonra Mehmet Ali Önel ile görüşülmüş ve çalışmaya 2011 yılına kadar ara verilmiştir. 2011 yılında yedi kişi ile görüşülmüş, 2012 yılında Nedim Şener ile tekrar görüşme ihtiyacı duyulmuştur. 2012 yılında gerçekleştirilen son üç görüşmeden sonra toplanan veriler kategorilere ayrılarak aktarılmıştır.

Bu noktada görüşmelerin gerçekleştirildiği kişilerin aktif gazetecilik faaliyetlerini sürdüren kişiler olduğu göz önüne alınınca kişilere ulaşmak, randevu almak gibi zorluklarla karşılaşılmış ve bu durum çalışmanın araştırma süresinin uzamasına sebep olmuştur.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma metodunun kullanıldığı çalışmalarda sıklıkla karşılaşılan derinlemesine mülakat yöntemi, istatistiksel verilere ihtiyaç duyulmayan[1], alana dair tespitlerin katılımcıların kendi alanlarında ve kendi kavramlarıyla gözlemlenmek istendiği durumlarda tercih edilmektedir. Bu çalışmada soruşturmacı gazetecilerin mesleğin sorunlarına ilişkin algı ve tutumlarının ortaya konması amaçlanmış, sayılarla ölçülebilir somut istatiksel veriler gerektiren bir yöntem tercih edilmemiştir. Çalışmadaki katılımcıların serbestçe ve kendi kelimeleriyle aktardığı kavramsal ifadelerine yer verilebilecek derinlemesine mülakat (in-depth interview) yöntemi uygulanmıştır.

Derinlemesine mülakat ihtiyaçları değerlendirme, sorunları tanımlama, stratejik planlama gibi çeşitli amaçlar için kullanılabilecek nitel bir veri toplama tekniği olarak kullanılmaktadır. Derinlemesine görüşmeler anket yöntemi gibi çok sayıda kişi ile yapılan çalışmaların aksine küçük örneklem gruplarına uygulanan, bilgi derinliği değişken kişilerin yer alabileceği, açık uçlu sorular sormak istenilen durumlar için uygun bir yöntemdir. Bu yöntemde bakış açılarını keşfetmek için açık uçlu sorular kullanılmakta ve keşif odaklı nitel görüşmeler yapılmaktadır. Derinlemesine mülakat yöntemi ile daha önce üzerinde çalışılmış ama kuşkulu sonuçlara ulaşılmış çalışmaların testi yapılabileceği gibi, daha önce fark edilmeyen ya da farkında olduğumuz ancak analiz edemediğimiz bilgilerin de tespiti yapılabilmektedir. Adından da anlaşılacağı gibi derinlemesine mülakat derin bilgi ve anlayış gerektirmektedir. Derinlemesine mülakat araştırmanın amaçlarını açıklayan yavaş bir tempoda başlayıp, karşı tarafın samimi duruş sergilemesini amaçlamaktadır[2]. Bu noktadan

1 Jerome Kirk ve Marc Miller, Reliability and Validity in Qualitative Reseach, Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1986, s. 50.

2 John M. Johnson, "In depth Interviewing", Jaber F.Gubrium ve James A. Holstein (Ed.), Handbook of Interview Research: Context and Method içinde (103-120), USA: Sage Publications, 2002, s.103.

sonra ana konu çerçevesinde sorular sorulabilmekte, zaman zaman sorulara bağlı kalmadan sadece bir başlık ışığında görüşme devam edebilmektedir. Bu çalışmada da bazı katılımcılardan sadece tek kategoride bilgi alınabilmiştir.

Bu çalışmada Türkiye'de varlığı fark edilen soruşturmacı gazetecilik sorunlarının tespit edilmesi gerekliliği vurgulanmış, bu amaç doğrultusunda derinlemesine mülakat yapılan katılımcıların yaklaşımları olabildiğince kendi ifadeleriyle ortaya konmuştur. İlk ve ikinci bölümde yer alan teorik analizin dışındaki bölümlerde birinci ağızdan, kendi ifade ve kavramlarını kullanarak katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir.

Görüşme yapılan kişiler belirlenirken farklı alanlarda ve medya kurumlarında çalışmış ancak ortak özelliklerinin, güç odaklarının üzerine gidip olgulardan hareketle gerçekleri ortaya çıkaran araştırmaları yapan kişilerden oluşmasına dikkat edilmiştir. Görüşme yapılan kişilerin, mevcut medya ortamı içinde aktif olarak soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri ile tanınan kişiler olmasına özen gösterilmiştir.

Derinlemesine mülakat yöntemine karar verildikten sonra deneklerin sayısı ve belirlenme yöntemi gündeme gelmiştir. Örneklemin büyüklüğü konusunda karar vermek kolay olmamıştır. Çünkü nitel araştırma yöntemlerinde örneklem sayısının ne olması gerektiği yönünde literatürde belirli bir yöntem belirtilmemiştir. Bunun yanında Türkiye'de soruşturmacı gazeteci olarak işaret edilebilecek kişilerin sayısındaki yetersizlik nedeniyle, bilinen ve gündemde olan kişilerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Görüşme yapılacak kişiler aşağıda belirtilen görevleri ve soruşturmacı gazetecilik çalışmaları göz önünde bulundurularak seçilmişlerdir. Bunun yanında eğitim durumları, üyelikleri ve ödülleri ile bilgiler de tablolarda sunulmuştur.

Tablo 1: Görüşmesi Değerlendirilen Kişiler ve Görevleri

KİŞİLER	GÖREVLERİ
Ahmet Şık	İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğr. Görev.
Altan Öymen	Radikal Gazetesi Köşe Yazarı /CNN Türk Aykırı Sorular
Ertan Turhan	Gazeteciliği Bırakmış.
Ertuğrul Mavioğlu	IMC TV Genel Yayın Yönetmeni
Gökhan Bektaş	Gazeteciliği Bırakmış
İsmail Saymaz	Radikal Gazetesi Muhabiri
Kemal Göktaş	Vatan Gazetesi Muhabiri
Lube Ayar	Gazeteciliği Bırakmış
Mehmet Ali Önel	Deşifre Haber Genel Yayın Yönetmeni
Nedim Şener	Milliyet Gazetesi Köşe Yazarı
Uğur Dündar	Sözcü Gazetesi Köşe Yazarı

Görüşme yapılacak kişilerin sayısı 10 ile sınırlandırılmıştır. Bu kişilerin beşinin televizyonda soruşturmacı gazetecilik alanından, beşinin yazılı basından oluşması, konunun konumlandırılmasında farklı yaklaşımlara yer verilmesi açısından önemli görülmüştür. Çalışmada, görüşmelerin yapıldığı zamandaki görevlerine yer verilmiştir. Tablo 1'de yer alan gazetecilerin sayısı 11 olarak görülmektedir. Ahmet Şık çalışmaya katılımcı olduğu derslerindeki görüşlerine yer verilerek dahil edilmiştir.

Görüşme yapılan katılımcılardan Nedim Şener ile ilk kez 2007 senesinde görüşülmüştür. 2012 yılında yeniden görüşme yapıldığında Nedim Şener, Posta gazetesi köşe yazarı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ertuğrul Mavioğlu görüşmeden kısa bir süre sonra IMC TV'deki görevinden ayrılmıştır. Tablo 2'de görüşmeye katılan gazetecilerin hangi faaliyetlerinden dolayı çalışma kapsamına dâhil edildiği bilgisi yer almıştır.

Tablo 2: Görüşmesi Değerlendirilen Gazetecilerin Başlıca Araştırmaları

GAZETECİ	KİTAPLAR VE TV PROGRAMLARI
Ahmet Şık	İmamın Ordusu (Fethullah Gülen Cemaati'ni anlatan yayımlanmamış kitabı)
Altan Öymen	Mobilya Dosyası 1974 kitabı
Ertan Turhan	Haber Özel TV Programı
Ertuğrul Mavioğlu	Ergenekonu Anlama Kılavuzu ve Ergenekon'da Kim Kimdir? kitapları
Gökhan Bektaş	Haber Özel TV Programı
İsmail Saymaz	Hanefi Yoldaş: Gizli Örgüt Nasıl Çökertilir? Nefret: Malatya Bir Milli Mutabakat Cinayeti kitapları
Kemal Göktaş	Hrant Dink Cinayeti: Medya, Yargı ve Devlet kitabı
Lube Ayar	Firar Yargıtay-MİT-Alaaddin Çakıcı Skandalı kitabı
Mehmet Ali Önel	Malatya Çocuk Yuvası Skandalı Deşifre Televizyon Haber Programı
Nedim Şener	Ergenekon Belgelerinde Fehtullah Gülen ve Cemaat, Kırmızı Cuma kitapları
Uğur Dündar	Arena TV Programı Haramzadenin Dönüşü kitabı

Çalışma kapsamında görüşleri değerlendirilen gazetecilerin eğitim durumları Tablo 3'te yer almaktadır. Buna göre soruşturmacı gazetecilik alanında çalışan gazetecilerin çoğunun İletişim Fakültesi mezunu olduğu göze çarpmaktadır.

Tablo 3: Görüşmesi Değerlendirilen Gazetecilerin Eğitim Durumları

GAZETECİ	EĞİTİM DURUMU
Ahmet Şık	İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü mezunu
Altan Öymen	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu
Ertan Turhan	İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu
Ertuğrul Mavioğlu	*İİATİA* Gazetecilik Yüksek Yüksek Okulu mezunu
Gökhan Bektaş	İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu
İsmail Saymaz	Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu
Kemal Göktaş	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu
Lube Ayar	Kocaeli Üniversitesi Fotoğraf Bölümü mezunu
Mehmet Ali Önel	İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-TV-Sinema Bölümü mezunu
Nedim Şener	İstanbul Üniversitesi Ekonomi Bölümü mezunu
Uğur Dündar	İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü mezunu

Çalışma için görüşleri alınan soruşturmacı gazeteciler aynı zamanda Türkiye'de alan üzerine başarılarını ödülleri ile pekiştirmiş isimlerdir. Gazetecilik ödüllerini en çok kazanan gazetecilerin soruşturmacı gazeteciler olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında soruşturmacı gazetecilerin basında çalışanlarının Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyesi olduğu, ancak televizyonda haber yapan gazetecilerin üyeliğinin bulunmadığı dikkat çekicidir. Bu noktada aşağıda yer alan Tablo 4 soruşturmacı gazetecilerin önemli gazetecilik ödüllerini, Tablo 5 ise üyelik durumlarını göstermektedir.

Tablo 4: Görüşmesi Değerlendirilen Gazetecilerin Ödülleri

GAZETECİ	ÖDÜLLERİ
Ahmet Şık	(1994) Bülent Dikmener Haber Ödülü (1995) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Fotoğraf Ödülü (2001) Metin Göktepe Gazetecilik Ödüllleri-Yazılı Basında En İyi Haber Ödülü (2002) Metin Göktepe Gazetecilik Ödüllleri-Jüri Özel Ödülü (2007) Metin Göktepe Gazetecilik Ödülleri-Jüri Özel Ödülü (2002, 2003, 2005) Çağdaş Gazeteciler Derneği Haber Ödülü (2011) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü (2011) Sosyal Demokrasi Vakfı İnsan Hakları Demokrasi Barış ve Dayanışma Ödülü
Altan Öymen	(2009) Çağdaş Gazeteciler Derneği Onur Ödülü
Ertan Turhan	(2005) T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tüketici ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü En İyi Radyo-TV Programı Ödülü
Ertuğrul Mavioğlu	(2005) Çağdaş Gazeteciler Derneğinin Yılın Gazetecisi Ödülü
Gökhan Bektaş	(2005) T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tüketici ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü En İyi Radyo-TV Programı Ödülü
İsmail Saymaz	(2009) İstanbul Tabipler Odası Basında Sağlık Ödülü (2010) Metin Göktepe Jüri Özel Ödülü (2010) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü (2011) İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Ayşenur Zarakolu Basın Özgürlüğü Ödülü (2012) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yılın Söyleşisi Ödülü (2012) Türkiye Yayıncılar Birliği Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü

Kemal Göktaş	(2001) Musa Anter Basın Şehitleri Jüri Özel Ödülü (2008) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü (2009) Metin Göktepe Gazetecilik Ödülü (2010) Abdi İpekçi Haber Ödülü (2011) Metin Göktepe Gazetecilik Ödülü (2012) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Siyasal Haber Başarı Ödülü
Lube Ayar	(2006) Metin Göktepe Haber Ödülü (2006) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Türkiye Gazetecilik Başarı Ödülü
Mehmet Ali Önel	(2005) Abdi İpekçi Yılın Gazetecilik Ödülü
Nedim Şener	(1998, 1999, 2000) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yılın Ekonomi Muhabiri Ödülü (1998) Metin Göktepe Gazetecilik Ödülü (2002) Sedat Simavi Gazetecilik Ödülü (2007) Çağdaş Gazeteciler Derneği Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Ödülü (2009) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü (2010) Abdi İpekçi Yılın Gazetecilik Ödülü (2010) Kemal Sunal Kültür ve Sanat Ödülleri En İyi Yazar Ödülü (2010) Türkiye Yayıncılar Birliği Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü (2010) Uluslararası Basın Enstitüsü (International Press Institute) Basın Özgürlüğü Kahramanı (2010) PEN İfade Özgürlüğü Ödülü
Uğur Dündar	(1978) Sedat Simavi Vakfı Gazetecilik Ödülü (1997) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti-Türkiye Gazetecilik Başarı Ödülleri (1998) ICIJ Uluslararası Gazetecilik Konsorsiyumu Başarı Ödülü (1999) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti-Türkiye Gazetecilik Başarı Ödülleri TV Haber Programcısı (2000) R.T.G.D. TV Oskarları 2000 (2008) R.T.G.D. 2008 yılı Medya Oskarları ödülü-Yılın Ana Haber Bülteni Uğur Dündar'la Star Haber

Tablo 5: Görüşmesi Değerlendirilen Gazetecilerin Üyelikleri

GAZETECİ	ÜYELİKLER
Ahmet Şık	Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD)
Altan Öymen	Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD)
Ertan Turhan	Üyeliği yok
Ertuğrul Mavioğlu	Üyeliği yok
Gökhan Bektaş	Üyeliği yok
İsmail Saymaz	Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD)
Kemal Göktaş	Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD) Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD)
Lube Ayar	Üyeliği yok
Mehmet Ali Önel	Üyeliği yok
Nedim Şener	Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD)
Uğur Dündar	Çağdaş Gazeteciler Derneği (ÇGD)

Soruşturmacı gazetecilik alanına kavramsal nitelikte açılım getirmeye yönelik bulgular aktarılırken, mülakatlarda yer alan kişilerin kavrama yönelik tespitlerine de yer verilmiştir. Bulgulara gelmeden önce yer verilen bu görüşlerden yola çıkarak mülakat sorularıyla

farkındalığımız olan ancak hakkında derinlemesine bilgiye sahip olmadığımız olguları anlamamızı sağlamak amaçlanmıştır. Birebir görüşmeler standartlaştırılmış açık uçlu sorular ile gerçekleştirilmiş, kişilerin deneyimleri doğrultusunda kavrama olan yaklaşımlar, konuya dair sorunlar ve öneriler başlıklar altında mülakat yapılan kişilerin görüşleri kategorilere ayrılmıştır.

Bu araştırmanın amacının Türkiye'de demokrasinin gerekliliği adına soruşturmacı gazeteciliğin önemi, işleyişi ve sorunlarının ortaya konması olduğuna daha önce değinilmiştir. Dört temel soru kategorisinde oluşturulan soru başlıkları şöyledir: Soruşturmacı gazetecilik ve kavrama yönelik algıya ilişkin sorular; soruşturmacı gazeteciliğin işlevlerine yönelik sorular; soruşturmacı gazeteciliğin işleyişine yönelik sorular ve son kategoride sorunların tespiti üzerine sorular.

Bu amaç doğrultusunda gazetecilerin araştırmacı/soruşturmacı gazetecilik kavramına yönelik algısının net bir biçimde gözlemlenebilmesi amacıyla araştırmacı/soruşturmacı gazetecilik alanına olan yaklaşımları sorulmuş, tanımlama ile yakınlık hissedip hissetmedikleri ortaya konmak istenmiştir. Burada amaç, alanın diğer gazetecilik türlerinden farklı algılanması gerektiğini vurgulamak üzerine kuruludur. Bu noktaya gelene kadar kişilerin bu tür haberlerin peşinden gitme nedenlerini anlamak gerekmiş ve bu doğrultuda mesleki geçmişleri ilk ağızdan dinlenmiştir.

İkinci temel soru kategorisi, Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin bugünkü konumu üzerine açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur. Medya yapısının mevcut durumu üzerine yapılan tespitler ile birlikte, soruşturmacı gazeteciliğin demokrasi adına işlevlerini yerine getirip getiremediği ana tartışma konusu olarak karşımıza çıkmıştır.

Üçüncü kategoride yer alan sorular işleyişe ilişkin görüşlerin tespiti için sorulmuştur. Haberi yaparken hangi aşamalardan geçildiği, çalışmada bizzat örnek olay olarak yer alan olayların ilk ağızdan anlatılması adına oluşturulmuş sorulardır.

Dördüncü ve son kategori ise, soruşturmacı gazetecilerin günümüz Türkiyesi'nde mevcut sistem içerisindeki sorunlarını tespit et-

meye yönelik sorulardan oluşturulmuştur. Soruşturmacı gazetecilerin ifade özgürlüğü ve demokrasi gibi konularda Türkiye'ye yönelik eleştirilerine yer verilmiştir.

Çalışma sırasında her bir kişiye yüz yüze açık uçlu sorular sorulmuştur. Her katılımcıya aynı sorular sorulmaya çalışılırken, bazı katılımcılara alana dair önemleri ve uzmanlıkları doğrultusunda farklı sorular da yöneltilmiştir. Çalışma içerisinde örnek olarak yer alan olayların birinci kaynağı olarak seçilmiş Altan Öymen, Uğur Dündar ve Mehmet Ali Önel'e, özellikle Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik örnekleri olarak yer alan bölümde kullanılmak üzere konuya dair farklı sorular da yöneltilmiştir.

Mülakatlar yukarıda belirtilen dört kategoride belirlenen ve önceden hazırlanmış soruların gazetecilere sorulması şeklinde yapılmıştır. Sorular genellikle belli bir sıraya bağlı olmadan derinlemesine mülakatın gerektirdiği biçimde sohbet ortamı yaratılarak sorulmuştur. Konuşmanın seyrine göre bazı gazetecilere bazı sorular yöneltilmemiştir. Örnekse, Altan Öymen'e neden bu mesleği seçtiği sorulmak yerine Mobilya Dosyası olayının ilk kaynağı olduğu için olaya ilişkin sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeler genellikle gazetecilerin işyerlerinde gerçekleştirilmiş, daha sınırlı oranda olmak üzere pastane, kafe gibi yerlerde görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada, gazetecilerin siyasi görüşü ya da eğilimi sorulmamış, kendisinin belirtmesi durumunda bu konudaki görüşlerine yer verilmiştir.

Ses kaydı yapabilmek için öncelikle katılımcılardan oluşan gazetecilerden izin istenmiştir. Mülakatlar ortalama 1,5 saat sürmüş, tüm ses kayıtları, katılımcıların izin verdiği ölçüde bilgisayara aktarılmış ve yazılı hale getirilerek eklere konulmuştur. Yöntemin bir sonucu olarak sohbet havasında gerçekleştirilen görüşmelerde zaman zaman konu dışına çıkılmış, ancak bir noktada alıntılanmak istenen ifadelere geri dönülmüştür.

Mülakatlar konusunda son olarak belirtilmesi gereken, Türkiye'deki tek soruşturmacı gazetecilik vakfı olan Ankara'daki Uğur

Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı ile de bir görüşme gerçekleştirilmesidir. E-posta yoluyla vakfın yöneticisi konumundaki Özge Mumcu ile görüşülmüş, kendisinin bazı görüşleri çalışmada yer bulmuştur. Bununla birlikte Ahmet Şık ile gerçekleştirilen görüşme kendisinin isteği ile mülakat yerine dersten alıntı şeklinde aktarılmıştır. Soruşturmacı gazetecilik ile ilgili görüşleri, konuk olduğu dersten kendisinin izni ile ses kaydı alınarak çalışmada yer bulmuştur.

3. SORUŞTURMACI GAZETECİLİK VE DEMOKRASİYE İLİŞKİN KURAMLAR

3.1. Medya ve Demokrasi Teorileri

Medya, günümüzde tanımlaması oldukça karmaşık bir kavram halini almış, düşüncelerin özgürce paylaşılacağı bir tartışma ortamı olması gerekirken, kendisi bir tartışma öznesine dönüşmüştür. Kavramsal olarak incelediğimizde İngilizcesi Latince kökenli olan "Media", araçlar anlamına gelmektedir. Bu araçlar, radyo, televizyon, sinema, internet, gazete ve teknolojinin getirdiği birtakım diğer yeni ortamları da içine almaktadır. En basit tanımıyla medya, bizi bilgilendirir, eğlendirir, aydınlatır ve zaman zaman da canımızı sıkar. Duygularımıza hitap ettiği gibi bizi tanımlar ve gerçekliği şekillendirir[1]. Var olanı yansıtır ama süsleyerek, abartarak, ekleyerek ve çıkararak sunar.

Medyanın Türkçedeki karşılığı "kitle iletişim araçları" olarak kabul görmüştür. Bu araçların en önemlilerinden biri basındır. Dar anlamıyla gazete ve gazetecilik olarak bakıldığında basın, bireyci, özgürlükçü, eşitlikçi ve demokratik katılıma yönelik, ekonomik yapılanmaya uygun bir gelişim göstermiştir[2]. Medya var olduğu günden bu yana güç ve iktidar sahiplerinin elinde bulundurmak istediği cazip bir alan olarak değer kazanarak varlığını sürdürmüştür. Kişilerin seçimlerinin, fikirlerinin oluşması hatta değişmesini sağlayan medyanın bağlantısızlığı ve demokrasilerde her kitleye her düşünceyi ve sesi iletebilme görevini yerine getirebilmesi bu bakımdan önem taşır ve medyanın konumunu

1 Stanley J. Baran, Introduction to Mass Communication: Media Literacy and Culture, 3. Baskı, New York: McGrawHill, 2004, s. 4.

2 Arsev Bektaş, Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi, 3. Baskı, Ankara: Bağlam Yayınları, 2007, s. 130.

değerlendirilmek için kriter oluşturur. Özellikle basın, her durumda bu misyonu yerine getirebilecek gazetecilerle saygınlık ve değer kazanmıştır. Lipmann'ın dediği gibi "*gazeteler demokrasinin incili sayılır. Gazete herkesin okuduğu tek kitaptır. Bir bakıma, herkesin her gün okuduğu tek kitaptır.*"[1] Basının demokrasiye katkısı ulaştığı hedef kitle düşünülecek olursa azımsanamayacak kadar önemlidir.

Üç bin yıllık bir geçmişe dayanan demokrasinin başlangıcı genellikle Atina ve Roma'ya atfedilmiştir. "Agora"lar Atinalıların hükümet ve yönetim işlerini tartıştığı alanlardır. İtalya'da "Comitia" denilen meclislerde de devlet işleri tartışılmıştır. Eski Yunan, demokrasinin beşiği olmasına rağmen doğrudan uygulanan Atina demokrasisinde oy sadece vatandaş kabul edilen bir azınlık grubu için hak kabul edilmiştir. Bu nedenle Atina ve Roma demokrasisi günümüz batı demokrasisi ile yan yana konduğunda belirgin farklılıklar gösterir.

Modern demokrasinin temelinin, 1776 Amerikan İhtilali, 1789 Fransız İhtilali ve İngiltere'nin 1832'deki[2] Reform Kanunlarına dayandığı kabul edilir. Yaklaşık olarak 3000 yıllık bir geçmişi olan, 250 yıldır da modern anlamıyla kavgaları verilen demokrasinin birçok tanımı vardır. Birçok tanımın olması belki de demokrasinin gereğidir. Bu tanımlar arasında en geçerli olarak kabul edilebilecek tanımlardan biri, sosyal bilimci Raymond Aron'a aittir: "*Demokrasi rejimi, bütün hakları ve güçleri halkın kullandığı yönetim sistemi olan ve her yurttaşın oy verme yoluyla halkın çıkarlarına hizmet edecek bir hükümet kurma hakkına sahip olduğu, herkesin medeni, siyasi ve ekonomik hürriyetinin güvenlik altında bulunduğu bir rejimdir.*"[3]

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 21. maddesi demokrasi için, "*Herkesin doğrudan ya da özgürce seçilmiş kişiler aracılığıyla ülkesinin kamu yönetimine katılma hakkı; herkesin eşit, çoğulcu, şeffaf, katılımcı*

1 A.g.e. s. 132.

2 İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, İletişim ve Toplum, 1. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi, s. 22.

3 Raymond Aron, Demokrasi ve Totalitarizm, Vahdi Hatay (çev.), Kadim Yayınları, 2011, s. 28.

bir şekilde yaşayıp gittiği bir toplum"[1] tanımını yapmaktadır. İzleyen maddelerde de demokrasi adına yapılmış genel tanımlamalar karşımıza çıkar: "*Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğü hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.*"[2] Tunç'un demokrasi için sunduğu tanımlamada da: "*Yönetenlerin halka dayanan meşruluğu ve halk karşısındaki sorumluluğu; yönetilenlerin yöneticileri seçme, denetleme ve devlet yönetiminde görev alabilme erki; hukukla düzenlenmiş çevre; haklar ve özgürlükler*"[3] olarak belirtilmiştir. Medyanın, kamuoyunun düşünce ve eleştirilerinin yöneticilere ulaştırılabilmesini ve yöneticilerin mesajlarının da kamuoyuna iletilebilmesini sağlayarak, yönetilenle yöneten arasında bir köprü vazifesi görebilmesi, kitle iletişim araçlarını günümüzde demokrasinin ve özgürlüklerin önemli bir güvencesi durumuna getirmiştir[4]. Kitle iletişim araçlarının fonksiyonları üzerinde duran Laswell, bilgi verme, ikna etme ve toplumsallaştırma fonksiyonlarından söz etmiştir. Bilgilendirme, toplumsallaştırma, kültürel devamlılık, kamuoyu oluşturma ve eğlendirme, Daniel Katz ve Denis McQuail'e göre kitle iletişim araçlarının beş temel işlevi olarak sıralanabilir.[5] Medyanın demokratik bir işlevi olduğunu vurgulayan James Curran ise "*medyanın temsil rolünün içinde farklı görüşlerin ve bakış açılarının tamamen yer alabildiği koşulların yaratılmasına yardım etme işlevinin de olduğunu*" savunur.[6]

---

1 *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*, 10 Aralık 1948, http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=156:insan-haklari-evrensel-beyannames&catid=37 (10.06.2012).

2 A.g.e.

3 Aslı Tunç, "Medya Demokrasinin Neresinde?" 3 Aralık 2008, http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_guncel.html (10.06.2012).

4 Vedat Demir, Türkiye'de Medya ve Öz-denetimi, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998, s. 5.

5 Denis McQuial ve Sven Windahl, Kitle İletişim Modelleri, Konca Yumlu (çev.), İstanbul: İmge Yayınları, 1997, s. 2.

6 James Curran, "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme", Medya Kültür Siyaset içinde, Süleyman İrvan (drl. ve çev.), İkinci Basım, Ankara: Alp Yayınevi, 2002, s. 233.

Medyayı anlayabilmek için öncelikle işleyişini ve var olduğu toplumu anlamak gerekmektedir. Farklı yaklaşımlar medyayı, medyanın içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve siyasi yapı içinde değerlendirmeye almıştır. Medya kuramları konusunda ortaya çıkan ilk çalışmalardan biri Siebert, Peterson ve Schramm'ın 1956'da yazdıkları *Four Theories of the Press*/*Dört Basın Teorisi* adlı kitaptır. Bu kitapta amaç "*basının neden böyle olduğu*"[1] sorusuna cevap aramaktır. Bu çalışmaya göre, medya kuramları Otoriter, Liberal Özgürlükçü, Sovyet Totaliter ve Sosyal Sorumluluk kuramları olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmıştır. Bu ayrımın yapılmasının nedeni dünyanın birçok ülkesinde medyanın farklı sistemlere bağlı olarak hareket ettiğini göstermektir. *Dört Basın Teorisi* çalışması bugünün medya ortamına ışık tutmak açısından hem güncelden uzak hem de eksik bulunmaktadır. Bu çalışma temel alınarak ve eleştirilerek farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları, Williams'ın geliştirdiği eleştirel ve Neo-Marksist bir yaklaşımı savunan Otoriteci, Himayeci, Ticari ve Demokratik Medya Kuramları ile Keplinger'in ortaya attığı Otoriteci ve Demokratik Medya Kuramları'dır. Siyasi, sosyal ve ekonomik değişimlere bağlı olarak Denis McQuail,[2] iki yeni kuram ortaya atmıştır. Gelişme Aracı Kuramı ve Katılımcı Demokratik Medya Kuramı'nın eklenmesiyle birlikte medyanın toplumsal olgu ve değişimlere paralel biçimde çözümlenmesi çabaları gelişme sağlamıştır.

Liberal Medya Kuramı medyada 17'nci yüzyıldan itibaren liberal anlayışın sosyal, felsefi, siyasi ve ekonomik birikimleri üzerine kurulduğunu vurgular. Bu kuram bireyi merkeze almakla beraber, özgürlük ve eşitliğe dayalı bir sistem önermekte ve devletin sadece bireylerin mutluluğunu hazırlayan bir araç olduğunu savunmaktadır. John Milton, Liberal Medya Kuramı'nın öncü düşünürü olarak kabul edilir. Milton *Areopagitica* adlı eserinde, "*Fikirlerin özgür pazaryeri*"[3] kavramı ile, basın özgürlüğünü savunup sansüre karşı çıkmıştır.

1 Esra Arsan, Avrupa Birliği ve Gazetecilik, İstanbul: Ütopya Yayınları, 2008, s. 55.

2 McQuail ve Windahl, s. 5.

3 John Milton, Areopagitica, USA: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2004, s. 5.

Buradan hareketle, tüm fikirlerin doğru ya da yanlış mutlaka ifade edilmesi ancak bunun mutlak bir özgürlük olarak algılanmaması gerektiğini öne çıkaran görüşlerin savunucusu olan John Stuart Mill, *Özgürlük Üzerine*[1] (On Liberty) isimli bir çalışma ile görüşlerini ortaya koymuştur. Mill, hiç kimsenin başka kişilerin itibarını zedeleyecek ve kişilerin sırlarının ifşa edilmesine sebep olacak bir ifade özgürlüğüne sahip olmaması gerektiğini savunmuştur. Basının ahlaki ve hukuki bazı sınırlamalar ve yükümlülüklere tabi olması gerektiğini belirtmiştir. Liberal Kuram'ın medya anlayışında, medyanın toplumu bilgilendiren, haberdar eden, eğiten, eğlendiren, kamusal sorunlar hakkında bireylerin, kamuoyunun eleştirilerine yer veren ve katılımı sağlayan, bununla birlikte otoriteyi ya da iktidarı toplum adına denetleyen bir medya anlayışı savunulmaktadır.

Sosyal Sorumluluk Kuramı (Social Responsibility Approach), liberal kuramdan da beslenerek ama bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Teknolojik ve toplumsal gelişmelerle birlikte Liberal Kuram'ın özgürlüklere verdiği sınırsızlık sorgulanabilir hale gelmiştir. 1947 yılında Hutchins Komisyonu'nun basın özgürlüğünün uygulamadaki durumu üzerine yaptığı inceleme, bu dönemin Liberal Kuram karşıtı yapısını ortaya koymuştur. Komisyonun raporuna göre:[2]

> • *Geleneksel basın özgürlüğünün uygulanmasında, basın özgürlüğü ile basının sorumluluğu arasında bir çelişki vardır.*
>
> • *Basının yanlışları ve tutkuları, özel alan dışına taşıp, kamusal tehlike haline gelmiştir. Basın özgürdür, fakat aynı zamanda bir kamu hizmeti yerine getirmektedir.*
>
> • *Basın alanında gerçekleşen ticari ve teknolojik yenilikler nedeniyle bazı bireylerin ve grupların basından yararlanma olanağı azalmıştır.*

Raporda, basının özgür olduğu yinelenirken aynı zamanda basının bir kamu hizmeti yerine getirdiği vurgulanmak istenmiştir.

1 John Stuart Mill, ***On Liberty***, http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/jsmill/liberty.pdf (02.06.2012).

2 The Commission on Freedom of the Press, ***A Free and Responsible Press***. Chicago: The University of Chicago Press, 1947.

Rapor, basının sahip olduğu özgürlüklerin demokratik toplumsal işleyişin önünde engel yerine sorumluluklar ile fayda sağlaması vurgusunu yapmıştır. Basın, topluma karşı olan sorumluluklarını yerine getirerek demokrasiler adına işleyişi denetleyebilir düşüncesi ön plana çıkmıştır. 1954 yılında *Four Theories of The Press*/*Dört Basın Teorisi*'nin yayınlanması ile bu rapor Sosyal Sorumluluk Kuramı'na dönüşmüştür.

Gelişme Aracı Kuramı olarak bilinen kuram, medyanın toplumsal gelişme ve kalkınmayı inşa etmek amacıyla kullanılabileceği düşüncesini temel almıştır. Teknolojik ve ekonomik gelişmelerin dünyanın her yerinde aynı olmadığı bu eşitsiz sistem içinde medya, gelişmekte olan ülkelerde bir gelişim, değişim, dönüşüm aracı olarak görülmüştür. Bu kuram, medyanın uyumlu ve sorumlu bir yayıncılık anlayışına sahip olması ile birlikte kültür, dil gibi millî kültürel değerlerin ön planda tutulmasının gerekliliğini savunan bir yaklaşıma sahiptir. Gelişme Aracı Kuramı'na göre kitle iletişim araçlarının denetiminde devletin önemli yetkilerle donatılması gerekmiştir. Devlet gelişim aracı olarak kullanılacak kitle iletişim araçları üzerinde içerik bakımından uygulama ve denetleme yetkisine sahip olmalıdır görüşü benimsenmiştir. Ülkenin gelişmesi ve kalkınması söz konusu olduğu için kuram bu noktada özgürlükçü bir yaklaşımdan uzak kalmıştır. Türkiye'de televizyon yayıncılığının başladığı yıllarda Gelişme Aracı Kuramı uygulamalarına örnek teşkil edecek bir yapılanmanın gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Devletin kitle iletişim araçları üzerindeki bu yetkisi, ifade özgürlüğü ve denetim açısından kuramın eleştirilmesine neden olmuştur. Denis McQuail tarafından geliştirilen kuram modernlik, batılılaşma gibi önemli kavramların ortaya çıkmasında kitle iletişim araçlarının etkisini öne çıkarırken, medyanın asıl işlevi konusunda belirsizliklere yol açmıştır.

Katılımcı Demokratik Kuram, Denis McQuail tarafından ortaya atılmıştır ve kitle iletişim araçlarının denetlenmesinde en önemli rolün topluma ait olduğunu savunan bir yaklaşıma sahiptir. Toplumsal katılımın ön planda olması vurgusunun yapıldığı kuramda medyanın toplum için var olduğu düşüncesi hâkimdir. Bu amaçla toplumun her

kesimine kendini ifade etme şansı verilmesi savunulmuştur. Her bir farklı düşüncenin savunucularına kendi medya ortamları verilmelidir düşüncesinin hâkim olması, medyada yaşanan tekelleşmenin tam zıttı olarak gösterilmiştir. Ancak bu yaklaşımın yayıncılık alanında yaşanan tüm problemlere tekelleşme odaklı bir şekilde yaklaşıyor olması, kurama karşı temel bir eleştiri konusudur.

Yukarıda aktarılan *Dört Basın Teorisi* kuramı ve bu kuramı temel alan yaklaşımlar, günümüz medya yapısını anlatmak bakımından yetersiz kalmıştır. Temel eleştirilerin başında, ülkeler arasındaki sosyal, kültürel ve toplumsal değerlerin yok sayıldığı gelmektedir. Bu kuramı eleştiren ve eksiklerini de gidermek amacıyla ortaya çıkan modern medya kuramları mevcuttur. Bu kuramlardan biri, medya araştırmalarını ele alan Hallin ve Mancini tarafından üretilmiştir. Medya literatürünün belli ülkeler üzerinden üretildiğini iddia eden araştırmacılar, ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'da ortaya çıkan ve bu ülkelerin değerlerinin ele alındığı kuramların, tüm ülkelere adapte edilme çabasını eleştirmişlerdir. Dört Basın Teorisi'ni eleştiren ve 2004 yılında *Comparing Media Systems: Three Models of Communication* kitabıyla bu eleştirileri ve kendi kuramlarını açıklayan Hallin ve Mancini, basın sistemlerinin coğrafi farklılıklar ile değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyarlar. Hallin ve Mancini tarafından geliştirilen kuram, Avrupa'da ve Amerika'da gazeteciliğin farklılıklar gösterdiği, aynı kültürel ve ekonomik yapılardaki ülkelerde bu farklılıkların nedenlerinin ne olduğunun anlaşılmaya çalışılmasının gerekliliği üzerine yeni bir yaklaşıma sahiptir. Hallin ve Mancini'ye göre, bir ülkedeki basını anlayabilmek için, o ülkedeki farklı dinamiklerin ne olduğuna bakmak gerekmektedir. Bu farklılıklar siyasal, ekonomik ve kültürel farklılıklar olarak sıralanmıştır. Siyasal sistem yanında, ülkenin tarihi, okur-yazarlık oranı, gazete tirajları ile gazetecilik pratiğinin şekillenmesi o ülkenin basınını anlamamızı sağlamaktadır[1].

Faklı ülkelerdeki medya sistemlerini anlayabilmek için dört temel kriteri ele almışlardır; medya pazarında yüksek ve düşük tirajların

1 C. Daniel Hallin ve Paolo Mancini, Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics, London, New York: Cambridge University Press,2004, s.12.

gelişmesi, politik yansıma veya medyanın toplumdaki farklı düşünceleri ne derece yansıttığı, basında profesyonellik (tarihsel gelişimiyle birlikte) ve medya sistemine uygulanan devlet müdahalesi[1]. Bu kriterlere göre yapılan bölgesel ayrım ile ortaya koydukları basın modelleri şöyledir; Akdenizli veya Kutuplaşmış Çoğulcu Model (Fransa, İtalya, Yunanistan, Portekiz, İspanya), Kuzey-Merkez Avrupa veya Demokratik Korporatist Model (Belçika, Avusturya, Hollanda, İsveç, Finlandiya, Danimarka, İsviçre), Kuzey Atlantik veya Liberal Model (ABD, İngiltere, İrlanda, Kanada). Türkiye bu ayrım içerisinde Akdenizli veya Kutuplaşmış Çoğulcu Model'de yer alan ülkelerin arasında gösterilmiştir. Buna göre, Akdenizli modelin özellikleri Arsan tarafından şöyle aktarılmıştır:[2]

- *Elit Merkezli bir basın anlayışı vardır,*
- *Tirajlar düşüktür,*
- *Basın özgürlüğü ve ticari yapının gelişimi geç olmuştur,*
- *Gazeteler, genellikle ekonomik olarak marjinaldir ve devletten para yardımı alırlar,*
- *Siyasi paralellik oranı yüksektir,*
- *Basın daha çok siyasi olaylara odaklanır,*
- *Yorum ağırlıklıdır ve gazetecinin halkın avukatı olduğu düşüncesi hâkimdir,*
- *Basının hükümetin enstrümanı olması, parti veya hükümetlerin sözcülüğünü yapması yaygındır.*

Türkiye'de basının hükümetin enstrümanı olması geleneğine diğer Akdenizli ülkelerde de rastlanabilmektedir. Medya ve demokrasi ilişkisi açısından basın özgürlüğü kavramının ve işlevinin geç gelişmiş olması da Türkiye medyasının durumunu özetler niteliktedir.

---

1 Esra Elmas ve Dilek Kurban, "İletişimsel Demokrasi-Demokratik İletişim Türkiye'de Medya: Mevzuat, Politikalar, Aktörler", TESEV Medya Raporları Serisi I, İstanbul: TESEV Yayınları, 2011, s. 12.

2 Arsan, Avrupa Birliği ve Gazetecilik, s. 64.

Demokrasi, insan hakları, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü tartışmaları, günümüzde süratle medya tartışması veya sorununa dönüşmüştür. Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan ve gerçekte temel görevi 'toplumsal olaylara ayna tutmak, halkı bilgilendirmek' olarak tarif edilen medya, bu görevlerini yerine getirmek konusunda hep tartışmalı bir zeminde durmuştur. Ülkemizde de medyanın işlevi ve misyonu demokrasi ile yan yana ve hararetle tartışılmaktadır. Demokrasi için vazgeçilmez olan temel belirleyiciler, düşünce özgürlüğü (basın-yayın özgürlüğü), hukuk devleti (insan hakları, bağımsız yargı) ve siyasal katılım (vatandaşın yönetime katılımı)[1] olarak sıralanırken, demokrasinin işleyebilmesi için medyanın bu düzen içerisinde bağımsız ve tarafsız olması önemli bir unsur olarak belirginleşmektedir.

Demokrasi için yaratılan ideal durumda medyanın görevi, özgür bir kamuoyu oluşması için bilgilerin aktarılmasında birincil görev almasıdır. Demokratik ve bağımsız toplumlarda medya yolsuzlukların ve skandalların da ortaya çıkarılmasında rol oynamıştır. Toplumsal gelişim için gerekli olan dinamiklerin gerçekleşmesinde, medyanın ortaya çıkardığı olaylar rol oynamakta, siyasetin de yapılmasına katkı sağlamaktadır. Demokratik ilerleme, medyanın gerçekliğin olduğu gibi yansıtılması adına tüm elemanlarını ortaya koymasıyla gerçekleşmiştir. Medyanın, ulaşılması güç bilgilere ulaşarak kamunun bilmesi gerekenleri yansıtması, görevlerinden sayılmıştır. Bu yolda medya, önüne çıkan engelleri kamu için aşarak bilgileri vermeyi hedeflemiştir. Tüm bunlar demokrasi adına ideal durumu ve bu amaç doğrultusunda medyanın görevlerini vurgulamaktadır. Bu noktada medyanın demokrasi açısından işlevlerini yerine getirebilmesi, medyanın içinde bulunduğu koşullarda zorlaşmaktadır:[2]

---

1 J.W. Carey, "The Media and Democracy. Between the Modern and the Postmodern", Journal of International Affairs, 47 (1), 1993, s. 1-21.

2 Ruhdan Uzun, "Demokrasilerde Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği", http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Ruhdan%20UZUN/UZUN,%20Ruhdan.pdf (10.07.2012).

Liberal yaklaşımda demokrasi ile gazetecilik arasında ortak yaşamsal bir ilişki kurulmasına karşın, medyadaki yoğunlaşmanın hızla arttığı toplumsal koşullarda, basın özgürlüğünün sadece satan şeyleri aktarma özgürlüğüne indirgenmesi hem demokrasiyi sınırlandırmış hem de gazeteciliğin varlık temelini aşındırmıştır.

Demokrasi için bütün alanlarda özgür medyaya ihtiyaç olduğu düşüncesi medya ve demokrasiye ilişkin çalışmaların en temel dayanağıdır. Basın özgürlüğü teminat altına alınıp tüm engellerin ortadan kaldırılması demokrasinin olmazsa olmazlarından olarak kabul edilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin demokrasi tanımına göre[1]; "*Herkesin doğrudan ya da özgürce seçilmiş kişiler aracılığıyla ülkesinin kamu yönetimine katılma hakkı; herkesin eşit, çoğulcu, şeffaf, katılımcı bir şekilde yaşayıp gittiği bir toplum*" amaçlanır. Buna göre; halkın iradesi demokrasinin merkezindedir. İfade özgürlüğü ve bağımsızlık bir ülkede demokrasinin gelişimi ve varlığını koruyabilmesi için vazgeçilmez bir gerekliliktir

Medyanın demokrasi adına işleyişteki yerinin konumlandırılması tartışmaları yasama, yürütme ve yargı işlevlerinin ortaya çıktığı günden bu yana sürmektedir. Medyanın kuvvetler ayrılığı ilkelerine ek olarak, dördüncü kuvvet olduğu ifadesi demokrasinin egemen araçlarından biri olarak görevini yerine getirebiliyor mu sorusunu da karşımıza çıkarır. Denis McQuail, "*Özgür basın, özgür ve rasyonel bir toplumun vazgeçilmez aracıdır*"[2] ifadesinde demokratik sistemin sağlıklı biçimde işleyebilmesi için, yurttaşları bilgilendirme işlevini üstlenen medyanın hem devletten hem de sermayeden bağımsız olmasının zorunluluğunu savunur. Medya demokratik rejim için hayati önem taşımakta, siyasal iktidarın denetlenmesi işlevini de yerine getirmekle beraber demokrasinin bekçisi görevini üstlenmektedir. Bu noktadan hareketle, demokratik bir rejimde medyanın bilgilendirme ve denetim işlevi gibi iki temel görevi olduğu söylenebilir.

John Keane, *Medya ve Demokrasi* isimli kitabında Avrupa'da 17. yüzyıldan itibaren devlet sansürüne karşı verilen mücadeleleri anlat-

1 A.g.e.

2 McQuail, s. 10.

makta ve John Milton, John Locke, Thomas Paine ve James Mill gibi düşünürlerin argümanlarında iletişimin doğasına ilişkin temel bir yanılgının bulunduğunu ileri sürülmektedir. John Keane'e göre bu düşünürler, "*Eski Yunan polislerindeki yüz yüze iletişim modelinden yola çıkarak sonuçlara gidiyorlardı*"[1]. Halkın gerçekleri öğrenme hakkının önündeki engellerin iletişim içinde bulunduğu ve hizmet ettiği yapıya ait bir özellik olduğu iddia edilmiştir. Basın özgürlüğünün uygar ve modern bir toplumun gereksinimi olduğu belirtilmektedir. Düşünce açıklama ve basın özgürlüğü tartışmalarında, Londra'daki ünlü "Hyde Park Konuşmacı Köşesi"[2] modeli egemen kabul edilmiştir. Herkesin, dilediği konuda dilediği şekilde konuşmasına izin verilen bu köşeyi ülke geneline yaymanın ve söylemek istediği bir şey olanın bunu söyleyebilmesini engellememenin yeterli olduğu düşünülmüştür.

Bugüne baktığımızda küreselleşme ve kapsamındaki teknolojik gelişmeler medya ve demokrasi ilişkisinin değişimine neden olmuş ve yeniden tanımlama tartışmalarının yer bulmasına zemin hazırlamıştır. Küreselleşme ile evlerimize giren farklı kültürel değerler, medya içeriğinde yer alarak hayat bulup tartışmasız bir dönüşüme sebep olmuştur[3]. Ekonomik faktörlerin ve medya yapısının küreselleşmenin sonuçları olarak değişime uğraması, medya içeriğini doğrudan etkileyen bir faktör olarak görülmüştür. Kapitalist medya pazarında reklam veren, medya patronu ve iktidar birbirini besleyen aktörlerdir. Küreselleşme ile birlikte medyanın kime hizmet ettiği tartışmalarına farklı yaklaşımlar getirilmiştir. Medya araçlarının tüketici taleplerinin istekleri doğrultusunda teknolojik gelişmenin tüm sınırları zorlanarak çeşitlenmesi, küreselleşmenin bir sonucu olarak karşımıza çıkmıştır. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte, toplumun şekillenmesinde büyük bir rolü olan medyanın ekonomik,

1 John Keane, Medya ve Demokrasi, Haluk Şahin (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999, s. 31.

2 A.g.e. s. 32.

3 Ali Ergur ve Ece İnanç, "Küresel karmaşıklık Karşısında İndirgeyici Açıklama Şemaları Olarak Siyasi ve Ruhani Televizyon Dizileri", 10. Sosyal Bilimler Kongresi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 28-30 Kasım 2007, s. 165.

siyasal, toplumsal alanlar üzerindeki etkisi de artmaya devam etmektedir. Marshall McLuhan'ın ifadesi olan "küresel köy"[1] kavramı küreselleşmenin sonuçlarını anlatması bakımından önemlidir. Medya olarak tanımlanan kitle iletişim araçları vasıtasıyla, ülke sınırı tanımayan bilgiler, olaylar ve haberler uluslararası, hatta uluslarüstü bir boyutla anında dünyanın her yanına bütün detaylarıyla aktarılabilir hale gelmiştir. Küreselleşme ile teknolojik gelişmenin yönlendiricisi olan birkaç şirket uluslararası pazara hâkim hale gelmiştir. Bu durum çeşitliliğin yok olmasına ve pazarın daralmasına neden olmuştur. Küreselleşme ile birlikte ekonomik sistemin parçası olan medyanın işleyişinin ideolojik[2] olduğu görüşüne ters bir ekonomik pazar yapısı türemiştir. Medyanın içinde bulunduğu bu yapı ekonomik çıkarların öncelik kazandığı bir yapıdır. Bu amaç doğrultusunda medyanın ideolojisi çıkar gruplarının ideolojisi ile ters düşmemelidir.

Demokratik bir toplumda yurttaşların rasyonel kararlar verebilmesi için, Denis McQuail'in de belirttiği gibi, bilgi taşıyıcısı konumundaki medyanın özgür olması[3] gerekmektedir. Bu özgürlük, dördüncü kuvvet şeklinde, medyanın denetim işlevi için de gerekli görülen bir özgürlük anlayışı olarak kabul edilmiştir. Medya özgürlüğü tartışmalarında dile getirilen özgürlük kavramı genelde, medyanın devletten özgürlüğü şeklinde algılanagelmiştir. Basının "dördüncü kuvvet" ve "bekçi köpeği" olması yolundaki pratik adımlar bu araştırmanın konusu olan soruşturmacı gazetecilik alanından da geçmektedir.

Medya ve demokrasi teorileri demokrasinin işleyebilmesi için medyanın üzerine yüklenen rolleri ele almaktadır. Demokratikleşme işleyişi içerisinde medyanın nasıl bir tutum sergilemesi gerektiği bu çerçevede tartışılmakta ve medyanın üstlendiği roller tanımlanmaktadır.

---

1 Marshall McLuhan ve Bruce R. Powers, The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century, New York: Oxford University Press, 1989.

2 Stuart Hall, "İdeoloji ve İletişim Kuramı", Medya, Kültür, Siyaset içinde, Süleyman İrvan (drl.), Ahmet Gürata (çev.), ikinci baskı, Ankara: Alp Yayınevi, s. 118.

3 McQuail, s. 21.

3.2. Medyaya Yüklenen Roller

Toplumun eğitilmesinde, bilgilendirilmesinde, haberdar edilmesinde, boş zamanların en iyi şekilde değerlendirilmesinde ve kamuoyunun oluşturulmasında katkısı olan medyanın kamu hizmeti niteliğinde önemli sorumluluklara sahip olduğu bilinmektedir. Bu nedenle medyanın bağımsız olması demokrasi için önemli bir şart olarak gösterilmiştir. Medyanın önemli işlevlerinden birinin kamuoyu oluşturmak olduğu kabul görmüştür. Bu işlevi yerine getirirken bilgilendirme misyonunu da yerine getirmektedir. Toplumlardaki gelişmeleri, ulusal ve uluslararası olayları izleyerek çoğulcu demokratik düzenin gerekliliği olan 'toplumsal olaylara ayna tutmak' olarak tarif edilen misyonunu yerine getiren medya, yansıttıkları, yansıtmadıkları ve yansıtma biçimiyle tartışmaların öznesi olmuştur. Medyanın aydınlatmaya ya da yansıtmaya çalıştığı toplumsal olaylar, aynı zamanda ekonomik, siyasi ve ideolojik nitelikleri de olan, birbirinden ayrı düşünülemez bir bütünün parçalarıdır.

Toplumsal faaliyetlerin belirleyicisi olan, toplumsal düzeni oluşturan ve yönetenlerin yani tüm devlet ve otorite faaliyetlerinin medya tarafından denetlenmesi gerekliliği demokrasi adına medyanın anahtar işlevi olarak kabul edilmektedir. Demokratik bir yönetim biçimi otoritenin kendisinin de denetlenmesine izin verilen bir toplumda mümkün olabilmektedir. Jan Van Cuilenburg "*Medya ve Demokrasi*" adlı makalesinde demokratik toplumun sinir sisteminin medya olduğunu söylemektedir. Cuilenburg'un "*medya ve diğer iletişim kanalları, hükümetin ve diğer kurumların uyguladıkları toplumsal denetim için vazgeçilmez araçlar olarak görüldüler*"[1] ifadesi, denetlemenin devletin hesap verebilir olduğunun bir göstergesi olarak gerçekleşmek zorunda olduğu yolundadır. Kuvvetler dengesinin bozulmamasını sağlamak, eşitlikçi, özgür ve yansız hareket edebilirlik, otoritelerin gerçekleştirmekle yükümlü olduğu yasal çerçevelerdir. Bu dengelerin bozulduğu noktada medya olan biteni gözler önüne serecek faaliyetler içinde bulunmalı, asla otoritenin yanında yer almamalıdır.

1 Jan Van Cuilenburg, "Medya ve Demokrasi" Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (Ed.), Televizyon Haberciliğinde Etik içinde (99-124), Ankara: Fersa Matbaa, 2010, s. 100.

Ancak uygulamada bu görüşün hayat bulması her zaman mümkün olmamaktadır. Aktif katılımın temelinde de bilgi ve enformasyona eşit olarak ulaşma yatmaktadır. Tunç'a göre, "*Sonuçta her vatandaşın haber alma özgürlüğü ve haber alma hakkı vardır. Dolayısıyla saydamlıktan ve katılımcılıktan bahsettiğimiz noktada medya çok önemli bir rol oynar; halk adına bu saydam sistemde bir gözlemleme yani monitör etme görevi üstlenir*"[1]. Burada sözü geçen gözlemleme, denetim ile aynı anlamı taşımaktadır. Bununla birlikte denetim kavramı farklı anlamlarda da karşımıza çıkmaktadır. *Medyanın denetlenmesi ve belli kurallara tabii tutulması, bunun kurumlar tarafından düzenlenmesi durumu olan denetim (regülasyon) ile medyanın denetim fonksiyonu farklı kavramlardır.* Bu çalışmada medyanın denetim (media control)[2] fonksiyonu, yani medyanın temel görevlerinden biri olan kamuyu bağımsız, tarafsız bir şekilde bilgilendirmesinin demokrasi açısından önemi incelenmiştir.

Bilgilendirme medyanın bir diğer işlevi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağımsızlık misyonunu koruyarak denetim işlevini yerine getirmesi gereken medya, sonuç olarak halkı bilgilendirme işlevini de yerine getirmiş olur. Demokrasinin gelişim süreci içerisinde bilgilendirme hakkından söz edilmektedir. Bu hak kısaca, *"bireyin çevresinde olup bitenler ve kendisine ilişkin gerçekler hakkında, doğru ve çok yönlü bilgiye özgürce ulaşabilme hakkı"* olarak tanımlanabilir[3]. Demokratik toplumlarda iletişim özgürlüğünün temelinde gazetecilik ve medya faaliyeti olan bilgilendirme yatmaktadır. Medya bilgilendirmesi olmadan demokrasinin de varlığından söz edilememektedir. Bu işlev uluslararası metinlerdeki ifadelerle de desteklenmektedir. Birleşmiş Milletler'in 1946 yılında aldığı kararla enformasyon özgürlüğü; "*hiçbir engelle karşılaşmaksızın, herhangi bir yerde ve her yerde haber top-*

1 Aslı Tunç, "Medya Demokrasinin Neresinde?" 3 Aralık 2008, http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_guncel.html (10.06.2012).

2 Noam Chomsky, Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda, Canada: Seven Stories Press, 2011, s. 13.

3 Demirhan Burak Çelik, "Basında Tekelleşme ve Demokrasi", ***Mülkiye Dergisi,*** 2009, vol. XXV, No. 227, s. 137.

lama, yayma ve yayınlama özgürlüğünü ifade eder"[1]. Haberin özgürce aktarımı ile de medya, üzerine düşen bilgilendirme işlevini yerine getirmektedir.

3.3. Medyanın Demokratik İşlevleri

Toplumsal gelişmeler sürecinde gazetecinin topluma gerçekleri aktarma sorumluluğu artmaktadır. Gazeteci hak ve özgürlüklerin koruyucusu olarak toplumun bilmesi gerekenleri bulup çıkarmak ve bağımsız bir şekilde sunmakla yükümlüdür. Demokrasilerde iktidarın hak ve özgürlükleri koruması gerekirken, otoriteyi elinde bulunduran kurumların ve kişilerin çalışmalarının toplumun bilmesi gereken gelişmelere neden olması, medyanın topluma karşı olan sorumlulukları nedeniyle, gelişmelerin kamuya iletimi, gazetecilik faaliyetlerinde bir uzmanlık alanı ihtiyacı doğurmuştur. Bu uzmanlık gerektiren alan, soruşturmacı gazetecilik anlayışının gelişmesine neden olmuştur.

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler medya kurumlarını ekonomik olarak gücü elinde bulunduranların çıkarlarına hizmet eder hale getirmiştir. Bu noktada soruşturmacı gazeteciliğe duyulan ihtiyaç giderek artmıştır. Ancak Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik günümüzde profesyonel bir gazetecilik alanı olarak algılanmaktan çok, medyanın içinde bulunduğu ekonomik ilişkiler sebebiyle itibar edilmeyen bir alana dönüşmüş ve uygulamaları giderek azalmıştır. Profesyonel gazetecilik anlayışı kapitalist sistemin medyaya hâkim olmaya başladığı ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı gelişmelerin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. James Curran'a göre:[2]

> *Profesyonellik kültü, pazarın kusurları ve medyanın demokratik rolüyle ilgili geleneksel kavramlaştırma arasında bir uzlaşı sağlama biçimi haline geldi. Gazetecilerin tarafsızlık, bağlantısızlık, doğruya bağlılık gibi daha yüksek amaçlara bağlanmaları gerektiği öne sürüldü. Elde edilen bilgileri doğrulamada, farklı kaynaklara yer vermede ve muhalif yorumlamaları aktarmada belli kuralların benimsenmesi önerildi.*

1 Cuilenburg, s. 110.

2 Curran, s. 168.

Curran, medyanın yıpranmasından doğan işlevsizliğinin ve demokratik rolünün profesyonel gazetecilik alanının ortaya çıkması ve desteklenmesiyle onarılabileceğini savunmuştur. Kamu gözcüsü, bekçi köpeği ve dördüncü kuvvet olarak nitelendirilen medyada profesyonel gazeteci kimliği ile hareket eden soruşturmacı gazeteci, denetim işlevlerini yerine getirirken bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Mevcut ekonomik, siyasal ve kültürel ortam ile çalıştığı kurumun işleyişi, ideolojisi ve ilişkileri gazeteciye etki etmiştir. Medyanın günümüzde reklamcılar, iktidar, yayıncılar ve diğer güç odakları ile ilişkileri, profesyonel gazetecilik alanının ayrışıp, kamu yararına hareket eden, güç odakları ile ilgili tüm faaliyetleri yakından takip eden bir sistem olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır. Özellikle soruşturmacı gazetecilere yüklenen görev bu yöndedir. Medyanın ekonomik yapısı içinde, kâr amaçlı sistemin devamını sağlamak, profesyonel gazetecilik alanları üzerinde etkiler yapabilmektedir. Sistemin kendisi ile medyanın bu alanını demokrasiler için vazgeçilmez olarak kabul eden ideoloji ters düşmüştür. Medyadan beklenilen faaliyetler demokrasinin varlığı adına mümkün gibi gözükse de sistemin öne sürdüğü koşullar bu faaliyetlerin gerçekleşmesi önünde engel teşkil etmiştir.

Medya kuruluşlarının küreselleşmenin gerçekleşmesinde hız kazandırıcı ve olumlayan rol üstlenmeleri medyanın demokrasi açısından işlevlerinin yeniden sorgulanmasını gerektirmiştir. Bu noktada toplumsal değişmelerin medya mesajlarına maruz kalan bireyden başladığından yola çıkılırsa, izleyici, dinleyici ya da okuyucu olarak ayrılan kitlelerin medyadaki gerçekliği sorgulamaktaki tutumu da değişiklik göstermiştir. Kendisine sunulan ile yetinen ve medyaya olan güvenini kaybeden birey, toplumsal olaylara katılımı sağlayan medyadan aldığı mesajlara itibar etmemektedir[1]. Bu açıdan değerlendirildiğinde medya, gerçeklerin yansıtıcısı rolünü medyayı takip eden kitlesinin gözünde kaybetmiştir. Medyada sunulan gerçeklik profesyonel gazetecilik anlayışı olarak ortaya çıkan soruşturmacı gazeteciliğin faaliyetleri ile ye-

1 Esra Arsan, "Gazeteci Gözüyle Sansür ve Otosansür", Cogito Sivil İtiaatsizlik, Sayı 67, Yaz 2011, s. 67.

niden itibar edilebilir hale dönüşebilir. Medya, ekonomik gücü elinde bulunduranların ideolojisini yansıtmakta, kamuya sunulan gerçeklik kamu tarafından, "kimin ve neyin gerçekliğini kurguluyorsun" sorusunun medyaya yöneltilmesine sebep olmaktadır. Medyaya olan itibar, medyanın ekonomik destekçilerinin menfaatine hizmet eden bir yapıya sahip olmasından dolayı sorgulanmaktadır.

Medyanın içinde bulunduğu ilişkileri medyanın ekonomik ve politik destekçileri olarak belirten J. Altschull'a göre, medya desteği dört gruba ayrılmıştır[1]. İlki sosyalist rejimin hâkim olduğu ülkelerde medyanın devlet tarafından kontrol edildiği sistemdir. Bu sisteme göre Altschull, 20. yy'da Lenin'in basın için tanımladığı üç işlev üzerinde durmuştur. Propaganda aracı, ajitatör ve iyi bir örgütleyici olmak[2] biçiminde tanımlanan bu işlevler, medyanın devlet tarafından kontrolünü göstermesi bakımından "resmî" model olarak tanımlanmıştır. İkinci modelde pazar ekonomisi modeli olarak "ticari" model ele alınmış ve Amerika Birleşik Devletleri üzerinden tanımlanmıştır. Medyanın reklam verenlerin ve medya sahiplerinin ideolojisini yansıttığı sistem, kapitalist sistemin ana vatanı olan ABD'de doğmuş ve medyada sermayenin yoğunlaşması (concentration of media ownership)[3] olgusunu doğurmuştur. Üçüncü modelde, "çıkar grupları"nın medyaya sağladığı mali destek karşısında bu grupların ideolojisinin yansıtıldığı vurgulanmıştır. Bu gruplar siyasi ya da dini gruplardan oluşabilmektedir. Dördüncü ve son model "gayriresmî" model olarak, bireysel katılımcıların görüşlerinin belirtildiği medya gruplarını vurgulamıştır. Bu bağlamda farklı ideolojik sistemlerin hâkim olduğu toplumlarda gerçeği sunmanın farklı faktörlere bağlı

1 J. Herbert Altschull, Agents of Power: The Role of News Media in Human Affairs, New York-London: Longman, 1984, s. 98.

2 J. Herbert Altschull, Agents of Power: The Role of News Media in Human Affairs, New York-
London: Longman, 1984, s.112. Aktaran; Onur Öztürk, "Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesi ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme", 2007, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/3495/4377.pdf (11.07.2012).

3 Baran, s. 24.

olarak gerçekleştiği görülmüştür. Güç odakları, profesyonel gazetecilik anlayışının ürünü olan soruşturmacı gazetecilere etki edebilmekte ve durumu kendi çıkarları doğrultusunda kurgulayarak yönetebilmektedirler. Amerikan kökenli liberal yaklaşım medyanın siyasi yapıyı denetleyen bir dördüncü kuvvet olduğunu savunurken, bu ideolojinin kuralları da Altschull tarafından şöyle açıklanmıştır:[1]

> • *Basın hükümet, büyük işletmeler ve reklam verenlerin dış müdahalelerinden bağımsız olmalıdır.*
>
> • *Basın topluma, bilgi edinme hakkını kullanması yönünde hizmet etmelidir.*
>
> • *Basın doğruları temsil etmelidir.*
>
> • *Gerçekler objektif olarak ve dengeli bir biçimde verilmelidir.*

Altschull'a bakılacak olursa, medyanın idealize edilen yapısından uzaklaştığı görülmektedir. Türkiye bu noktada, ilk modele rejim farklılığı nedeniyle uygun değildir. Resmî devlet kontrolü, kamu hizmeti yayıncılığı yapılan ve devlete bağlı olarak yapılanmış medya kuruluşlarında mümkün görülmektedir. İkinci modelin egemen olduğu Türkiye'de medya içeriğini reklam verenlerin ve medya sahiplerinin ilişkilerinin belirlediği söylenebilir.

Üçüncü modelde yer alan "çıkar grupları" ifadesi Türkiye'de medya açısından şu şekilde özetlenebilir. Türkiye'de siyasi ve dini grupların mali desteğini de arkasına alarak ortaya çıkan ya da yeniden oluşan birtakım kurumlar baş göstermiştir. Bu kurumlar mali desteğin tümünü elde ettikleri grupların ideolojilerini ve menfaatlerini yansıtmaktadır. Bu noktada medyaya yöneltilen "kimin ve neyin gerçekliğini kurguluyorsun?" sorusu yeniden karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak "Cemaat Medyası" olarak anılan veya Ertuğrul Mavioğlu'ya göre "Hocaefendi"[2] medyası da denilen bu yapı, Fethullah Gülen hareketine yakın bilinen gazete ve televizyonlardan oluşmuştur. Bunlar, Zaman

---

1 Altschull, s. 110.

2 Ertuğrul Mavioğlu, Cenderedeki Medya Tenceredeki Gazeteci, 1. Baskı. İstanbul: İthaki Yayınları, 2012, s. 38.

gazetesi, Samanyolu TV, Aksiyon dergisi, Dünya Radyo, Burç FM, Cihan Haber Ajansı gibi yaygın yayınlar yapan kuruluşlardır.

İngilizce yayınlanan *Today's Zaman* gazetesi, Samanyolu Haber ve Samanyolu Çocuk gibi kanalları da bulunmaktadır. Bu noktada medyaya sağlanan siyasi iktidar desteğinin yanında dini içerikli grupların da sağladığı mali destek, kendi medyalarını yaratmadaki güçleri, medyanın ekonomik gücü elinde bulunduranların ideolojilerini yansıttığını bir kez daha kanıtlamıştır. Türkiye'de mevcut olan bu medya ortamında profesyonel gazetecilik faaliyeti olarak soruşturmacı gazeteciliğe ihtiyaç varken, yukarıda bahsedilen yapısal durum nedeniyle bu faaliyetin gerçekleşmesinde zorluklar karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal gelişim süreçleri içerisinde yer alan ve bilgi toplumu olarak adlandırılan, iletişim süreçlerinin teknolojik gelişme ile hızlandığı bir sürecin sonucu olan bu çağda, medyanın bilgiye verdiği önem ile medya tüketicisinin verdiği önem paralel olmak durumundadır. Bilgi toplumunu maldan çok bilgi üreten bir toplum olarak gören yaklaşımlar giderek artmakta ve bu sürecin besleyicisi olan medyanın günümüzdeki rolü tartışılmaktadır. Matelski'ye göre:[1]

> *Bilgi en önemli toplumsal ürünlerden biridir. Öyle bir toplumsal üretimdir ki, toplumdaki herkes, sürecin doğrudan doğruya içinde değilse bile, araştırma için malzeme desteği sağlar. Toplumsal olarak üretilen, topluma tahsis edilmelidir; o halde bilgi stoğu insanlığın ortak malıdır. Bu stok kimseye tahsis edilemez; ancak meyveleri paylaşılabilir. Adil toplum, bilgiyi herkes arasında eşit olarak dağıtacak biçimde örgütlenen toplumdur.*

Bilgi toplumu süreci insanlık tarihinin geçtiği süreçlerden sonra yaşadığı bir dönem olarak görülmüştür. İnsanlık, tarihi boyunca üç önemli toplumsal süreci yaşamıştır. Bunlardan ilki tarım toplumu sürecidir. Yaklaşık yirmi bin yıl önce[2] tarımı uygulayan toplum biçimidir. Endüstrileşme, makinelerin hayatımıza girmesi bu süreci dönüştüren ve insanlığın yaşadığı ikinci dönüm noktası olmuştur. Sanayi toplumu ola-

---

1 Marlyn J. Matelski, TV Haberciliğinde Etik, Bahar Öcal Düzgören (çev.), İstanbul: YKY, 1996, s. 63.

2 Anthony Giddens, Sosyoloji, Ankara, Ayraç Yayınları, 2000, s. 51.

rak adlandırılan bu süreç, 18. yy İngilteresi'ndeki[1] insanların yaşamlarını sürdürdükleri araçların değişmesiyle başlamıştır. Teknolojik gelişmeler sonucunda toplumsal yaşamda da değişiklikler meydana gelmiştir. Bu noktada Türkiye tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecini tamamlayamamış, kısmi sanayileşme ile eşitsiz üretim ve dağılımın yaşandığı bir toplum olarak kalmıştır. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş olarak görülen iletişim ve bilişim gelişmelerini de geç alan Türkiye, sanayileşmenin de geç ve eksik yaşanması nedeniyle bilgi toplumu için gerekli altyapıya sahip olamamıştır. Türkiye'nin sanayi toplumunun da bilgi toplumunun da gerekliliklerini kendi üretememiş bir toplum olarak bilgiye verdiği önem tartışma konusu olmuştur. Dünyada medya sisteminde de bilginin artan önemi üzerine vurgu yapılmıştır. Bilgiyi elinde bulundurmaktan çok artık bilginin kendisi olmak durumu önem kazanmıştır. Bilgi sağlayıcısı olarak toplumsal gelişmeyi de destekleyen medya, bilginin topluma ulaştırılması amacını taşımaktadır.

Günümüzde Türkiye'de bilgi ve iletişim süreci, yaşanan bu toplumsal süreçlerin tamamlanamamış olmasından dolayı olguların ve gerçeklerin aktarıcısı olan medyayı konumlandırmakta ve toplumun genel ihtiyacı olan bilgiye erişimin tarafsız bir şekilde gerçekleşmesini sağlamakta eksik kalmaktadır. Bir görüşe göre:[2]

> *Bilgi toplumunun insanı; tahlil, sentez, araştırıcılık, müteşebbislik, objektiflik, pratik yaratıcı düşünce, problem çözme ve karar verme hüner ve teknikleri, gereğinde grup çalışması yapabilme, etkili konuşma, etkili takdim, rapor yazma ve sunma tekniklerini çok iyi bilen insanların vasıfları olarak tariflenmektedir.*

Bilgi toplumu insanının vasıflarından olan araştırmacılık, objektiflik ve raporlayabilme daha önceki bölümde de tespiti yapılan soruşturmacı gazeteciliğin gerekliliklerindendir. Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik pratiğinin yeteri kadar ciddiye alınmamasındaki nedenlerden biri olarak bilgi toplumu sürecinin yarım kalmış olması da gösterilebilmektedir. Bilginin topluma ulaştırılmasında sorumluluğu

1 A.g.e, s. 58.

2 *Bilim-teknoloji politikaları ve 21. yüzyılın toplumu*, http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek03.pdf (12.07.2012).

bulunan medya, toplumsal süreçleri tamamlayamamış, teknolojik üretimi gerçekleştirememiş bir yapı olarak, sanayi ve ticari bağımlılıklar ile ayakta kalır hale gelmiştir. Bu bağımlılıklar demokrasi açısından değerlendirildiğinde, medyanın toplum üzerinde etkinliğinin sorunlar ve kısıtlamalarla şekillendiğini göstermektedir.

Medyanın demokrasiler içerisindeki ana amacı olan denetleme, gözlemleme işlevi İngilizce'de kullanılan "monitor" kavramına denk gelmektedir. Bu görevin yerine getirilmesi medyanın "dördüncü güç" ya da "dördüncü kuvvet" olarak adlandırılmasını da sağlamıştır. Dördüncü kuvvet nedir sorusunun cevabı tespit edilmeye çalışılırken başka bir kavramdan da faydalanmak gerekmiştir. "Bekçi köpeği medya" ile "dördüncü kuvvet" kavramları medyanın demokrasiler içindeki yerini anlatmak için seçilmiş ve araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Medyanın üzerine yüklenen rolleri kavramsallaştırmak için "bekçi köpeği" (watchdog function of media) ve "dördüncü kuvvet" (fourth estate) işlevi Türkiye'de demokratik işleyişin gerçekleşememesi ve basın özgürlüğünün sağlanamaması nedeniyle vurgulanmalıdır. Bu kavramlar medyanın demokrasiler içinde geçirdiği sürecin değerlendirilmesi için kullanılmıştır.

3.3.1. Bekçi Köpeği Medya

Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri, kitle iletişim araçlarının topluma karşı sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için bağımsız bir ortamda faaliyet göstermesidir. Bu amaçla, medyanın kamu adına denetim yapabildiği alanlar toplumsal bir fayda getirmesi sebebiyle ön plana çıkmıştır. Bu alanlardan olan soruşturmacı gazetecilik, toplumların bir ihtiyacı olarak değerlendirilir. Şahin, basının dördüncü kuvvet olarak tanımlanmasının denetim işlevine bağlı olduğunu buna da İngilizcede "*watchdog function*"[1] denildiğini ifade eder. Kavram, Türkçeye bekçilik ya da gözcülük olarak çevrilmiştir:[2]

1 Haluk Şahin, Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar, İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 162.

2 A.g.e. s. 55.

> *Başlangıçta gözcülüğün daha çok halkın oylarıyla seçilmiş, onun adına güç ve para kullanan siyasilerle sınırlı olduğu düşünülüyordu, daha sonra diğer güç odakları ve basının kendisi de buna eklendi. Bankalar, ulus üstü şirketler, karteller, uluslararası örgütler, kamu sağlığını ilgilendiren kurumlar bu gözetim şemsiyesinin altındalar ve soruşturmacı gazetecilerin doğal görev alanına giriyorlar.*

Otoritenin gücünü halk yararı yerine kendi menfaatine kullanması, medya sermayesinin kapitalist bir sistem içinde var olması, soruşturmacı gazetecilik alanının varlık göstermesini zor bir hale getirmiştir. Burada bekçilik, gözcülük ifadesinden yola çıkarak "medyanın denetimine toplumsal olarak neden ihtiyaç vardır?" vurgusu yapılmaktadır. Soruşturmacı gazetecilik alanının demokratik bir toplum yaratmakta acilen ihtiyaç duyulan bir araç olduğunu ve toplumu oluşturan bireylerin toplumsal konularda doğrudan etkili olabilmesi için medyanın âdeta bir bekçi köpeği gibi tetikte olması beklenmektedir. Medya tasmasız hareket etmek durumundadır, aksi halde "kucak köpeği" (lapdog)[1] olarak da tarif edilen güdümlü bir faaliyet haline getirilebilmektedir. Bu ifade, güçlü çıkarların karşısında duran ve kamu odaklı hizmet veren gazetecilik faaliyetine atfedilen bekçilik kavramının, zıt biçimde hareket etmesi halinde aldığı tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında medyanın bekçilik yapamayacağını iddia eden yaklaşımlar da vardır. Ertuğrul Mavioğlu'nun günümüz medyasını anlatan *Cenderedeki Medya Tenceredeki Gazeteci* isimli kitabında bu görüşü ortaya koyan şu ifadeler kullanılmıştır:[2]

> *Gazeteciler için "gerçeğin bekçi köpeği" derler. Bu havalı cümle, ne zaman birileri gerçeklerin üzerini örtmeye kalksa, gazetecilerin toplumu alarma geçirdikleri savına dayanır. Bu kuyruklu bir yalan ama aynı medyanın "köpek" olduğunu ispatlayabilirim. Sadece bu ülkede değil, dünyanın her yerinde, tasmasını elinde tutanın önünde kuyruk sallarken sahibinin 'tut' dediğine fena halde saldıran bir köpek…*

---

1 *Investigative Journalism: What's the difference?,* http://www.uncp.edu/home/acurtis/Courses/ResourcesForCourses/WhatsTheDifference.html (10.06.2012).

2 Mavioğlu, s. 1.

Bekçi köpeği kavramı, medyanın toplum adına denetleyici olma rolünü anlatması bakımından ele alınmıştır. Medyanın gücü, küreselleşme sürecinin etkisiyle artık sınır ve coğrafya tanımayan bir güç haline gelmiştir. İletişim, toplumu şekillendirmekte, bireyleri yönlendirmekte, sınır tanımayan bir güç haline gelmektedir. Bu gücün toplum adına denetlenmesinde soruşturmacı gazetecilik alanı bekçi köpeği rolünü üstlenmektedir. Medya, bekçi köpeği olarak kamu adına denetim yaparken, egemen güçler de medyayı kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek ve denetim aracı olarak kendi menfaatlerine uygun bir yapıya sokmak eğilimindedirler. Medya gücünün yanlış eller tarafından kullanılması toplumsal düzenin bozulmasına neden olabilmektedir.

Küreselleşme, otoriter ve sosyalist rejimlerin çöküşü ve yeniden düzenlenmesi ve medyanın çeşitli gruplar tarafından yönetilmeye başlanması bekçi köpekliği (watchdogging) kavramını daha da önemli hale getirmiştir. Demokrasilerde medya halkın sadece gözü ve kulağı olmalı ve aynı zamanda fikri müdahalelerle sadece pasif bir kaydedici olmadığını göstermelidir düşüncesi kabul gördüğü sürece medya, bekçi köpeği işlevini yerine getirebilmektedir. İktidarın gün gün işleyişini izlemek, buna uygun tarafsız raporlamalar yapmak, yetkililerin veya otorite sözcülerinin dediklerinin ötesine geçerek sorgulayıcı bir tutum takınmak bekçi köpeği medyanın önemli özelliklerindendir.

Günümüz demokratik toplumlarında, iletişim araçlarının olayları üçüncü bir göz olarak değerlendirmesi ve tüm işlevlerini kamu merkezli bir içerikle yürütmesi demokrasinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Medya, kamu adına bu rolleri gerçekleştirirse o toplumda demokrasiden bahsedilebilmiştir. Bireylerin sıkça maruz kaldığı mesajların kitle iletişim araçları yoluyla iletildiği düşünüldüğünde kişisel, kültürel, toplumsal deneyimlerin bu araçlarda kurgulanan ve inşa edilen mesajlarda saklı olduğu söylenmiştir. Medyanın, kamu adına işlevlerini kaybetmeden görevini yerine getirmesi ve güç odaklarını, otoriteyi, yöneticiyi, iktidarı denetlemesinin ön planda olduğu savunulmuştur. Yolsuzluklar, kötü gidişat, finansal krizler,

skandallar, çevre sorunları ve üzeri örtülmeye çalışılan her konu soruşturmacı gazeteciliğin araştırma kapsamına dâhildir. Bu tür gazetecilik faaliyetleri kitle iletişim araçlarının hepsinde yer alabilmektedir ve toplumsal çıkarların korunması adına amaç hesap verebilirliğin sağlanması olarak gösterilmiştir.

3.3.2. Dördüncü Kuvvet Medya

Demokrasiler için vazgeçilmez olarak görülen kamuoyunun gücü, medyanın işlevlerini yerine getirebilmesi ile mümkün görülmektedir. Medya demokrasilerde kamuoyu oluşturma ve bilgilendirme görevi nedeniyle yasama, yürütme ve yargıdan sonra, "dördüncü kuvvet" olarak adlandırılmıştır. Demokratik bir denetim mekanizması olan medyanın asli görevi, demokrasinin varlığının devamını güvence altına alan denetleme işlevini yerine getirmekte yatmaktadır. Kitleleri dördüncü kuvvet olarak denetleyerek bilgilendirme işlevini yerine getirmekle yükümlü medya, kuramsal ve uygulama açısından birçok güçlükle karşılaşmaktadır. Günümüzde, demokratik yönetim sistemine sahip toplumlarda, büyük etkiye sahip olan medya, yasama, yürütme ve yargı erklerinden sonra "dördüncü kuvvet" olarak nitelendirilmektedir.

Dördüncü kuvvete gelmeden demokrasilerde devlet yönetiminin düzenli hale gelebilmesi için ortaya atılmış olan diğer üç gücün ortaya çıkışını aktarmak sistematik düzeni anlamlandırabilmeyi mümkün kılmıştır. Kuvvetler ayrılığı olarak bilinen Aristo'nun ilk kez ortaya attığı ama son şeklini Baron de Montesquieu'nün verdiği[1], demokratik devlet yönetimini düzenleyen bir model olan bu üç güç, yasama, yürütme ve yargı olarak güç kullanımının sınırlarını ve tanımlarını göstermiştir. Montesquieu, devletin üç erki olduğunu; yasama, yürütme ve yargıdan oluşan bu üç erkin kanun yapma işine katıldığını belirtmektedir[2]. Kanunlarla özgürlük arasında tutarlı bir dengenin

1 Montesquieu, Kanunların Ruhu Üzerine I, Fehmi Baldaş (çev.), İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998, s. 234.

2 A.g.e. s. 235.

kurulmasının, bu üç devlet sürecinin ayrı organlar eliyle kullanılması ile mümkün olacağını söylemektedir.

Adil ve dengeli bir devlet yönetiminin olabilmesi için devlet güçlerini farklı organların yönetmesine zemin hazırlayan bu düşünce, zaman içinde anayasal düzende farklılıklara uğrasa da kabul görmüş haliyle varlığını sürdürmektedir. Aristo, devletin faaliyetlerini üçe ayırmış ve her faaliyetin bir organa verilmesi gereğini ilk kez ortaya atmıştır[1]. İlk Çağ'da başlayan ve günümüze dek süren bu ayrım, demokrasilerin ortaya çıkmasının ilk adımları olarak görülmüştür. Farklı ideolojik yapılarda farklı tanımlamalar yapılmıştır. Örneğin 17. yüzyılda monarşi rejiminin sürdüğü bir toplumda üç güç; krallar, lordlar ve halk tabakasından[2] oluşmuştur. Bu üç güç kapitalist sistemin bir gerekliliği olarak ortaya çıkmış ve dördüncü kuvvet olarak da basın gösterilmiştir. Basın bu kuvveti halk için denetleme yapmak anlamında kullanmıştır. Bu kavramın medyaya ve özelde basına atfedilmesiyle, siyasal ve toplumsal işleyiş içerisinde kendi bağımsızlığını koruyarak ve kullanarak halkın gözü kulağı olma, haklıyı ve doğruyu ön plana çıkarma, tüm güç odaklarını kontrol etme, tüm ilişkilerden bağımsız bir şekilde gözetleme niteliğini yerine getirme işlevleri belirlenmiştir. Medyanın siyasi ve günlük sivil yaşamdaki rolünü anlatan ifade Edmund Burke'e atfedilmiştir. Basının dördüncü kuvvet olduğu düşüncesi 18. yüzyılda Burke tarafından kullanılmıştır. Burke'e göre toplumda yer alan güçler ellerindeki gücü bencilce kullanmak isterler. Burke bu güçlerin bir denetim vazifesi olarak yurttaşlar adına üstlenilmesi gerektiğini söylemiştir. Farklı kaynaklarda farklı referanslar kullanılarak gösterilmiş olan dördüncü kuvvet kavramının

---

1 Mehmet Emin Akgül, "Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı", [Electronic Version], Ankara Barosu Dergisi, Yıl. 68, Sayı. 4, 2010, s. 82.
http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2010-4/2010-4-akgul.pdf (11.06.2012)

2 İrfan Erdoğan, "Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği", Korkmaz Alemdar (Ed.), Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar içinde (33-42), İstanbul: AFA Yayıncılık,1999, s. 33

günümüzde kabul görmüş şeklini Edmund Burke ortaya atmıştır[1]. Devlet, toplumun her aşamasını yönetmek ve yönlendirmek isterken toplumu meydana getiren bireyler, yurttaşlar da her türlü denetim işlevini yerine getirerek karar alma alanlarına dâhil olmak istemektedir. Liberal düşünce özgür basının dördüncü kuvvet olarak iktidarı, otoriteyi denetleyeceğini savunmuştur.

Liberal düşünceye göre yönetim sistemine de uygulanmak istenen bağımsızlık unsuru, devletin gücünün tek elde toplanmaması durumu, oldukça erdemli ve ideal bir yapının oluşmasını sağlamıştır. Modern Çağ'a gelindiğinde en büyük endişe, gücün tek elde toplanması halinde bağımsızlık unsurunun kaybolacağıdır. Büyük, bu endişeyi şöyle dile getirir:[2]

> *Modern çağda, Montesquieu'den bu yana, kuvvetler ayrılığının devlet sistemi içinde güçlerin tek bir yerde toplanmasını önleyerek iktidarın kötüye kullanılmasını önlemeye hizmet edeceği düşünülmüştür. Son yüzyılda devlet içindeki güçlerin bir elde toplanmasını önleme eğilimi gelişmiştir. Çünkü devlet içindeki güçlerin, özellikle yargı gücü ile yürütme görevinin ya da yasama ile yürütmenin bir elde toplanmasının, hukuk devletinin varlığını tehlikeye düşürebileceği düşünülmektedir. Günümüzde tam olarak uygulanan bir kuvvetler ayrılığı veya bir kuvvetler birliğinden söz edilemese de, pek çok yönetim sistemi açık bir şekilde kuvvetler ayrılığı ya da kuvvetler birliği ilkesine dayanmaktadır.*

Bu üç gücün varlığının denetlenmesi ve kamu adına bilgilerin paylaşılması noktasında aktif bir rol alması zorunlu olan medya, dördüncü kuvvet olarak adlandırılmıştır. Demokrasilerde medyanın dördüncü kuvvet olması zorunlu ve gerekli bir durum olarak yer bulmaktadır. Devlet organları tarafından bağımsız bir şekilde işleyişin sağlanabilmesi için farklı organlara verilen yetkilerin de işleyip işlemediğinin kontrolü medya tarafından yapılmaktadır. Medya devlet

---

1 Aktaran: Arsan, s. 32.

2 Celal Büyük, "Yasama, Yürütme, Yargı: Plato'dan Montesquieu'ya Devletin Fonksiyonlarına Genel Bir Bakış", [Electronic Version]. ***Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi***, Cilt 10. Sayı 1. 2010, s. 169. http://www.dinbilimleri.com/Makaleler/1115288943_1001070093.pdf (21.07.2012).

kurumlarındaki işleyiş sıkıntılarını, eksiklikleri ve yanlışları kamuya iletmek ile yükümlüdür. Kamu adına ve yararına denetim yapması halinde dördüncü kuvvet olan medya, devlet kurumlarını denetlerken aynı zamanda mevcut durumda güç odağı haline gelmiş ve kamunun bilmesinde fayda olan her olayı, kurumu, kişiyi, iktidarı, gerçekler ve olgular adına denetlemek misyonuna sahip olmuştur. Bu misyon ile kamuoyu oluşmasını sağlayan medyanın bir kuvvet olarak ortaya çıktığı en belirgin nokta yargının harekete geçmesine olanak sağlaması olarak gösterilebilir.

Demokratik bir gelişme olarak adlandırılabilecek medyanın dördüncü kuvvet tanımlaması, teknolojik gelişmeler ile geniş kitleleri ilgilendiren ve etkileyen bir sürecin işareti olmuştur. Dördüncü kuvvet olarak gücüne güç katan medya, demokrasilerde iktidarın kendisi haline de gelebilmektedir. Bu noktada devlet gelişmelerin denetleyicisi konumuna gelmiştir. Teknolojik gelişmeler denetimin sınırlarının da genişlemesi olarak gösterilirken, 20. yüzyılın ikinci yarısında gelişen medya, teknolojik gelişme ile hızla dönüşmüştür. Teknolojik gelişmeler daha çok sayıda insanın daha çok bilgiye ve veriye ulaşabilmesini mümkün kılarken, geleneksel olandan da uzaklaşma ortaya çıkmıştır. Kitlelerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kapitalist sistemin bir getirisi olan tüketim, bilgi anlamında da hızla artmıştır. Bu hız devletin kontrolünü zorunlu hale getirmiştir. Medyanın gelişim süreci ve farklı ülkelerde farklı boyutlardaki varlığı kitle iletişim araçlarının, toplumsal gelişme süreci içerisinde yasama, yürütme, yargı güçlerine oranla geç kabul gören bir güç olduğunu göstermiştir. Alemdar bu durumu şöyle tarif etmiştir: [1]

> *Demokratik gelişme eğer iktidarın sınırlanması sürecini anlatıyorsa, bu önce yasamanın güçlenmesini, sonra yargının bağımsızlığını getirecektir. Kitle iletişim araçlarının bütün bu güçlerin yanısıra kamusal bir görev gördüğü, bu niteliği ile yetki ve sorumluluklarının farkında olduğu gerçeği genel kabul görecektir. Ancak bu gelişmelerin olduğu ülkelerde güçler konusunda tartışma olsa da, medya bazen karşı güç olarak değerlendirilse de sıralamada deği-*

1 Korkmaz Alemdar, "Giriş", Korkmaz Alemdar (Ed.), Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar içinde (13-20), İstanbul: AFA Yayıncılık, 1999, s. 15.

şiklik söz konusu değildir. Demokratik yapının gelişip güçlendiği ve bütün dünyaya belirli bir ölçüde örnek olduğu toplumlarda, güçler hep bilinen sıralaması ile anılır ve basın/medya burada dördüncü sırada yerini korur.

Medya, olayları izlemede ve kamuya aktarmada teknolojik gelişime de ayak uydurduğu için oldukça hızlı davranabilmiştir. Bu nedenle zaman zaman medyanın kendisini yasama, yürütme ve yargı organlarının yerine koyduğu eleştirisi de yapılmıştır. Korkmaz Alemdar'a göre, medyaya yöneltilen bu eleştiri zaman zaman haklı boyutlar kazanmıştır, ancak unutulmaması gereken, diğer organlara oranla medyanın teknolojik değişime hızla ayak uydurabildiği ve diğer organlara oranla gücünü buradan alarak hareket ettiğidir.[1] Alemdar, bu sorunun yaşanmamasının iki biçimde mümkün olacağını savunur:[2]

Akla gelen ilk seçenek 3Y (Yasama, Yürütme, Yargı)'nin de benzer dönüşüme uğramasıdır: bu, hızlı karar alabilme, uygulayabilme ve yargılayabilme olanaklarının geliştirilmesidir. Bütün güçler aynı hızda çalışacağından sağlıklı sonuç alınması da mümkün olabilirdi. İkinci seçenek, 3Y'de reform yapılamadığına göre, medya dünyasının da geleneksel yapısı içinde korunmasıdır. Bunun anlamı şudur: telekomünikasyon altyapısının geliştirilmemesi, radyo televizyonda devlet tekelinin sürdürülmesi…

Bu noktada medyanın gücünün toplumsal bir etki yapabileceği bir gerçekken aynı zamanda o gücün nasıl kullanıldığı da bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Gücün kullanımı sadece teknolojik altyapıya hâkim olmak ile sınırlı kalmamaktadır. Siyasal, ekonomik ve yasal faktörler de medyanın gücünü belirleyici kılan toplumsal değişkenler olarak yer almıştır. Alemdar'a göre, medya toplumsal gelişmeyi tek başına belirleme gücüne sahip değildir. Etkileri olduğu bir gerçektir. *"Siyasette güçlü olabilmek için yakın zamana kadar banka sahibi olmak belki yeterliydi. Ama bugün artık televizyon sahibi olmak da gereklidir"*[3]. Toplumda işleyiş açısından bir problemin olmadığı

1 A.g.e. s. 17.

2 A.g.e. s. 19.

3 A.g.e. s. 20.

varsayımına göre medya, demokrasinin varlığını koruyan görevi üstlenen, bunu da kendisine verilmiş olan dördüncü kuvvet ideolojisinden alan bir yapıdır. Medya önemli bir güç olmasına rağmen daha önce de üzerinde durulduğu gibi farklı toplumlarda farklı eğilimler gösterir, demokratik-çoğulcu bir toplumda etkileri değişik alanlarda değişik biçimlerde karşımıza çıkmaktadır.[1]

Medyanın, toplumun aynası olduğunu yansıtan kuramsal çalışmalar ortaya konulmaktadır. Medyanın kamusal çıkarların hizmetinde olduğu kabul görmüş ve bu amaç doğrultusunda ifade özgürlüğüne duyulan ihtiyaç ortaya konmuştur. Bu noktada medyanın mevcut yapısı, kamusal çıkarlara hizmet etmesi ve gücünü kullanması önünde engeller teşkil etmektedir. Medyanın ticari bir yapı içerisinde işlevlerini yerine getirdiği, bu ticari yapının ayakta kalabilmesi ve faaliyetlerini daha geniş kitlelere iletmesi reklam gelirleri ile mümkündür. Reklam verenler ise en geniş izleyici, okuyucu kitlesini hedeflemekte ve ulaşılabilir olup pazarda büyük oranda ürünlerinin varlık göstermesini amaçlamaktadırlar. Bu talep, "*medya alanını büyük sabit sermaye yatırımları gerektiren, işletme sermayesi gereksinimi yüksek, kârlılık oranı göreli olarak düşük ve pazara yeni girişlerin kısıtlı ve çok zor olduğu bir ekonomik faaliyet alanı haline getirmiştir*"[2]. Bu talep sayesinde oluşmuş beklentiler medyanın dördüncü kuvvet olma idealini zorlamaktadır. Beklentiler, medyanın bağımsız ve kuvvetini kamu odaklı kullanması yönündeyken, gerçekler medya içeriklerinin ticari yapı içerisindeki kişilerin ve kurumların çıkarlarını yansıttığını göstermiştir. Mevcut sistemde, yayın kuruluşları varlığını sürdürebilmek için kâr sağlamak zorundadır. Kârın elde edilebilmesinde rol oynayan aktörlerin siyasi emelleri olduğu bilinmektedir. Pierre Bourdieu, medya gücünün yanlış kullanımına, "*medyanın yayın politikası, medya üzerinde egemen ve söz sahibi olanların gücünü*

1 Raşit Kaya, "Medya, Toplum, Siyaset", Korkmaz Alemdar (Ed.), Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar içinde (23-32), İstanbul: AFA Yayıncılık, 1999, s. 25.

2 A.g.e. s. 26.

meşrulaştırmakta ve pekiştirmektedir"[1] sözleriyle dikkat çekmektedir. Medya sahibinin başka alanlarda sahipliğinin bulunması durumu, haberlerdeki bağımsızlığını etkileyen bir gerçek olarak kabul görmektedir. Medya sahipleri, siyasi kararları destekleyen haberlerle yayıncılık yapabilmekte, cevaplaması gereken sorulardan uzaklaşıp, gösterilmesi istenene aracılık eden bir pozisyona düşebilmektedir.

Kamunun bilmesi gerekenlerin üstü örtülüp, dördüncü kuvvet gücünü başka amaçlara hizmet etmek için kullanabilir. Medyada rastladığımız örnekler medyanın mevcut yapısı* içinde dördüncü kuvvet anlayışının yeniden tanımlanması gereksinimini doğurmaktadır. Medya, birinci kuvvet gibi görülmekte, siyasi yapı ile iç içe geçmiş bir ilişki medyayı kamudan uzaklaştırmaktadır; "*medyanın etkileme gücü ile ekonomik güç entegre bir güç odağı haline gelmektedir*"[2]. Medyanın mevcut sistem içerisindeki konumunu ve varlığını tanımlamak ve görevlerini belirlemek için yapılan tanımlamalar değişkenlik göstermekte, medya düzen içinde yer alan bir denetleyici iken aynı zamanda varlığını da garanti altına alan ticari bir yapı olarak

---

1 Pierre Bourdieu, Televizyon Üzerine, Turhan Ilgaz (çev.), İstanbul: YKY, 1997, s. 25.

* 1980 öncesinde gazetecilik kökenli ailelerin kontrol ettikleri büyük basın gruplarının hâkim olduğu üretim ve dağıtım piyasası, 80 sonrasında gazetecilikle ilgisi bulunmayan ticaret ve sanayi burjuvazisinin kontrolüne girmeye başlamıştır. 1980'lerden itibaren uygulanan yeni liberal iktisat politikalarıyla birlikte medya yatırımı, büyük sermayeyi gereksinmeye başlamıştır. Medya sahipliğinde özellikle 1990'lardan itibaren belirgin biçimde bir değişim yaşanmış ve zamanla, yalnızca yayıncılık işini kapsayan geleneksel medya sahipliği yerini, medya dışı sektörlerdeki yatırımların medya sektörü ile bütünleştiği bir mülkiyet yapısına bırakmıştır. Bu durum medya patronlarının ekonomik çıkarları doğrultusunda iktidarla da iyi geçinmesi gereksinimini doğurmuştur. 2012'ye gelindiğinde mevcut medya iktidar odaklı yayınlar yapan ve bu düzeni devam ettiren bir görüntü sergilemektedir. (Gülseren Adaklı, Türkiye'de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri, İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2006, s. 286.)

2 A.g.e. s. 27.

konumlanmaktadır[1]. Bu noktada medyanın dördüncü kuvvet olarak anılmasının nedenini Ertuğrul Mavioğlu şöyle açıklamaktadır:[2]

> *Medyanın dördüncü kuvvet diye anılmasının nedeni, rüzgârına kapılmaya pek müsait yanılsamada olduğu gibi, toplum adına bağımsız bir denetim gücü üretmesinden değil; muktedirin parçası olmasından ötürüdür. Kaldı ki dördüncü kuvvet olabilmesi için, yasama ve yargı gibi kuvvetlerin de olması gerek. Ama biliyoruz ki, Türkiye'de hep yürütme tek kuvvet.*

Türkiye'de medyanın dördüncü kuvvet konumunda olup olmadığı tartışmaları yapılmaktadır. Bu amaçla, günümüz medyasının geçirdiği süreçlere bakılacak olursa 1980'lerde medya niteliği değişmiştir. Türkiye'de 1980'lere bakıldığında basın teknik alanda da büyük bir değişim yaşamıştır. Teknolojik gelişime bağlı olarak yenileşme, tipo baskıdan ofsete, siyah-beyaz fotoğraflardan renkli fotoğraflara, elektronik dizgi makinelerine geçişle gerçekleşmiştir. Bu yenileşme dönemi hem teknik hem içerik bakımından etkili olmuştur.[3]

Bu yıllar aynı zamanda Türk siyasal yaşamında da değişim ve dönüşümlerin gerçekleştiği, birçok dönüm noktasının yaşandığı yıllar olarak tarihe geçmiştir. 1980'li yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler ve Türk toplumunda gerçekleşen siyasi değişimler ve 1990'ların hayatımıza soktuğu gelişmelerle, Türk medyasının dönüşümü gerçekleşmiştir. Türkiye'de medya sahipliğinin geleneksel yapısı olarak nitelendirilen gazeteci ailelerin elindeki medya kontrolü bu geleneksel yapının ortadan kalkmasıyla kendisini yeni bir kontrol mekanizmasının hâkimiyetinde bulmuştur. Bu mekanizma medya dışı sektörlere de hâkim olan büyük grupların medya sahipliği olarak karşımıza çıkmış ve geleneksel gazeteci kökenli yapıyı ortadan kaldırmıştır. Bu sürece medyada yoğunlaşma[4] da denilmektedir.

---

1 Aldous Huxley, Cesur Yeni Dünyayı Ziyaret, İthaki Yayınları, Çev: Savaş Kılıç, 2001, s. 41.

2 Mavioğlu, s. 76.

3 Haluk Şahin, İletişimde Karavanadan Kafeteryaya, İstanbul: Dünya Kitapları, 2004, s. 19.

4 Baran, s. 24.

Bu sistemin varlığını devam ettirebilmek ve sağlamlaştırmak için atılan adımlar, iç pazara dönük yüksek büyüme stratejileri, bunun sonucunda medyanın beslendiği reklam pastasının büyümesi, gazete basımına getirilen teknolojik gelişmeyle tirajın artması, ulaştırma, haberleşme alanının iyileştirilmesiyle daha çok okuyucuya ulaşma zemininin yaratılması şeklinde sıralanmıştır. Bunun sonuçlarının değerlendirilmesine göre:[1]

> *Şirket evliliklerinin ve çapraz mülkiyetin başatlık ettiği yeni sahiplik biçimi, gezegenin tamamında farklı bir iletişim ortamına işaret etmektedir. İnternetten dijital televizyona kadar pek çok teknolojik yenilikle beslenen iletişim endüstrisi, giderek yeni bir ekonomik, politik ve kültürel ortamın başat unsuru haline gelmektedir. Türkiye de bu gelişmelerden payını almakta, medya sektörü ülkemizde de geleneksel sermaye gruplarının göreli üstünlüklerini sarsmaya başlamaktadır. Öte yandan büyük medya grupları yalnızca bu alanla sınırlı kalmamakta, finanstan enerjiye kadar pek çok farklı alanda dikey ve yatay olarak birleşmektedir.*

Mülkiyet yapısı ile ilgili bu değişikliğin zeminini hazırlayan ekonomik ve teknolojik gelişmeler, büyümenin toplumsal ihtiyaç olduğu ve medyanın bu ihtiyacı karşılamak için yapısal değişikliklere gittiği açıklamasıyla yer bulmuştur. Gerçekleşen değişikliklerin en önemli unsuru mülkiyeti ve yatırımı gerçekleştiren sermayenin niteliğine ilişkindir. Kârlı bir yatırım aracı olarak algılanan medya, yapısındaki değişikliklerle kâr amaçlı bir araca dönüşmüştür. Geleneksel yapılanmanın değişime uğradığını gösteren en önemli gösterge, 1980 yılına kadar basına devlet tarafından gazete kâğıdı için verilen sübvansiyonun, 24 Ocak 1980 tarihinde kaldırılmış olması ve basın sektöründeki sermaye gruplarının daha önce benzeri görülmemiş bir uygulama ile büyük maliyetlerle karşı karşıya kalmalardır[2]. Bu durumun so-

---

1 Gülseren Adaklı, "Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol", Medya Politikaları, D.B. Kejanlıoğlu,S. Çelenk, G. Adaklı (drl.), Ankara: İmge Yayınevi, 2001, 145-204.

2 A. Bayram Geçgil, "Medya Piyasalarında Hukuki Düzenlemeler ve Rekabet Hukuku Uygulamaları", http://www.rekabet.gov.tr/dosyalar/tezler/tez72.pdf (18.07.2012).

nucu olarak yeni gelişmelere ayak uydurabilenler sektörde kalırken, aynı zamanda küreselleşmenin de sonuçlarına ayak uydurup, küresel değerleri benimseyerek medyanın yapısında dönüşüme neden olmuşlardır.

Bunun dışında kalan, maddi gücü yeterli olmayan ve geleneksel mantıktan kurtulamayan medya sahipleri de sektörden tek tek el çekmişlerdir. 1990'lara gelindiğinde eskinin yok olduğu yeninin hâkimiyetinin baş gösterdiği bir medya yapısı oluşmuştur. Geleneksel medya sahibi olan ve yeni duruma uyum göstermek zorunda kalan medya sahipleri de bu dönemde medya dışı yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Gerçekleşen bu değişimler, devralmalar medya şirketlerini hem yatay hem de dikey olarak daha da güçlendirmiş, bunun sonucunda yayıncılık sektörü oldukça büyük şirketlerin kontrolüne geçmiştir. Bu yeni durumu anlatmak için şu ifadeler kullanılmıştır:[1]

> *"...geleneksel medya sahibi, çoğunlukla aileden gazeteci ve ailenin gazetesinde yıllarca çalıştıktan sonra gazetenin sahibi ve yöneticisi olmuş bir kişi. Gazetecilik, bu kişilerin tek işi. Geleneksel sahipler yalnızca patron değil çoğunlukla gazetelerinde çalışanların meslekteki ustaları da. Yeni medya sahipliği ise aslında bu sektöre yabancılar. Gazetecilikle geçmişte hiçbir ilişkisi olmamış bir zengin, yeni sahip. Onca birikimi, değişik işleri ve şirketleri olduğu halde, neden çok da kârlı olmayan medya sektörüne girdiği sorusuna verilen yanıt ise hep aynı: Kişisel, siyasi ve ekonomik çıkarlar için daha da güçlenmek ve şirketlerinin önünde bütün kapılarının açılmasını sağlayabilmek!"*

Medyaya yeni bir şekil veren büyük sermayedarlar, esasında hangi arayışlarla bu alana girmektedirler? Büyük sermaye neden medya sahibi olmak ister ve yatırımlarını bu alana yapar? Medyanın, sermaye grupları tarafından kârlı bir yatırım aracı olarak görülmesinde, arka planda sağlayacakları rantların hesabının yattığını söylenebilir. Bu rantlar şu şekilde sıralanabilir:[2]

---

1 Doğan Tılıç, Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım, Ankara: ÇGD Yayınları, 2004. s. 245.

2 Mustafa Sönmez, "Türk Medya Sektöründe Yoğunlaşma ve Sonuçları", Birikim, Sayı: 92, Aralık 1996, s. 77.

> *1980'ler Türkiyesi'nde sermayenin medyaya girişini özendirecek yeterli neden oluşmuştu. Neydi bu neden? Dördüncü gücü paylaşma, siyasi çevrelerde itibar görme ve gerektiğinde elindeki silahı, savunma, yeri gelince saldırı amaçlı kullanma, bu sayede diğer sektörlerdeki yatırımların etkinliğini arttırma, devlet teşviklerinden ve diğer rantlardan öncelik kapma, medyayı grubun banka ve şirketlerinin reklamında kullanma, medyayı kullanarak pazarlama faaliyetlerini artırma, finans sektörünün gözde olduğu 1980 sonrası dönemde itibar, güven isteyen finansçılıkta medyadan yararlanma...*

Medyanın dördüncü gücünün, itibarının farkına varan sermaye grupları dışarıdan reklam veren olarak etkili olmak yerine bizzat medya sektörüne girmeye başlamışlardır. Reklam ve ilanlarla siyaseti etkilemektense, gazete, televizyon ve radyo sahibi olarak siyasette daha aktif rol almak, omuz omuza hareket etmek, engelleri aşmak ve kolay yoldan maddi çıkar sağlamak medya sermayesinin tercih ettiği bir yöntem haline gelmiştir. Çıkar çatışmalarının yaşandığı noktalarda medya grupları iktidardan istediklerini alamadıkları zaman muhalif eleştirel ve sorgulayıcı tutumlar sergileyerek aslında gerçekleştirmekle yükümlü oldukları görevlerini hatırlamaktadırlar. Noam Chomsky'nin medyanın bu durumunu özetleyen ifadeleri[1] Türkiye için de geçerlidir:

> *Medya, hükümet politikasını sorgular ve karşı çıkar, ama bunu, hemen hemen yalnızca, devlet-şirket iktidarının özünde ortak olan çıkarlarıyla belirlenen çerçevesi içinde kalarak yapar, (daha çok) elit kesimler arasındaki ayrılıklar medyadaki tartışmalara yansır.*

Medyanın siyasetle olan ilişkisi ekonomik bir ilişki biçimidir. Medyanın dördüncü kuvvet olamamasının nedeni, ekonomik menfaati için güç odaklarıyla kurduğu ilişkilere dayandırılmaktadır. Medyanın iktidar ile olan ilişkisi, medyanın görevlerinden olan kamuya olguları, gerçekleri aktarmak ve bunu yaparken de tarafsız olmak koşulunu ortadan kaldırmaktadır. Medya görünürde iktidarı

1 Noam Chomsky, Medya Gerçeği, Abdullah Yılmaz (çev.), İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık, 1993, s. 119.

eleştirmektedir[1], yandaş medya* olarak tarif edilen medya kuruluşları ise bu eleştiriden bile kaçınmaktadır, ancak bu eleştiriler halkın istek ve şikâyetlerini aktarmak yerine medyaya sahip kimselerin çıkarlarına hizmet eden bir görüntü çizmektedir. Çıkar çatışmalarının olduğu 2000'li yıllarda medya ve siyasilerin ilişkileri nefret ilişkisine dönüşüp karşılıklı zarar verme biçiminde gerçekleşmektedir. Bu ilişkiler medya-siyaset-ticaret üçgeninde tartışılmaktadır. Medyadaki mülkiyet yapısındaki değişiklik tarihsel bir süreçten geçerek holdinglere ulaşmıştır. Holdinglerin medyaya sahip olmasıyla birlikte medya ticari çıkarların mücadele sahası haline gelmiştir. Medyanın içinde bulunduğu bu yapı siyasi iktidarlarla olan ilişkileri ticari çıkarlar üzerine oturtmuştur. Demokrasinin varlığının teminatı olan medya, demokrasinin yozlaştırılmasının ve zaafa düşürülmesinin vasıtaları haline gelmiştir[2]. Bu durum medyanın asli fonksiyonu olan haber ve bilgilendirme ile kamuoyunun sağlıklı oluşturulması işlevlerini etkilemiştir. 1980 sonrasında başlayan bu sürecin meydana getirdiği problemleri Türkiye uzun süredir yaşamaya devam etmektedir.

Türk medyasının demokrasi açısından zarar gördüğü bu ilişkiler biçimi medyanın geleneksel görevinin ortadan kalktığını ve yeni medya düzeninde yeni gazeteciler ve gazetecilik biçimlerinin ortaya çıktığını göstermektedir. Demokrasi açısından olmazsa olmaz olarak nitelendirilen soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri, medya sahiplerinin içinde bulunduğu menfaat ilişkileri nedeniyle zorlukla gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de demokrasinin işleyebilmesi ve medyanın

---

1 Mavioğlu, s. 27.

* Türk basın tarihindeki gelişmeler Türk siyasi tarihi ile paralel gelişim göstermiştir. Basın hiçbir dönemde özerk olmamıştır. Basının Türkiye'deki konumlandırılması yandaş olarak tabir edilen güdümlü, yönlendirilmiş ve taraflı bir işleyiş göstermiştir. Türkiye'de medya yandaş medya olarak konumlandırılmaktadır. Ancak bu şekilde varlık gösterebilen medya kuruluşları, iktidarın sesi olup onun söylemlerini desteklerken kendi varlıklarını garanti altına alan bir yol benimsemişlerdir. (Ertuğrul Mavioğlu, Cenderedeki Medya Tenceredeki Gazeteci, İstanbul: İthaki Yayınları, 2012, s. 38)

2 Hıfzı Topuz, Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2003, s. 70.

buna katkı sağlayabilmesi için öncelikle medya kurumlarının şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine göre düzenlenmesi gerekliliği tartışılmaktadır. Medyanın ticari yapısı hesap verebilir olmasının önünde bir engel teşkil ederken, medyanın kendisi soruşturulması gereken bir yapıya dönüşmüştür. Medyanın bu yapısal dönüşümü günümüzde sorgulayan, araştıran gazeteciler yerine medya patronunun menfaatlerini ve bu doğrultudaki ilişkilerini değerlendirip kollayabilen yeni bir gazeteci türünün yerleşmesini ve itibar kazanmasını gündeme getirmiştir. Bu anlayışla yola çıkıldığında, geleneksel idealist gazetecilik formasyonuna sahip basın çalışanlarının tasfiyesine yol açan bir süreç başlamıştır. İlişkileri ön görerek hareket etmek ve bu ilişkilerin bozulmaması adına olgular ve gerçekleri göz önünde bulundurmadan haber üretim sürecine girmek, medya yöneticilerinin hanelerine, siyasiler ve iktidarlar gözünde pozitif anlamlar yüklerken bu sürece dâhil olmayan gazeteci ve muhabirlere dışlayıcı bir etki olarak dönmüştür. Soruşturmacı gazetecilik bu noktada en çok zarar gören alanlardan biridir. Demokrasi adına iktidarı ve güç odaklarını denetlemek artık kabul gören bir gazetecilik türü değildir; itibar gören medya patronunun menfaatini kollayan gazeteciler ve gazetecilik türü olmuştur. Uğur Mumcu, 1981 yılında kaleme aldığı yazısında durumu şöyle özetlemiştir:[1]

> *Gazete sahibi kazanç getiren ticari ve sanayi alanlarına el atınca, elbette bu gazetenin belli yazar çizerleri de devlet bürokrasisinde iş kovalayan birer memur haline gelirler. Nitekim de böyle oluyor. Çok şirketli gazetelerin "Ankara temsilcileri", çoğu kez patronlarının "umumi vekilleri" gibi Ticaret Bakanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı kapılarını aşındırıyorlar… Basında bu gelişme, basın özgürlüğünü ticaret özgürlüğüne bir araç yapmış durumdadır.*

Demokratik gelişim açısından ele alındığında medyanın denetleme görevi, gelişmiş ülkelerde demokrasinin göstergesi olarak kabul edilmiştir. Demokratik, gelişmiş ülkelerde mülkiyetin yayın içeriklerini etkilemesini ya da değiştirmesini engelleyecek önlemler, düzenlemeler öngörülmüştür. Bu öngörü sayesinde demokratik ülkelerdeki

1 Uğur Mumcu, "Basın Neyin Aracı?", UM:AG (ed.), Gazetecilik içinde, Ankara: UM:AG Vakfı Yayınları, 1998, s. 119-120.

medya faaliyetleri demokrasinin ispatı olarak gösterilmiştir. Medya dördüncü kuvvet olarak varlık gösterip mümkün olduğu kadar kamusal fayda sağlayacak haberleri bağımsız bir şekilde hedef kitleye ulaştırabilmiştir.

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde denetleme ihtiyacının toplumsal ve sosyal bir ihtiyaç olduğu ve pratikte kurumsal bir gazetecilik faaliyeti olarak gerçekleşmesinin sosyal faydasının olduğu görülmüştür. Denetimin gerçekleşmesinin giderek zorlaştığı modern dünyada soruşturmacı gazeteciliğe olan gereksinim artmıştır.

3.4. Türkiye'de İfade Özgürlüğü ve Demokratik Gelişim

İfade özgürlüğü ilke olarak tüm anayasal güvencelerin içinde yer alan karmaşık bir alandır. Demokrasilerde ifade özgürlüğü anayasal güvence altına alınmıştır. İfade özgürlüğü, anayasa ve insan hakları metinlerinde temel haklardan birisi olarak yer almaktadır. İfade özgürlüğü literatürüne katkı sağlayan kabul görmüş kişi 1854-1859 yılları arasında yazdığı "*On Liberty*"[1] (Özgürlük Üstüne) eserinde kavrama yer veren John Stuart Mill'dir. Mill, insanlara ait bir özellik olarak, yanlışların tartışma yoluyla düzeltilebilmesi zorunluluğuna dikkat çekmiştir[2]. John Milton "*Areopagitica*" adlı eserinde, ifade özgürlüğü üzerindeki devlet denetimine karşı çıkan ilk kişi olmuştur. Milton, eserinde, kitap basmak için parlamentodan izin alınmasının bir zorunluluk olmasını, düşünce özgürlüğünü ortadan kaldırdığı için eleştirmiş ve "*Bana tüm özgürlüklerin üstünde vicdanıma uygun şekilde tartışmak, bunu ifade etmek ve bilmek özgürlüğünü verin*"[3] şeklinde yorumlamıştır.

1 John Stuart Mill, Özgürlük Üstüne, Alime Ertan (çev.), İkinci Baskı, İstanbul: Belge Yayınları, 2000, s. 33-35

2 A.g.e. s. 36.

3 Keith Werhan, Freedom of Speech: A Referance Guide to the United States Constitution, *Praeger Publishers, USA: s. 5,* Aktaran: Mehmet Emin Akgül, *İfade Özgürlüğünün Tarihsel Süreci ve Milli Güvenlik Gerekçesiyle İfade Özgürlüğünün Kısıtlanması, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1656/17685.pdf (27.07.2012).*

İfade özgürlüğü konusunda karşımıza çıkan bir diğer isim ise John Locke'dur. Liberal düşünce sistemine uyan bir yaklaşımla Locke, herkesin mülkiyet ile beraber düşünce özgürlüğünün de olması gerekliliğini savunmuştur. İfade özgürlüğüyle ilgili iki temel yaklaşımın ilki ve burada ele alınacak olan John Stuart Mill'in *Özgürlük Üstüne* eserinde karşımıza çıkan "faydacılık"[1] yaklaşımı olmuştur. Bu yaklaşım, yararcı olarak da kullanılan ahlaki tutumu da içeren bir çerçevede sunulmuştur. Mill, insanın düşün dünyasındaki mutluluğunun önemini vurgulamıştır. Bireye sağlanan özgürlük ortamının maksimum olması ile bireyin hayat sorumluluğunu alması sağlanacak ve toplumu oluşturan bireylerin kalkınmışlığından faydalanılacaktır.

İfade özgürlüğünün kapsama alanı ile ilgili çok çeşitli tartışmalar mevcuttur. Bu çalışmada, ifade özgürlüğünün demokrasilerin bir zorunluluğu olarak işaret edildiği görüşler desteklenmiştir. Soruşturmacı gazeteciliğin ifade özgürlüğüne ve demokrasiye olan ihtiyacı karşılayacak profesyonel bir gazetecilik alanı olduğu savunulmuştur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) göre, demokratik bir siyasi süreç ve bu süreç içerisindeki gelişen toplumda, her bireyin gelişmesi amaçlanıyorsa, ifade özgürlüğünün korunması hayati önem taşımaktadır. Bu ilkesel yaklaşıma göre, AİHS'nin 10. maddesi herhangi bir kişi, kurum ya da medya tarafından yayılan her türlü düşünceyi koruma altına almıştır. AİHS'ye göre ifade özgürlüğünü koruma altına alan maddelerden ilki aşağıdaki gibidir: [2]

> *Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir (10. madde, 1. fıkra).*

1 Mill, s. 83.

2 Monica Macovei, *İfade Özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları El Kitabı*, No 2, http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/publi/materials/1004.pdf (20.07.2012).

Bu madde ile ifade özgürlüğünün üç unsuru teminat altına alınmıştır. Bunlardan ilki, "kanaat sahibi olma özgürlüğü" olarak nitelendirilen özgürlük, demokratik ortamın sağlanabilmesi ve korunabilmesi için ön koşuldur. Bireylerin fikirlerinden ötürü devlet tarafından kayırılamayacağı ya da devletin tek taraflı bilgi yaymasının bu özgürlük önünde engel teşkil edeceği savunulmuştur. İkinci unsur, "bilgi ve kanaatlere ulaşma özgürlüğü" olarak belirlenen, basın özgürlüğünün teminat altına alınması şartı olan bir ilke olarak yer almıştır. Üçüncü unsur ise "bilgi ve kanaat açıklama özgürlüğü" olarak şekillenmiş, demokratik yapılanmanın sağlanabilmesi için şart koşulmuştur.

Demokrasinin başta gelen öğelerinden olan ifade özgürlüğü, güvence altına alınan bir hak ve özgürlüktür. Demokratik sürecin işleyebilmesi, teminat altına alınan bu güvencenin işleyişi ile yakından ilgilidir. Günümüzde temel hak ve hürriyetlerin arasında kabul edilen ifade özgürlüğü, bireylerin gelişimi ve sağlıklı toplumu oluşturmaları adına da önemlidir. Bu özgürlük otoritenin ya da iktidarın müdahalesini kabul etmemiştir. Dünya üzerinde çeşitli metinlerde ele alınan ifade özgürlüğü, çağımızda gelişen ticari ekonomik sistem içerisinde daha çok koruma altına alınması gereken, tehdit altında bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal işleyişin düzgün olması ve medyanın topluma yönelik işlevlerini yerine getirebilmesi için ifade özgürlüğü gereklidir. İfade özgürlüğü asıl olarak, gazetecilerin yaptırımlarla karşılaşmadan, soruşturmaya uğramadan, tutuklanmadan, ya da öldürülmeden olayları ve görüşleri serbestçe aktarma özgürlüğüdür. Şahin, ifade özgürlüğü, bilgiye ulaşma ve basın özgürlüğü kapsamında şu ifadeleri kullanmıştır:[1]

> *Özgür basın akvaryum filtresine benzetilebilir. Eğer filtre iyi çalışmıyorsa, hele tamamen tıkanmışsa, önce su bulanır, balıklar hastalanır, sonra akvaryum kötü kokmaya başlar, sonunda balıklar ölür. Tekrar balık besleyebilmek için akvaryumdaki bütün suyu döküp iyi bir temizlik yapmak gerekir. Özgür, saygın ve bu yüzden inanılır basının bulunduğu yerde bu türden büyük felaketler yaşanmaz.*

1 Haluk Şahin, "Basının Saygınlığı", Yeni Türkiye Dergisi, Cilt 1, s. 228.

Çünkü öyle bir basın işlerin bu kadar bozulmasına izin vermez. Özgür ve inanılır bir basın insanlığın şimdiye kadar keşfedebildiği en mükemmel toplumsal alarm sistemidir.

Bu alarm sistemi, öncelikle kamu yararı olan konularda bilgi ve düşünceleri açıklamalıdır. Bu noktada basının özgür ve bağımsız olması kamuyu ilgilendiren meselelere bireylerin de dâhil olması ve toplumsal tartışma ortamının yaratılması anlamını taşımaktadır. Burada devreye giren soruşturmacı gazeteciliğe, özgürce hareket etmek, bilgiye, belgeye engelsiz ulaşmak, herhangi bir sansüre uğramadan kamuya bilgiyi aktarmak konusunda, profesyonel bir gazetecilik alanı olarak, önemli işlevler yüklenmiştir. Nedim Şener, bir soruşturmacı gazeteci olarak Hrant Dink cinayeti ile ilgili yaptığı araştırmaların bedelini çok ağır ödediğini, bunun bir ifade özgürlüğü sorunu olarak dünya çapında konuşulduğunu belirtmektedir[1]. İfade özgürlüğü ve Nedim Şener üzerinden görüşlerini belirten Noam Chomsky, ifade özgürlüğü için sürekli mücadele edilmesi gereken bir alan ifadelerini kullanırken, Türkiye özelinde soruşturmacı gazeteciler için de, "*Bunlar, çok cesur insanlar. Canı istediğinde yazıp başına bir şey gelmeyen bir New York Times muhabiri gibi değiller. Bu kişiler hapse atılıp işkence görebilir. Ama yine de açıkça konuşuyorlar*"[2] ifadelerini kullanmıştır.

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü (RSF) 2011-2012 Dünya Basın Özgürlüğü Raporu'na göre, 179 ülke arasında 138. sırada yer alan Türkiye, 2012 yılında tutuklu gazeteciler nedeniyle on basamak birden gerileyerek 148. sırada yer almıştır.[3] Raporda: "*Türkiye verdiği sözleri yerine getirmek bir yana, askerî darbe dönemlerinden bu yana örneği görülmemiş şekilde gazeteciler seri şekilde tutuklanıyor*"[4] ifadelerine yer verilmiştir. Bunun yanında ABD'li düşünce kuruluşu Fre-

1 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 2007.

2 Nedim Şener, Baba Seni Neden Oraya Koydular, İstanbul: Doğan Kitap, 2012, s. 19.

3 *Basın Özgürlüğünde 14. Sırada,* 25 Ocak 2011, http://bianet.org/bianet/bianet/135709-basin-ozgurlugunde-148-sira (20.07.2012).

4 *Basın Özgürlüğünde 14. Sırada,* 25 Ocak 2011, http://bianet.org/bianet/bianet/135709-basin-ozgurlugunde-148-sira (20.07.2012).

edom House'un 2012 Dünya Basın Özgürlüğü raporunda Türkiye, "*kısmen özgür*" ülkeler arasında sayılmıştır. Türkiye geçtiğimiz yıla göre 1 puan kaybederek 117'nci sırada yer almış, raporda, *Türk hükümetinin 2011 yılında "hoşuna gitmeyen" haberlere baskı uygulamaya devam ettiği ve Türkiye'nin dünyada en fazla tutuklu gazetecinin bulunduğu ülkelerden biri olduğu*[1] tespitleri yer almıştır. Tutuklamalara dair Şahin'in görüşleri şöyledir:[2]

> *Son gazeteci tutuklamalarından sonra yaşananlar ülkemizde egemen olan basın özgürlüğü anlayışının ne kadar az gelişmiş olduğunu ortaya koydu. 120 yıllık deneyim ve tartışmadan sonra, 21. yüzyılın, hem de ileri demokrasiden söz edilen bir döneminde, vardığımız yerin iç karartıcı olduğunu söylemek yanlış olmaz.*

Türkiye'nin, ifade özgürlüğü bakımından en kötülerin arasında yer almasının nedenlerinden biri olarak gösterilen tutuklu gazetecilerin sayısı, "*Tutuklu Gazetecilerle Dayanışma Platformu'nun saptamasına göre 21 Eylül 2012 tarihi itibariyle Türkiye cezaevlerinde tutuklu ve hükümlü bulunan 13'ü imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü 80 gazetecinin*"[3] olduğu yönündedir. Dahası, Türkiye öldürülen gazetecilerin olduğu bir ülke olarak işaret edilmektedir. Haluk Şahin'in *Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar* kitabında yer verdiği Sir Harold Evans'ın konuşmasında, görevini yaparken öldürülmüş gazeteciler için:[4] "*Çoğunun bu amaç uğruna ölmek gibi bir beklentisi yoktu"* ifadelerini kullanmıştır.

Dünyanın gelişmekte olan bölgelerinde karşımıza çıkan ve Türkiye'de de basın tarihi boyunca öldürülen, cinayete kurban giden gazetecilerin olması ifade özgürlüğü ve demokrasi açısından kötü değerlendirilmesine sebep olmuştur. İnsanlık tarihinin ilk ifade suçlusu olarak ölüm cezasına mahkûm edilen Sokrates, ifade özgürlüğünün toplumun gelişimi için

---

1 *Türkiye'de Basın Özgürlüğü Geriledi*, 01 Mayıs 2012, http://www.ntvmsnbc.com/id/25344828/ (20.07.2012).

2 Şahin, Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar, s. 134.

3 *Tutuklu Gazetecilerin Listesidir*, 26 Eylül 2012, http://tutuklugazeteciler.blogspot.com/ (26.09.2012).

4 Şahin, s. 34.

hayati önemini "*Toplum hayatında hem hür kurumlara sahip olmak ve aynı zamanda söz hürriyetini ortadan kaldırmak, güneşi evrenden çıkarmaktan daha zordur*"[1] sözleriyle vurgulamıştır.

Güç odaklarının merkezinde yer alan soruşturmacı gazetecilerin, yerine getirmesi gereken denetim işlevini gerçekleştirebilmeleri, kamunun bilgi edinme hakkından yola çıkarak gazetecilerin bilgi edinme hakkını kullanabilmesine bağlı görülmektedir. Bilgi edinme, kanun yoluyla da tanınan bir haktır. İfade özgürlüğünün ilk aşamasını oluşturan bilgi edinme özgürlüğü, kitle iletişim araçları yoluyla bilgiye ulaşmak olarak tanımlanmıştır. Günümüz iletişim ortamında düşünceleri açıklama ve yayma özgürlüğü, medyada düşünceleri yayma özgürlüğü ile eş değerdir. Düşünmek her birey için sınır tanımayan soyut ve engelsiz bir durum iken, düşünceyi yaymak sınırlandırılabilir somut bir eylem halini alabilmektedir. Bu noktada Türkiye'de 1982 Anayasası'nda ifade hürriyeti, "düşünce hürriyeti" ve "düşünceyi açıklama hürriyeti" olarak ele alınmaktadır. Kişi temel hak ve hürriyetlerinden olan toplumsal kalkınma ve katılım açısından zorunluluk olan ifade hürriyeti, gerçeklerin ortaya çıkmasında, yanlışlıkların tespitinde, rejimin ilerleyişinde ve demokrasinin sağlanmasında sonsuz fayda sağlamaktadır görüşü ifade özgürlüğünün önemini ortaya koymaktadır. John Stuart Mill, "*Özgürlük Üstüne*" eserinde düşüncelerin engellenerek, kitlelerin bilgi edinme hakkının engellenmesinin insanlığa yapılmış bir kötülük olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir:[2]

> *Bir düşüncenin susturulmasındaki asıl kötülük, onun insan soyuna, yaşayan nesle olduğu gibi gelecek nesillere karşı da bir haydutluk olması; o düşünceye taraftar olanlardan daha da fazla, o düşünceye katılmayanlara karşı bir soygunculuk olmasıdır. Eğer düşünce doğruysa insanlar yanlış olanı doğru olanla değiştirmek olanağından yoksun bırakılırlar; eğer yanlışsa onlar hemen hemen aynı derecede büyük bir yararı, yani gerçeğin haksızlıkla çarpışması sonucunda onun daha açık olarak anlaşılmasını ve daha canlı bir etki yaratılmasını, elden kaçırmış olurlar.*

1 Platon, Sokrates'in Savunması, Annamaria Aslanoğlu(çev.), İstanbul: Altın Kitaplar, 2005,s. 42.

2 Mill, s. 30.

İletişim özgürlüğü, haber ve düşüncelere serbestçe ulaşabilme hakkını, haber ve düşünceleri serbestçe yayabilme hakkını ve haber ve düşünceleri serbestçe açıklayabilme hakkını içermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'nın 28. maddesinde "*Devlet basın ve haber alma hürriyetini sağlayacak tedbirler alır*" [1] hükmü ile haber alma hakkı anayasal güvence altına alınmıştır. Haber ve düşünceleri serbestçe açıklayabilme hakkı ifade özgürlüğü kapsamında tartışılmıştır. Bu anlamda, düşünce ve haberi serbestçe açıklama hakkını kullananlar gazeteciler, yayıncılar, editörler, medya patronları olarak işaret edilmiştir. Haber ve düşünceleri serbestçe açıklayabilme hakkı, Anayasa'nın 26. maddesinde belirlenen "*Herkes, … düşünce kanaatlerini … veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir*"[2] şeklindeki hükümle güvence altına alınmıştır. Kitle iletişim özgürlüğünün temel dayanaklarından bir diğeri de haber ve düşünceleri serbestçe yayabilme hakkı olarak gösterilmiştir. Demokratik bir rejimde, medyanın işlevlerini yerine getirebilmesi için, haber ve fikirleri yayma hakkı, basılmış eserlerin dağıtılmasının önünde engeller çıkarılmaması gerekliliği vardır.

2003 yılında kabul edilen ve 4982[3] no'lu Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 1. maddesi şöyledir: "*Bu Kanunun amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir*"[4]. Madde 3 e bendine göre ise bilgi ve belgeye erişim teminat altına almıştır[5]:

> *İstenen bilgi veya belgenin niteliğine göre, kurum ve kuruluşlarca, başvuru sahibine söz konusu bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesini, kopya verilmesinin mümkün olmadığı hallerde, başvuru*

1 Kayıhan İçel ve Yener Ünver, Kitle Haberleşme Hukuku, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2009, s. 57.

2 A.g.e.

3 *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu*, http://www.turmob.org.tr/BilgiEdinme/Mevzuat/bilgi-kanunu.pdf (20.07.2012)

4 A.g.e.

5 A.g.e.

sahibinin bilgi veya belgenin aslını inceleyerek not almasına veya içeriğini görmesine veya işitmesine izin verilmesini.

Madde 4'e göre de; "*Herkes bilgi alma hakkına sahiptir*"[1] ifadesiyle kişilerin hakları belirtilmiş ve güvence altına alınmıştır. Bilgi edinmenin yasa ile teminat altına alınması, ifade özgürlüğünün medyanın işlevselliği açısından öneminin vurgulanması ve demokrasi önkoşulu olarak gösterilmesi soruşturmacı gazetecilik alanının işleyebilmesi için zemin hazırlar niteliktedir. İfade özgürlüğünün sınırlandırılmak istenmesi, soruşturmacı gazetecilerin ellerini kollarını bağlayan bir unsurdur. Temel bir insan hakkı olarak ifade özgürlüğünün ilk aşamasını temsil eden bilgi edinme hakkı, medyanın bilgi edinmesi ve toplumu oluşturan bireylere özgür bir biçimde bilgi aktarması şeklinde yorumlanabilir. Ancak günümüz Türkiyesi'nde kitlelerin doğru bilgi edinmesi ve kamuoyunun sağlıklı oluşumunu sağlama düşüncesi ile hareket eden bir medya yapısının olup olmadığı tartışma konusudur.

Kamu yararının söz konusu olduğu bazı durumlarda ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına gidilmiştir. 3984 sayılı Kanunun 4. maddesinde radyo, televizyon ve veri yayınlarının kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu durum, kamu hizmeti anlayışı çerçevesinde yürütülmesi hüküm altına alınan yayıncılık faaliyetinin amacının da kamu yararını gerçekleştirmek olduğunun göstergesidir. Böylelikle, ifade özgürlüğü kamu yararı anlayışını gerçekleştirmek için sınırlandırılabilir sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ise demokrasi açısından bir başka tartışmalı alan oluşturmaktadır.

Bu duruma örnek olarak, Oda TV Davası'ndan 367 gün tutukluluk yaşayan ve tahliye olduktan sonra dünya basınının yoğun ilgisi ile karşılaşan Ahmet Şık'ın, Avrupa Parlamentosu (AP) Liberal Demokrat Grubu'nda 28 Mart 2012'de ifade özgürlüğü kapsamında yaptığı konuşma gösterilebilir. Konuşmasında, yargı mekanizmasını eleştiren Şık, Türkiye'deki yargı mekanizmasının gazeteciler ve toplumun geneli üzerinde ifade özgürlüğünü kısıtlayacak bir baskı aracına dönüştürüldüğünü söylemiştir. Parasız eğitim isteyen öğrencilerden,

1 A.g.e.

yaylasına yapılacak hidroelektrik santralini engellemek isteyen köylülere kadar herkesin bu baskıdan payını aldığını anlatan Şık'a göre, bir yıl süreyle cezaevinde bulunması Türkiye'deki ifade özgürlüğü sorununu gözler önüne serdiği için hayırlı bile olmuştur:[1]

> *İfade özgürlüğü sorununu görünür hale getirense elbette tutuklu olan gazeteciler. Ben ve Nedim Şener'in tutuklanması bu sorunu görünür hale getirdi. Bir de Türkiye'de polis ve yargının tasarruflarının şirazesinden çıktığını kanıtladı. Evet, bir yıl dört duvar arasında kaldım ama bu sorunları görünür hale getirmesi açısından tutuklanmam hayırlı oldu.*

Türkiye'de yaşanan ifade özgürlüğü sorununun soruşturmacı gazeteciler açısından haberin peşinden gidememe, kaynağa ulaşamama, haber yapamama, işten atılma, kitap yazamama ve hatta tutuklanma ve öldürülme boyutlarına ulaştığı bir gerçektir. Bu noktada Ahmet Şık şunları söylemektedir:[2]

> *Türkiye'de sadece gazetecilerin ifade özgürlüğü ve mesleki faaliyetleri değil, bir toplumun bilgiye ulaşma özgürlüğü engelleniyor. İfade özgürlüğü yasal kılıf uydurularak bir kez daha ihlal ediliyor. Yasaların koruması altında olan, gazetecinin haber kaynağının gizliliği ortadan kaldırılıyor. Haberciliğin, gazetecilik faaliyetlerinin sınırlarını, yazılacak kitapların konusunu, polisler, savcılar, siyasetçiler belirlemek istiyor.*

Sonuç olarak, demokrasi, ifade özgürlüğü, özgür basın ve bu çalışmanın özünü oluşturan soruşturmacı gazetecilik kavramı ve mesleği açısından, yukarıda ana hatları çizilmeye çalışılan evrensel ilkelerin vazgeçilmezliği vurgulanmalı ve ulusal bağlamda yasalara ve uygulamalara aktarılması gereğinin altı çizilmelidir.

---

1 *Ahmet Şık Avrupa Parlamentosu'nda konuştu: "Özlemini duyduğumuz bir hayat"*, 28 Mart 2012, http://www.habervesaire.com/news/ahmet-sik-avrupa-parlamentosunda-konustu-ozlemini-duydugumuz-bir-hayat-2284.html (23.07.2012).

2 A.g.e.

4. AMERİKA'DA VE TÜRKİYE'DE UYGULAMALAR VE TANIMLAMALAR

4.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Soruşturmacı Gazetecilik

Soruşturmacı gazeteciliğin Amerika Birleşik Devletleri'nde köklü bir geçmişi vardır. 20. yüzyılın ilk yarısında Amerika'da araştırmacı gazetecilik, Theodore Roosvelt tarafından ortaya atılan "muckrakers"[1] kavramıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu kavram, "haksızlığı ortaya çıkarmak" anlamına gelen bir terimdir. Bunun yanında "cüruf kazıcı" olarak da bilinmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, soruşturmacı gazetecilik uygulamalarının başlangıç tarihini 1690'lar[2] olarak gösteren kaynaklara göre, dönemin editörlerinin kendi doğrularını ispatlamak için kendilerinin dışındaki görüşleri savunanları itham ettikleri konuları ve kişileri araştırma yoluna gitmeleri soruşturmacı gazetecilik faaliyetidir. Yolsuzlukları, haksızlıkları ortaya çıkaran ve bunu belgeleriyle tarafların önüne koyan, herhangi bir güç tarafından yönlendirilmeyen ve yönetilmeyen, kamuyu bu amaç uğruna bilgilendirmek için yollar üreten gazetecilere "muckrakers" denilmiştir.

1960 yılında *Boston Globe*, *Newsday* ve *Chicago Tribune* soruşturmacı gazetecilerden oluşan takımlar kurmaya başlamışlardır[3]. Bunun yanında Amerikan televizyonlarında soruşturmacı gazetecilik 1968

1 Mark Feldstein, "A Muckraking Model: Investigative Reporting Cycles in American History", The Harvard International Journal of Press and Politics, Vol. 11, No. 2, (Spring 2006), s. 7.

2 Turhan, s. 27.

3 James L. Aucoin, The Evalution of American Investigative Journalism, USA: University of Missouri Press, 2005, s. 18.

yılında CBS kanalında ekranlara gelen *60 Minutes* ile başlamıştır. Mike Wallace'ın *60 Minutes* programı ile Amerikan soruşturmacı gazeteciliğine damgasını vurmuştur. 2012 yılında hayatını kaybeden Wallece soruşturmacı gazeteciliğin ve söyleşinin televizyondaki en önemli örneklerini sergilemiştir.

Amerikan gazetecilik tarihinde soruşturmacı gazetecilik alanında, Upton Sinclair ilk kez 1910 yılındaki çalışmasıyla "muckraker" olarak tanınmıştır. Amerikan gazetecilik tarihinde soruşturmacı gazetecilik kimliği ile asıl öne çıkan iki isim ise Washington Post gazetesi muhabirleri Bob Woodward ve Carl Bernstein'dir. Bu gazeteciler o dönemin ABD Başkanı Richard Nixon'un da yer aldığı ve istifasıyla sonuçlanan Watergate Skandalı'nı ortaya çıkarmıştır. Bu olayı anlatan *Başkanın Bütün Adamları* kitabı ve ardından yapılan film ile olayın detayları halk ile paylaşılmıştır. Amerikan tarihinde ilk kez bir Amerikan başkanının istifası ile sonuçlanmış haber dolayısı ile de soruşturmacı gazetecilerin rolü ve önemi pekişmiştir. Watergate ile soruşturmacı gazetecilik alanının kurumsallaşması sağlanmıştır. Amerikan siyasi tarihinde gerçekleşen olayların kamu ile paylaşılmasının ve yolsuzlukların ortaya çıkarılmasının önemi anlaşılmıştır.

Amerikan gazetecilik modeli için özgürlükçü, sorumlu ve profesyonel gazetecilik anlayışının hâkim olduğu ve ideal gazetecilik örneği olarak kabul görmüş bir model denilmektedir. Teknolojik gelişim ve yatkınlığın olması sayesinde profesyonel gazetecilik modeli,[1] dünyanın diğer ülkelerine filmleri ve ders kitapları ile ulaştırılmış ve kabul görmüştür. Soruşturmacı gazetecilik örneklerinin engellere takılmadan, bilgilendirme ve denetleme amaçlı gerçekleşmesi ile demokratik gelişim sağlanmaktadır. Bu çalışmada Amerika'da soruşturmacı gazetecilik tarihine damga basan üç örneğe yer verilmiştir. Bunun nedenlerinden biri, soruşturmacı gazetecilik geleneğinin çıkış noktası olarak Amerika'nın görülmesidir. Ayrıca, Türkiye'de Amerika'dakine benzer şekilde Watergate ile aynı tarihlerde soruşturmacı gazetecilik örneklerine rastlanmaktadır. Çalışmada hem Amerika'da hem Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri sonucunda toplumsal

1 Arsan, s. 55.

farkındalık yaratmış ve soruşturmacı gazeteciliğin önemini pekiştirmiş üçer örnek incelenmiştir.

4.1.1. Upton Sinclair - Şikago Mezbahaları 1906

Kapitalist sistemin gerçekleştirdiği dönüşümü, acımasızlıkları ve belirsizlikler ortamını gözler önüne seren bir örnek olan, 1905-1906 yıllarında yayınlanan "*The Jungle*", *(Şikago Mezbahaları*) romanı, Upton Sinclair'in işçi sınıfının durumunu çok çarpıcı bir şekilde ortaya çıkardığı bir soruşturmacı gazetecilik örneğidir.

Amerikan kapitalizmini en sert şekilde eleştiren Upton Sinclair, *Şikago Mezbahaları* adlı romanına hazırlık yapmak amacıyla *Şikago*'da mezbaha işçiliği yapmaya başlamıştır. *Şikago Mezbahaları* kitabını iki yılda yazarak, büyük umutlarla Amerika'ya gelip insanlığa yakışmayan koşullar altında çalışmak zorunda kalan Litvanyalı bir göçmenin öyküsünü anlatmaktadır.

Laik bir sosyalist olarak gösterilen Sinclair, mezbahalardaki çalışma koşulları, düşük maaşlı işçi çalıştırma, sağlıklı olmayan et paketleme prosedürü ve çarpık yönetim şeklini ele aldığı belgesel tarzında yazılmış romanı ile et paketleme endüstrisi üzerinde önemli bir etki yaratmıştır[1]. Bu etki var olan yasaların değişmesine sebep olmuştur. Gıda ve İlaç Yasası'nın (Pure Food and Drug Act) ilgili maddesi ile Et Denetim Yasası'nın (Meat Inspection Act) ilgili maddesi üzerinde sansasyonel bir etki ile değişiklik yapılmış ve iyileştirmeye yönelik adımlar atılmıştır. Sinclair'in gazeteciliği, soruşturmacı gazeteciliğin bir uzmanlık alanı olarak ayrıştırılması gerektiğini işaret eden önemli bir örnektir. Upton Sinclair, romanı için iki ay Şikago mezbahalarında işçi olarak çalışmıştır. Bu şekilde gerçekliği yaşayarak deneyimlemiş ve belgesel roman niteliğindeki eserini aynı zamanda bir öncü soruşturmacı gazetecilik çalışması haline getirmiştir.

1 Upton Sinclair, "The Condemned-Meat Industry: A Reply to Mr. J. Ogden Armour", Bruce Shapiro (Ed.), Shaking The Foundations: 200 Years of Investigative Journalism in America içinde (112-137), New York: Thunder's Mouth Press, 2003, s. 112.

4.1.2. Seymour Hersh - My Lai Katliamı 1969

Seymour Hersh, Amerikalı Pulitzer ödüllü bir soruşturmacı gazeteci olarak, mesleğin gelişiminde önemli bir rol almaktadır. ABD'nin Vietnam ve Irak'taki gerçek yüzünü ortaya çıkartan Seymour Hersh, 1969 yılının Kasım ayında, teğmen William Calley adında bir Amerikan askerinin '109 Doğulu İnsanın' öldürülmesiyle suçlandığı küçük bir basın bülteninin haberini görmüştür. ABD, 1960 ve 1970'lerde ordusunu Vietnam'a göndermiştir, milyonlarca insan evlerini terk etmek zorunda kalmıştır, kimyasal silahlar kullanmış ve en az 3 milyon kişinin öldürülmesi ile sonuçlanmış kanlı bir savaş gerçekleşmiştir. Katliamın siviller üzerinde gerçekleştiğini haberleri ile ortaya koyan Hersh, olayın arka planını ve bilinmesi gerekenleri halk ile paylaşmıştır. Olay, 16 Mart 1968 tarihinde Amerikan ordusunun bir bölüğünün bir "ara ve yok et operasyonu" için My Lai köyüne girmesiyle başlamıştır. Bu operasyon ile 500 kadın, çocuk ve yaşlı erkek sistematik bir şekilde Amerikan askerleri tarafından öldürülmüştür. John Pilger'a göre;[1]

> *Katliamı duyan terhis edilmiş er Ron Ridenhour, bir yıl süreyle yurttaki Amerikan basını ile Saygon'da konuşlanmış basının, özellikle de Newsweek'in ilgisini çekmeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Sonunda olay Vietnam'daki 600 akredite muhabir tarafından değil, Amerika'da serbest muhabirlik yapan ve silahsız sivillerin Amerikalı askerler tarafından öldürülmesini dehşet verici bulan Seymour Hersh tarafından duyuruldu.*

Tarihte yerini alan ve bu tür gazeteciliğin taçlanmasına sebep olan Seymour Hersh'in bu çalışmada yer almasının en önemli nedeni, meslek hayatı boyunca yaptığı haberlerle, özellikle de adını duyurduğu My Lai Katliamı'nı ortaya çıkarmasıyla, iktidarı hesap vermeye zorlayan ve bilinmesi gerekenleri gözler önüne seren gazetecilik anlayışıdır. John Pilger, Seymour Hersh için Amerika'nın en büyük gazetecisidir diyerek; *"Araştırmacı bir kişinin olması gereken kişidir Hersh:*

1 Seymour M Hersh, "My Lai Katliamı", John Pilger (Ed), Bana Yalan Söyleme; Araştırmacı Gazeteciliğin Şahikaları içinde 884-118), Mehmet Harmancı (çev.), İstanbul: Agora Kitaplığı, 2004, s. 84.

İçeride maden aramayı bilen dışarıdan biri, kaynaklarını koruyan ve düşmanlarıyla gurur duyan bir insan"[1] ifadelerini eklemiştir.

4.1.3. Carl Bernstein ve Bob Woodward - Watergate 1972-1974

Watergate skandalı, 1972'den 1974 yılına kadar geçen dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin başkenti Washington'da gelişen ve dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Richard Nixon'un istifa etmesiyle sonuçlanan siyasi bir skandal olarak tarihe geçmiştir. Bu skandalın ortaya çıkmasını sağlayan ise iyi bir soruşturmacı gazetecilik takibidir. Watergate skandalı adını ABD'nin başkenti Washington D.C.'de bulunan bir otel ve iş merkezinden almıştır. İş merkezine giren hırsızlar bir büroya girerken polis tarafından suçüstü yakalanmışlar; ardından hırsızların girdiği büronun o dönemin ana muhalefet partisi olan Demokratik Parti'nin merkezi olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmalar sonucunda hırsızların Richard Nixon'un partisi olan Cumhuriyetçi Parti ile bağlantılı oldukları ve amaçlarının Demokratik Parti'nin telefonlarını gizlice dinlemek üzere mikrofonlar yerleştirmek olduğu anlaşılmıştır. Richard Nixon olaylar sonucunda hem itibar hem de halkın desteğini kaybetmiş, hakkında soruşturmalar açılmıştır. Bu süreç onu istifaya kadar götürmüştür ve ABD tarihinde istifa eden ilk başkan olarak tarihe geçmiştir.[2]

Bir soruşturmacı gazetecilik başarısı olarak gösterilen olay, *Washington Post* gazetesinin 19 Haziran 1972'de Watergate skandalını gün ışığına çıkarmasıyla başlamış, 8 Ağustos 1974'te Nixon'ın istifasına kadar sürmüştür. Gazetenin muhabirleri Carl Bernstein ve Bob Woodward, Amerikan siyasi tarihinde bir dönüşüme neden olacak büyüklükteki haberleri yaparken, "Derin Gırtlak"[3] diye bilinen kimliği gizli kaynaktan bilgileri alıp, doğrulayıp kullanmışlardır. Politik

1 A.g.e.

2 Bob Woodward, Shadow: Five Presidents and The Legacy of Watergate, New York: Simon & Schuster, 1999, s. 70.

3 A.g.e. s. 28.

hilelerin, yolsuzlukların ortaya çıkarılmasında önemli roller alan soruşturmacı gazetecilerden olan Bernstein ve Woodward, "*güç odaklarının bilinmesini istemedikleri bilgileri ortaya çıkararak*" tam da tanıma uygun bir eylem gerçekleştirmişlerdir. Woodward ve Bernstein'a göre, *araştırmacı gazeteci araştırmaya çok zaman ayıran gazetecidir ve araştırmacı gazetecilik, gizlenmiş bilgileri bulup çıkarmaktır.*[1]

Soruşturmacı gazetecinin takipçi olması gerekliliğinin önemi bu olayda karşımıza çıkmıştır. *Washington Post* gazetesi Watergate haberlerinden ötürü Pulitzer Ödülünü almıştır. Haziran 1974'te yayınlanan '*Başkanın Bütün Adamları*' (All The President's Men), Watergate olayının ortaya çıkmasından iki yıl, Nixon'ın istifasından iki ay kadar sonra yayımlanmıştır. Kitapta, Watergate sürecinde bu iki muhabirin notlarından, yaşadıklarına kadar tüm ayrıntılara yer verilmiştir. Özellikle Woodward'ın kaynağı Derin Gırtlak, kitabın en ilgi çekici yanı olmuştur. Kimliği ile ilgili geniş spekülasyonların yapıldığı Derin Gırtlak, 2005 yılında kimliğini açıklamıştır. Geçen süre zarfında Bob Woodward kaynağının ismini vermeyerek gazetecilik etiği açısından örnek bir davranış göstermiştir. 2005 yılında *Vanity Fair* dergisi FBI eski başkan yardımcısı Mark Felt'in itirafını yayınlamıştır. Richard Nixon'ın devrilmesinde ve halkın gerçekleri öğrenmesinde büyük rolü olan FBI'ın iki numarası Felt, Amerikan tarihine "ünlü kimliği belirsiz kaynak" olarak geçmiş bir demokrasi kahramanı olarak anılmıştır[2]. Kitap altı ay süreyle en çok satanlar listesinde kaldıktan sonra 1976 yılında filmi yapılmıştır. Halen gazetecilik okullarında ders niteliğinde gösterilen film ve kitap birer soruşturmacı gazetecilik örneğidir.

Carl Berstein ve Bob Woodward'ın Watergate haberleri soruşturmacı gazetecilik tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Onların başarısı, kuşkuculukları ve iktidarı sorgulayıcı haberleri yeni jenerasyon soruşturmacı gazetecilerin önünü açan bir örnek olmuştur.

---

1 Turhan, s. 28.

2 William S. McConnell (Ed.), Watergate, Farmington Hills, Greenhaven Press/ Thomson Gale, 2006, s. 24.

4.2. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilik Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve Göze Çarpan Örnekler

4.2.1. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilik Tanımı

Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik alanındaki pratik çalışmalardan ilki, 1997 yılında Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik (UM:AG) tarafından basılan Seyfettin Turan'ın 1997 yılında kaleme aldığı *Araştırmacı Gazetecilik* çalışmasıdır. Bu kaynakta araştırmacı gazetecilik net bir tanımı olmayan, Anglo-Sakson kökenli *Atlantik ötesinden hiç bilinmeyen bir yabancı gibi aramıza girmiş*[1], kökeni 17. yüzyıla kadar dayanan bir gazetecilik dalı olarak yer almaktadır.

Soruşturmacı gazetecilik, *Invesitigative Reporters and Editors*'un (IRE) yöneticisi Steve Weinberg'in tanımlamasına göre; okuyucular, izleyiciler ya da dinleyiciler için önemli konuların, raporlama aracılığıyla ortaya konduğu çalışma ürünüdür. Birçok durumda, raporlama konularında açıklanmayan kalmaması gerekir[2] koşulu vardır. Tam bir açıklık için belgelerle ve hassasiyetle çalışan soruşturmacı gazeteciler, gazetecilik alanına kalite sağlamaktadırlar.

Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik alanı üzerine Selda Akçalı'nın *Türkiye'de Araştırmacı Gazetecilik ve Sorunları* isimli 1998 yılındaki doktora çalışması örnek gösterilebilir. Bu çalışmaya göre, araştırmacı gazetecilik profesyonellik ideolojisi atfedilmiş bir meslektir. Profesyonellik ideolojisini James Curran'ın yaklaşımıyla inceleyen çalışmada medyanın demokratik rolüne ilişkin ifadeler yer alır. Bu ifadelerden birine göre:[3]

> *Profesyonellik kültü, pazarın kusurları ve demokratik rolüyle ilgili geleneksel kavramlaştırma arasında bir uzlaşı sağlama biçimi haline geldi. Gazetecilerin tarafsızlık, bağlantısızlık, doğruya bağlılık*

1 Turhan, s. 12.

2 Steve Weinberg, The Reporter's Handbook: An Investigator's Guide to Documents and Techniques, Third Edition, Boston: St. Martin's Press, 1996, s. xvi.

3 James Curran, "Mass Media and Demoncracy: A Reappraisal," James Curran ve M.Gurevitch (drl.), Mass Media and Society, Londra: Edward Arnold Press, 1992, s.82-117. Aktaran; Selda İçin Akçalı, Türkiye'de Araştırmacı Gazetecilik, Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2002, s. 96.

gibi daha yüksek amaçlara bağlanmaları gerektiği öne sürüldü. Elde edilen bilgileri doğrulamada, farklı kaynaklara yer vermede ve muhalif yorumlamaları aktarmada belli kuralların benimsenmesi önerildi.

Gazeteleri demokrasi için vazgeçilmez kabul eden çalışma, kamunun her şeyi bildiği bir toplum modelini gazetecilerin yaratacağı fikrini benimsemektedir. Özellikle soruşturmacı gazetecilere yüklenen bu misyon ile, güç odaklarını ve siyasilerin faaliyetlerini kamu adına takip eden profesyonel gazetecilik anlayışı ile örtüşen bir tanımlama getirmektedir.

Araştırmacı gazetecilik olarak Türkçeye çevrilen "investigative journalism" kavramı Haluk Şahin'in tanımlaması ile değişikliğe uğrar ve soruşturmacı gazetecilik/habercilik olarak anılmaya başlar ve Şahin'e göre;[1]

Elbette her gazeteci, her haberci araştırma yapar. Ancak bazı haberciler güç odaklarının ya da güçlü kişilerin bilinmesini istemedikleri ama bilinmesinde kamu yararı olan konuları sistematik olarak araştırır ve belgeleriyle kamuoyuna sunarlar. İşte onlar soruşturmacı habercilerdir.

Araştırmacı gazetecilik Türkiye'de 1980'li yıllarda Amerika'daki gelişime de parelel olarak Uğur Mumcu'nun çalışmalarıyla pratiğe dökülmüştür. Türkiye'de araştırmacı/soruşturmacı gazetecilik kavramına yönelik eleştiri, gazeteciliğin doğasında olan araştırma sözünün bir söz uzatımı olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu eleştirileri ortadan kaldırmak ve Amerika başta olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde pratiği olan bir meslek türü olarak araştırmacı gazeteciliğin önemini vurgulamak ihtiyacı ile yeni bir kavram oluşturulmuştur. Terminolojik olarak soruşturmacı gazetecilik kavramını daha yerinde bulan ve tanımlamayı ortaya atan Şahin, bu tür haberciliğin bir gazetecilik alanı olarak ortaya çıkmasında ve soruşturmacı nitelemesinde işlevsel bir tutarlılık olduğu kanaatindedir. Bu tür gazeteciliği fiilen yapmakta olan gazetecilerin ve akademisyenlerin

1 Uğur Dündar ve Haluk Şahin, Haramzadenin Dönüşü, 1. Baskı. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2006, s. 9.

bir kısmı bu yeni tanımlamayı benimsemiş ve kullanmışlardır. Bu nedenle bu çalışmada da güncel ve işlevsel tanımlama olan Şahin'in tanımlaması benimsenmektedir.

4.2.2. Soruşturmacı Gazeteciliğin Tarihsel Gelişimi

Basının denetleme açısından geçtiği uzun yola, dönemsel bir inceleme ile Türk basın tarihine bakmak, soruşturmacı habercilik paralelinde ülkenin geçirdiği evreleri tespit etmek açısından faydalı olacaktır.

1940'lı yıllarda demokratik bir ortamın varlığından söz edilememektedir. Çok partili hayata geçiş için çalışmalar yapan CHP, basına tavizler vermek zorunda kalmıştır. Demokrat Parti ise basının desteğini alabilmek için vaatlerde bulunmuştur. Celal Bayar şöyle demiştir: "*Bugünkü Basın Kanunu hür basını sağlamaktan uzaktır. Hür basın kanununu biz demokratlar yapacağız*"[1]. O dönemde karşımıza çıkan nadir örneklerden biri "Bizim Köylü" isimli mizah dergisidir:[2]

> *Bizim Köylü adlı mizah dergisi CHP iktidarına yönelik sert eleştiriler yayınlıyordu. Özellikle antidemokratik kanunlar, karaborsa, hayat pahalılığı, değişen sosyal yaşantının getirdiği yeni yaşam biçimleri dergi tarafından alaycı bir tavırla işleniyordu. Dergide özellikle hükümetin uygulamaları sert bir dille eleştiriliyordu.*

"Bizim Köylü" CHP'nin basın kanununda yaptığı değişiklikle yayın hayatına başlayan ama uzun soluklu olamayan bir dergidir. Bu örnek gibi gazetecilik faaliyetleri Türkiye'de basının denetim işlevini göstermesi açısından önemlidir.

Türkiye'de çok partili hayata geçişle birlikte basında da çok seslilik oluşmaya başlamıştır. 1950'li yılların ortasında Metin Toker'in çıkardığı Akis Dergisi, *devletin içindeki kaynaklardan da yararlanarak denetim işlevini yerine getirebilecek ilginç soruşturmacı haberci-*

---

1 Türkan Başyiğit, "Türk Mizah Dergiciliği'nden Bir Örnek: "Bizim Köylü" ". [Electronic Version] ÇTTAD, 2006 Güz, Vol 13, (06.03.2012), s. 2.

2 A.g.e. s. 4.

lik örnekleri göstermiştir[1]. Akis, Metin Toker'in 1954 yılında, Batıda yayınlanan haftalık siyasal dergilere benzer özelliklerde çıkardığı bir dergi olarak bilinmektedir. Türk basınında önemli olmasının bir diğer nedeni de ilk siyasi haber dergisi özelliğini taşımasıdır. İlk çıktığı aylarda tarafsız olan dergi, giderek CHP'yi desteklemiştir ve DP iktidarı 1960 yılında dergiyi kapatmıştır. Muhalif basın olarak adlandırılan yayınlardan olan Akis, her fırsatta dönemin iktidarı Demokrat Parti'nin karşısında yer alıp bu yönde yayınlar yapmıştır.[2]

1950'lerde, basın-iktidar savaşının başladığı yıllardan itibaren denetim giderek basının bir işlevi olmaktan çıkmaya başlamıştır. "*Basına karşı komisyonlar kuruluyor, tarihin en amansız sansürleri başlıyordu...*"[3] Oysa basın iktidar üzerinde denetim işlevini gerçekleştirdiği sürece basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve demokrasiden söz edilebilmektedir.

Türk demokrasisinin kendi kurallarını yaratmaya çalıştığı bu dönemde, bugün de olduğu gibi, muhalif gazeteciler 'Ankara Hilton'[4] diye bilinen Ankara Cezaevi'ne düşmüşlerdir. Gazetecilerin basının asli görevi olan denetleme işlevini yerine getirmek üzere kaleme aldıkları muhalif yazıları, haberleri nedeniyle suçlanması, hüküm giymesi, sürülmesi Türk basınının utancı olarak tarihte yer almakta ve bugün yaşanan benzer sorunların âdeta temelini oluşturmaktadır.

27 Mayıs 1960'da gerçekleşen askerî darbe ile basın DP sansüründen bir süre de olsa kurtulduğunu zannetmiştir. Aynı yıllarda muhalif kültürün gelişmeye başladığı Türk basın tarihine damgasını vuran YÖN dergisinin çıkışı 'sorgulamanın' da varlığını koruduğu anlamını taşıyabilir. İdeolojik içerikli bir dergi olarak Doğan Avcıoğlu'nun

---

1 Ömer Madra, Haluk Şahin ile Medya Konuşmaları - 11, Açık Radyo, İstanbul, 06 Haziran 2006 tarihli yayın. http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=14926 (20 Şubat 2012).

2 Serhat Hürkan, Üç Dergi Üç İnsan: AKİS, DEVRİM, YANKI, İstanbul: Sinemis Yayınları, 2006, s. 30.

3 Özgentürk, Nebil, Cumhuriyetten Günümüze Basının Kısa Tarihi, 1. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2008, s. 29.

4 Topuz, s. 156.

1961'de Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğlu ile kurduğu, sol içerikli Yön dergisi, hemen hemen her sayıda gündemi belirlemeyi bilip, konuları bu yönde ele alıp bir hareketin lideri olmaya çalışmıştır.[1]

Dergi, demokrasi anlayışını, "*Halkın dışında kurtarıcılar beklemenin yanlış ve zararlı bir tutum olduğuna inanıyoruz*" cümlesiyle açıklamıştır[2]. Demokrasi, denetim işlevini yerine getirebilen bir medya ile farklı kaynaklara ihtiyaç duymadan da varlığını koruyabilmektedir. Benzer fikirler iktidar tarafından yeniden üretilirken yeni olan, muhalif olan kabul görmeyip dışarıda bırakılmıştır. Sorgulayamayan, soru sormak yerine verilen ile yetinen Türk basını 1960'lardan günümüze, denetim işlevini yerine getirmeye çalışarak demokrasi adına faydalı birtakım gelişmelerin olmasını güçlükle başarmış ve bu yolda engellemeler ve tehditlerle karşılaşmıştır.

1970'lere, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in yeğeni Yahya Demirel'in yolsuzluklarını konu alan araştırma yazılarıyla Uğur Mumcu damgasını vurmuştur. 1974 yılında kapsamlı bir araştırma sonucunda *Mobilya Dosyası* kitabı ortaya çıkmıştır. Altan Öymen ve Uğur Mumcu, "hayali ihracat"[3] ifadesini ilk kez kullanarak, araştırmaları sonucunda soruşturmacı gazetecilik örneği sergilemiş ve Türk basın tarihine geçmişlerdir. Uğur Mumcu ölümünü, Fransız haber ajansı; "*Türkiye'de araştırmacı gazeteciliğin sonu*" ifadeleriyle yorumlamıştır. Nedim Şener; *"Gerçek olmazsa adalet, adalet olmazsa eşitlik, eşitlik olmazsa da demokrasi olmaz. İşte bu amaçlar uğruna örnek aldığım kişi, rol modelim Uğur Mumcu'ydu"* ifadelerini kullanmıştır.[4]

1980'lere gelindiğinde Uğur Mumcu'nun simgesi haline geldiği soruşturmacı gazetecilik örnekleri giderek artmıştır. O yıllarda Uğur

---

1 Durukan, Yaşar M, "1960'lara Dergiler 'YÖN' Verdi.", *Aksiyon*, 2004, http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-9184-26-1960lara-dergiler-yon-verdi.html. (20 Şubat 2012).

2 A.g.e.

3 Uğur Mumcu ve Altan Öymen, Mobilya Dosyası, 3. Baskı. Ankara: UM:AG Yayınları, 2002, s. 7

4 Nedim Şener, Baba Seni Neden Oraya Koydular, 1. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap, 2012, s. 36.

Mumcu gazeteciliği, halkın gerçekleri öğrenme hakkına dayalı, tehlikeli ve engelleri aşma becerisi gerektiren bir habercilik dalı olarak bilinmiştir. Mumcu'ya göre, "*Gazetecilik bir kamu görevidir. Halkın olup bitenlerden haber alması, bu kamu görevinin gereği gibi yerine getirilmesine bağlıdır. Gazeteciliğin kamu görevi işlevi sayılması, halkın haber alma hakkına dayanır*"[1]. Haluk Şahin, soruşturmacı gazetecilik geleneğini dünyada gazeteciliğin ilk yıllarına kadar götürebileceğimizi iddia etmiştir. Türkiye bağlamında ise *"Araştırmacı gazetecilik terimi 1980'li yıllarda popüler oldu, hatırlayacaksınız, Uğur Mumcu bağlamında özellikle, pek çok yerde bu deyim karşımıza çıkmaya başladı. O zaman soruşturma lafı yoktu, araştırmacı gazetecilik terimi yaygındı"* ifadelerini kullanmıştır.[2]

1990'larda özel televizyonun yaygınlaşması ile soruşturmacı gazeteciliğin örnekleri televizyonda da karşımıza çıkmaya başlamıştır. 90'lara damgasını vuran televizyon haber programı Uğur Dündar'ın *Arena*'sı olmuştur. Uğur Dündar, Türkiye'de soruşturmacı televizyon gazeteciliğini başlatan kişi olarak gösterilebilir. *Arena*, soruşturmacı gazeteciliğin televizyondaki en başarılı örneklerinden biri olmuştur. Halkın gerçekleri öğrenme hakkına dayalı habercilik yapan *Arena* programı, televizyonun tüm nimetlerinden de faydalanarak başarılı haberlere imza atmıştır. Özel televizyonların hayatımıza yeni girdiği, medya sermayesinin yapısal değişikliğe uğradığı, gazetecilik mesleğinin yeniden tanımlandığı, teknolojinin kullanımının yarattığı ya da yaratacağı etik sorunların tartışıldığı o günlerde, medyanın denetim işlevinin günlük konuşmalarda da yer almaya başlamasıyla soruşturmacı gazetecilik örneklerine olan ilgi artmıştır. Türk televizyonculuğunda bir ilk olan *Arena* programı 1992 yılında Show TV'de yayın hayatına başlamıştır. 1995 yılından itibaren de Kanal D'de yayınlanmaya başlamıştır. Arena'da yayınlanan dosyalar arasında *"Uluslararası Organ Mafyası", "Dolmabahçe Sarayı'nda Çürümeye Terk Edilen*

1 Uğur Mumcu, Cumhuriyet Gazetesi, 13. Eylül 1991.

2 Ömer Madra, Haluk Şahin ile Medya Konuşmaları 11 (Radyo Programı), Açık Radyo, (6 Haziran 2011).

Tarihi Eserler" ve *"Yaşlıların Öldürüldüğü Huzur Evi"* gibi soruşturmacı gazetecilik örnekleri, Türkiye'nin gündemini belirlemiştir.[1]

Amerika ve İngiltere'deki var olan formatlardan yola çıkarak hazırlanmış bir program olan *Arena*, Türk televizyon tarihinde önemli olayları ortaya çıkarması ve "güç odaklarının bilinmesini istemedikleri gerçekleri belgeleriyle kamuoyuna sunması" bakımından bir ilk olarak gösterilmektedir. *Arena*'nın 90'lı yıllarda başlayan uzun soluklu televizyon macerası Uğur Dündar ve ekibinin 2011 yılında Star TV'den ayrıldığı zamana kadar sürmüştür. Ancak *Arena*, 2002 Ak Parti iktidarı ile birlikte eskisi gibi toplumu ilgilendiren, etkileyen haberlerle ekranlarda olamamış, farklı formatları denemeye çalışmıştır.

Uğur Dündar, Star TV ve Doğan Grubu'ndan ayrılma sürecini Mayıs 2012'de yayınlanan "*İyi Uykular Sayın Seyirciler*" kitabıyla halkla paylaşmıştır. Bu süreç yandaş olmayan gazetecilerin tasfiye edilmesi süreci olarak anlatılmaktadır. Uğur Dündar'ın da içinde bulunduğu tasfiye edilen gazeteciler medyanın bu yıllardaki durumunu "yandaş" olarak tanımlamaktadır. Dündar, soruşturmacı gazetecilerin iktidarın yönettiği medya ortamında bilfiil yer almasının güçlüğünü anlatmaktadır[2]. Uğur Dündar'ın yetiştirdiği ve Türk televizyonlarında aktif olarak soruşturmacı gazetecilik yapmış gazeteciler, Türk soruşturmacı gazeteciliğinin gelişimine ve bu alandaki boşluğun dolmasına katkı sağlamışlardır. 1990'lı yıllarda Uğur Dündar'ın ekibinde yer alan ve 2001 yılında kendi haber programı *Deşifre*'ye başlayan Mehmet Ali Önel, 2012 yılında halen televizyonda soruşturmacı gazetecilik örnekleri sergileyen bir başka gazetecidir. Uğur Dündar ile TRT'de yayınlanan, o zaman adı "*Hodri Meydan*" olan haber programı zamanında tanışmış olan Mehmet Ali Önel, 2005 yılının Ekim ayında Genel Yayın Koordinatörü olduğu haber programı Deşifre'de yaptığı "Malatya Çocuk Yuvası Skandalı" haberiyle Türk televizyon tarihine geçmiştir. Uğur Dündar ve Haluk Şahin'in bir soruşturmacı gazetecilik örneği olarak yazdıkları ve gelecek bölümlerde de ele

1 Arena'nın Öyküsü, http://www.arenahaber.com/arena.aspx (02.04.2012).

2 Dündar, s. 7.

alınacak *Haramzadenin Dönüşü* isimli kitapta Mehmet Ali Önel'den şöyle bahsedilmiştir:[1]

> *Mehmet Ali genç yaşına ve öğrenciliğine rağmen üretken bir muhabirdi. Özellikle hileli hurdalı yollarla halkı dolandıranlar ve rüşvet alanlarla ilgili, uzun hazırlık gerektiren haberlerde üzerine yoktu. Bu gibi kirli işleri çevirenlere çaktırmadan yaklaşmasını ve onların güvenini kazanmasını iyi başarıyordu. Soğukkanlılığı ve cesareti de onu bu tür soruşturmacı gazetecilikte bir çeşit uzman haline getirmişti. Bu yüzden Arena çalışanları arasında bazı haberlerden tam Mehmet Alilik diye söz edilirdi.*

Mehmet Ali Önel, Türk televizyonlarında basının denetim işlevini yerine getirebilecek sayıda, kamu yararını gözeten haberler yapmış ve soruşturmacı gazeteciliğin Türkiye'deki oluşumunda aktif olarak haberleriyle yer almıştır.

Uğur Dündar'ın yetiştirdiği bir başka soruşturmacı gazeteci, 2000 yılında Uğur Dündar'ın Kanal D'ye geçmesiyle ekipten ayrılıp Haber Özel Programı'nı Show TV'de başlatan Ertan Turhan'dır. 2009 yılına kadar yayınlarına devam eden Haber Özel'de soruşturmacı gazetecilik örneklerine yer vermiştir. Özellikle çevre sağlığı konuları üzerinde durulan program, kamu sağlığını tehdit eden konuları ortaya çıkarmak adına yapılmış nitelikli soruşturmacı gazetecilik örneklerinden biri olarak gösterilmektedir.[2]

Aynı yıllarda basında soruşturmacı gazetecilik çabaları da sürmektedir. 2000 yılının başında Milliyet gazetesinde muhabir olarak çalışan Nedim Şener, soruşturmacı gazetecilik alanında adını duyuran haberler yapmaya başlamıştır. 2001 yılında çıkardığı *Tepeden Tırnağa Yolsuzluk*[3] adlı kitabında, yolsuzluğun tanımını yapıp çeşitlerini açıklamıştır. 1990'ların sonundan itibaren gerçekleştirilen yedi ayrı yolsuzluk operasyonuna yer veren kitap, Türkiye'de yolsuzluk üzerine yapılan iyi bir soruşturmacı gazetecilik örneği olmuştur. On yıl içinde yolsuzluklar ve suç örgütleri üzerine 11 kitap yazan Nedim Şener'in,

1 Dündar ve Şahin, s. 41.

2 A.g.e. 42.

3 Nedim Şener, Tepeden Tırnağa Yolsuzluk, İstanbul: Metis Yayınları, 2001, s.18.

Hrant Dink cinayetini yazdığı *Dink Cinayeti ve İstihbarat Yalanları*[1] ile yine Dink cinayetini konu alan, *Kırmızı Cuma*[2] ve Fethullah Gülen cemaati üzerine yazdığı, *Ergenekon Belgelerinde Fethullah Gülen ve Cemaat*[3] kitapları tanınmış çalışmaları olmuştur. Bu çalışmalar kendisine sayısız dava açılmasına neden olmuştur. Tutuklandığı 6 Mart 2011 tarihinde Posta gazetesinde köşe yazarlığı yapan ve Uğur Dündar'ın Arena programına katılan Şener, son dönemin en önemli soruşturmacı gazetecisi olarak gösterilmektedir. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyesi olan Nedim Şener'in birçok ödülü vardır, ancak en önemlisi 2010 yılında, Merkezi Avusturya'da bulunan Uluslararası Basın Enstitüsü (International Press Institute) tarafından dünya genelinde ismi belirlenen 60 "Basın Özgürlüğü Kahramanı" arasında yer aldığı[4] ödül olmuştur.

Nedim Şener, Mart 2011'de Oda TV'ye yönelik Ergenekon soruşturması kapsamında gazeteci Ahmet Şık ile birlikte gözaltına alınmıştır. Tutuklandıktan sonra Silivri Cezaevi'ne konulan Nedim Şener, tutukluluğu süresinde tüm dünyadan destek almış ve basın kahramanı olarak gösterilmiştir. Ergenekon terör örgütüne yardım ettiği gerekçesiyle 7 yıldan 15 yıla kadar hapis istemiyle tutuklu yargılanmaktadır. 12 Mart 2012 tarihinde tahliye edilen Nedim Şener, tutuksuz yargılanmaya devam etmektedir. Nedim Şener'in tutukluluğu, Türkiye'de basının özgürlüğü ve denetleme işlevini yerine getirememesi tartışmalarını dünya platformuna taşımıştır. Basın ve ifade özgürlüğüne ilişkin sorunlar, *New York Times* gazetesinde geniş bir habere konu olmuştur. *"Gazeteciler Hakkındaki Davalar, Türkiye'de*

---

1 Nedim Şener, Dink Cinayeti ve İstihbarat Yalanları, İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2009.

2 Nedim Şener, Kırmızı Cuma Dink'in Kalemini Kim Kırdı?, İstanbul: Doğan Kitap, Ocak 2011.

3 Nedim Şener, Ergenekon Belgelerinde Fetullah Gülen ve Cemaat, İstanbul, Güncel Yayıncılık, 2009.

4 *Yansak da Dokunacağız: Ahmet ve Nedim'in Gazeteci Arkadaşları Özgürlük Platformu,* http://ozgur-basin.blogspot.com/p/nedim-sener.html, (02.04.2012).

Demokratik Parıltıyı Karartıyor"[1] başlığını kullanan gazete habere geniş yer vermiştir. Tahliye haberi de tüm dünya basınında geniş yer bulmuştur.

Nedim Şener, tahliye olduktan sonra yayınladığı '*Baba Seni Neden Oraya Koydular*'[2] adlı kitabında, gazeteciliğin Türkiye'de yapılabilmesi için iktidara yakın, polis, savcı gibi egemen güç odakları ile iyi ilişkiler içinde olmak gerektiği, hakkınızda dava açılan bir gazeteciyseniz bu ilişkiler sayesinde iktidar tarafından kurtarılacağınızı ama güç odaklarını kızdıracak haberler yapan bir gazeteciyseniz, basın davalarının yanında terörist olarak da suçlanıp yargılanabileceğinizi vurgulamıştır.[3]

Günümüzde soruşturmacı gazetecilik alanına katkı sağlayan ve aktif gazetecilik faaliyetlerini sürdüren bir başka gazeteci, Vatan gazetesi muhabiri olarak görev yapan Kemal Göktaş'tır. 2009 yılında basılan ve Hrant Dink cinayetini konu alan kitabı önemli bir soruşturmacı gazetecilik çalışmasıdır. Dava ile ilgili oldukça az haber kaynağında bilgiye yer verilmiştir. Kemal Göktaş, "*Hrant Dink Cinayeti Medya, Yargı ve Devlet*"[4] kitabında Emniyet'in Hrant Dink cinayetinde ihmali ve göz yumması olduğunu anlatmıştır. Göktaş, Trabzon Emniyet Müdürlüğü'nün İstanbul İstihbarat Şube Müdürlüğü'ne gönderdiği ve Hrant Dink'in katili Yasin Hayal'in Hrant Dink'e yönelik "ses getirecek bir eylem" peşinde olduğunu bildirdiği F4 belgesini kitabında yayımladığı için beş yıl hapis istemiyle yargılanmıştır.[5]

---

1 Dan Bilefsky ve Sebnem Arsu, "Charges Against Journalists Dim the Democratic Glow in Turkey", New York Times, 4 Ocak2012,http://www.nytimes.com/2012/01/05/world/europe/turkeys-glow-dims-as-government-limits-free-speech.html?pagewanted=all (5 Ocak 2012).

2 Nedim Şener, Baba Seni Neden Oraya Koydular, İstanbul: Doğan Kitap, 2012.

3 Nedim Şener, Baba Seni Neden Oraya Koydular, s. 19.

4 Kemal Göktaş, Hrant Dink Cinayeti: Medya, Yargı, Devlet, 1. Basım, İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2009.

5 Erol Önderoğlu, "Dink Cinayetini Kovalayan İki Gazeteci Mahkeme Kapısında", BiaNet, 16 Şubat 2010, http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/120086-dink-cinayetini-kovalayan-iki-gazeteci-mahkeme-kapisinda (15.10.2012).

2000'li yıllara örnek gösterilebilecek bir diğer soruşturmacı gazeteci ise, Radikal gazetesi muhabiri olan İsmail Saymaz'dır. 2011 yılında çıkan *Nefret: Malatya, Bir Milli Mutabakat Cinayeti*[1] kitabı ile aktif soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri sergilediğini göstermiştir. Gazeteci İsmail Saymaz, kitabında Rahip Santoro, Hrant Dink cinayetleri ile Zirve Yayınevi katliamını incelemiş ve bu üç cinayet arasındaki bağlantılara dikkat çekmiştir. Kitapları nedeniyle hakkında dokuz ceza davası ve üç tazminat davasından toplam 80 yıl hapis cezası ve 133 bin lira maddi tazminat davası ile yargılanan gazeteci İsmail Saymaz, 2011 yılında İnsan Hakları Derneği tarafından verilen "Düşünce Özgürlüğü Ödülü"nü almıştır.

Yukarıda sözü edilen soruşturmacı gazeteciler alanın önemini ortaya koyan çalışmalarıyla tanınmaktadır. Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin zorluklarını yaptıkları haberler ve yazdıkları kitaplar neticesinde karşılaştıkları yargılama süreçleriyle ortaya koymaktadırlar. 1980'lerde Uğur Mumcu ile başlayan araştırmacı gazetecilik 1990'larda ticari televizyonun hayatımıza girmesiyle Uğur Dündar'ın önünü açtığı bir alan olarak bilinmektedir. Uğur Dündar'ın yetiştirdiği soruşturmacı gazeteciler ve basında aktif olarak gazetecilik faaliyeti sergileyenlerle birlikte soruşturmacı gazetecilik 2012 yılına gelindiğinde tüm zorluklarına rağmen varlığını sürdüren bir alan olarak görülmektedir.

Aşağıda ele alınan üç soruşturmacı gazetecilik faaliyeti, alanın önemini ortaya koymaları bakımından önemlidir. Mobilya Dosyası soruşturmacı gazetecilik açısından Türkiye'de bir ilk olarak gösterilmektedir. Malatya Çocuk Yuvası Skandalı televizyonda soruşturmacı gazetecilik örneği olarak incelenmiştir. Haberin yayınlanmasından sonra bıraktığı etkileri ve reform düzeyinde değişikliklere sebep olması, örneğin önemini ortaya koymaktadır. Üçüncü örnek ise, *Haramazadenin Dönüşü* isimli kitapta soruşturmacı gazetecilik alanına yeni bir tanımlama getirmesi nedeniyle bu çalışmada yer almıştır.

1 İsmail Saymaz, Nefret: Malatya Bir Milli Mutabakat Cinayeti, İstanbul: Kalkedon, 2011.

4.2.2.1. Mobilya Dosyası 1974 - Uğur Mumcu & Altan Öymen

Türkiye'de, Uğur Mumcu ve Altan Öymen'in *Mobilya Dosyası* kitabı ile araştırmacı gazetecilik kavramı hayatımıza girmiştir. İkinci baskının sunuşunda Altan Öymen; "*Bu kitap bir araştırmacı gazetecilik örneğidir*"[1] ifadesini kullanmıştır. Kitap, araştırmacı gazetecilik kavramıyla birlikte, hayali ihracat deyimini de hayatımıza sokmuştur. Altan Öymen şu ifadeleri kullanmıştır:[2]

> *Bu hepimiz gibi Uğur Mumcu'nun da bu çaptaki ilk 'araştırmacı gazetecilik' çalışmasıydı. Gazetecilik tarihimizde önemli bir yeri oldu. Fakat Uğur Mumcu, daha sonraki yaşamında bunun –gerek yolsuzluk, uğursuzluk araştırması, gerek tarih araştırması olarak- daha pek çok örneğini, hem de tek başına verdi ki, her biri, ülkemizdeki araştırmacı gazeteciliğin birer şaheseridir.*

Zaman içinde Uğur Mumcu'nun çalışma yöntemi ve dönemin perde arkası olaylarını ele alıp halkı aydınlatması farklı ve özel bir gazetecilik anlayışı olarak kabul görmüştür. Haluk Şahin, araştırmacı gazeteciliğin Türkiye'deki gelişimini şu sözlerle ifade etmiştir:[3]

> *Araştırmacı gazetecilik terimi Türkiye'de 1980'li yıllarda popüler oldu. Hatırlayacaksınız Uğur Mumcu bağlamında özellikle, pek çok yerde bu deyim karşımıza çıkmaya başladı. O zaman soruşturma lafı yoktu, araştırmacı gazetecilik terimi yaygındı. Yine o yıllarda bu nedir, değildir türünden tartışmaları yapılmaktaydı.*

Mobilya Dosyası ilk olmasıyla birlikte ilginç bir dizi olayın aydınlatılması açısından da Türkiye için önem taşımaktadır. O dönemdeki düzenin işleyişine ışık tutan ve bir aydınlanma sağlayan 'Dosya' bugün hâlâ ilginçliğini korumaktadır. *Mobilya Dosyası* dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in yeğeni Yahya Demirel'in, mobilya yerine sunta diye adlandırılan düşük kaliteli malları ihraç ederek o dönem için hatırı sayılır vergi iadeleri almasının öyküsünü anlatmaktadır.

---

1 Uğur Mumcu ve Altan Öymen, s. 3.

2 A.g.e, s. 4.

3 Açık Radyo, Haluk Şahin ile Medya Konuşmaları 11, 2006, http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=14926 (20 Şubat 2012)

Altan Öymen, *Mobilya Dosyası*'nın nasıl ortaya çıktığı sorusunu şöyle yanıtlıyor:[1]

> *Ankara'daki bir söylenti üzerine bu iş başladı. Söylentinin esası şuydu; Yahya Kemal Demirel işte genç bir iş adamı, o sırada bazı mobilyalar alıyor. Bir Siteler semti var Ankara'da, onun üzerine bunların dışarıya ihraç edildiği, bir kısmının sunta olduğu üzerine rivayetler dolaşıyor. Onun üstüne bizim Anka Ajansı diye bir ajansımız var. Benim kurucusu olduğum... Bunu biz araştırmaya koyulduk. Türkiye'deyken bir kısım belgelere ulaştık... Enteresan bir çalışmaydı. Burada hakikaten ajansın da büyük bir payı vardı. Bütün belgelere ulaşmak üzerine. Ciddi bir çalışma oldu.*

Altan Öymen'in de ifade ettiği gibi dönemin koşullarında haber yapılması oldukça zor olan bu olayı, belgeleri ve kaynakları verimli şekilde kullanarak ortaya çıkarmak önemli bir gazetecilik başarısıdır. Altan Öymen ile Uğur Mumcu'nun birlikte hazırladıkları çalışma, derin araştırma, belge toplama ve iz sürme süreçlerinden geçerek gerçeğe ulaşan bir çalışmadır. 1975 yılında çıkan *Mobilya Dosyası* kitabı dönemin koşullarında bazı engellere de takılmıştır. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'in yeğeni Yahya Demirel'in yolsuzluklarını ortaya çıkaran kitap, Süleyman Demirel'in siyasi hayatının en zor günlerini geçirmesine sebep olmuştur. Altan Öymen, arkasında bir hükümet büyüğü olan Yahya Demirel ile ilgili böyle bir dosya hazırlamanın zorluğuna dikkat çekmiştir: [2]

> *İki şeye dikkat ettik, bir tanesi Demirel, Süleyman Demirel adını hiç kullanmadık. Yani Yahya Demirel'i herkes biliyor. Bir hükümet yakını var arkasında. Yani desteği, Maliye Bakanı da zaten kendisini savunuyor. Hükümete bir şey demedik. Dava zaten gidiyor. Ama bu adam bunu yapmıştır. Bu da ispat edildi, artık sonunda. Hükümle de kesin haline geldi, kesinleşmiş bir mahkeme hükmü haline geldi. İyi bir şey oldu bu. Bu olay sonra derslerde de okutuldu.*

---

1 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

2 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

Uğur Mumcu'nun Altan Öymen'le birlikte hazırladıkları hayali mobilya ihracatını konu edinen kitap bugün neredeyse tüm Araştırmacı Gazetecilik/Soruşturmacı Habercilik derslerinde okutulmaktadır. Dönemin Başbakanı'nın yeğeninin hayali ihracat yaptığını belgeleriyle ortaya çıkaran, bu durumu kamu yararı ve haber değeri taşıdığı için zor şartlar altında gerçekleştiren Altan Öymen, dönemin koşullarında olayı şu ifadelerle değerlendirmiştir:[1]

> *Süleyman Demirel bu konuda bir şeyler sorulduğu zaman, söylediği "Benim adım Süleyman kardeşim." Yani onu da zikretmek lazım. Adam yeğenim ama, beni niye suçluyorsunuz? Yani gerçi iktidarın bunu herhangi bir şekilde, iktidardaki birtakım insanların en azından, korumaya çalıştığı falan vaki olabilir de. Bunun ispatı işte kolay değil yahut Demirel bunları koruyun diye kendisi o kadar da kuvvetli bir şey yapmamış en azından. Belki de hiç yapmamış. Kendisini sıyırmak suretiyle daha makul bir şey yapması. Bu da doğru bir şey, ceza hukukunda şahsidir bütün bunlar. Sadece bu olayda suç varsa, yeğenin suçu var.*

Araştırmacı gazetecilerin habere ulaşmakta geçirdikleri süreci göstermesi bakımından önemli bir örnek olan *Mobilya Dosyası*, siyasi iklimi de etkileyen bir araştırma olarak gösterilmiştir. Özgürlükten, demokrasiden, laiklikten, insan haklarından yana olan iki gazeteci, ifade özgürlüğü kapsamında engellenmeden, asıl görevleri olan kamuoyunu aydınlatma, gerçekleri sunma ve var olanı yansıtma görevleri ellerinden alınmadan, bu araştırmayı yapabilmiş ve kitabı yayınlayabilmişlerdir. Bu çalışma kapsamında görüşülen Altan Öymen, *Mobilya Dosyası* için "*büyük bir meslek heyecanı ile yürütülmüş bir çalışmaydı*"[2] ifadesini kullanmıştır.

---

1 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

2 Mumcu ve Öymen, s. 4.

4.2.2.2. Malatya Çocuk Yuvası Skandalı 2005 - Mehmet Ali Önel/Deşifre Haber Programı

Malatya Çocuk Yuvası Skandalı Star TV'de yayınlanan Mehmet Ali Önel yönetimindeki *Deşifre Programı*'nın ortaya çıkardığı bir olay olarak bilinmektedir. Ülkemizde medyanın işlev ve misyonunun hararetle tartışıldığı, son yıllarda medyanın demokratik denetim işlevini yerine getirdiği örneklerden biri olarak görülüp bir milat olarak kabul edilmiştir. Cengiz Özdemir Radikal gazetesinde yayınlanan yazısında olay ile ilgili şöyle bir tespit yapmıştır:[1]

> *Star TV'nin Deşifre programında Mehmet Ali Önel, bu sosyal yarayı tüm çarpıcılığıyla ve hiçbir yoruma gerek bile bırakmayacak çıplaklıkla gözler önüne serdi. Görüntülerin televizyon ekranlarına taşınması, hiçbir müfettiş raporunun yapamayacağı bir etki doğurdu. İlgili devlet kurumları da, kamuoyu da hemen harekete geçti. Eğer bir gün profesyonel yaklaşım ile şefkati buluşturan daha insancıl bir sosyal hizmetler sistemine kavuşursak –ki hepimizin arzusu bu yöndedir –Star TV'de yayımlanan o yürek parçalayıcı görüntüler, sanırım bir milat olarak kabul edilecektir.*

Olay, Malatya'da 2005 yılının Ekim ayında, 0-6 yaş çocuk yuvasında çocuklara şiddet uygulandığına ilişkin gizli kamera görüntülerinin televizyonda yayınlanmasının ardından duyulmuştur. Olay, soruşturmacı gazetecilik açısından televizyon tarihine geçmiş ve ülke çapında ses getirmiştir. 2008 yılında Mehmet Ali Önel ile yapılan yüz yüze görüşmede Malatya Çocuk Yuvası skandalının nasıl ortaya çıktığı sorusuna cevabında, "*17 yaşında zaman zaman yetiştirme yurduna çocukları görmeye giden bir kızın Deşifre programına yaptığı ihbar ile olayın takipçisi olduklarını*" anlatmıştır.[2]

Televizyon haberciliğinde böyle bir skandalı ortaya çıkarmak için izlenen yöntemler ve olayın kamu ile paylaşılmasından sonraki sonuçları soruşturmacı gazeteciliğin önemini vurgular niteliktedir. Bu

---

1 Cengiz Özdemir, "Medya Etiği ve Demokrasi", Radikal, 23.12.2005, http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=173688 (25.05.2011).

2 Mehmet Ali Önel, -Deşifre Genel Yayın Yönetmeni- "Mehmet Ali Önel ile SoruşturmacıGazeteciliğeBakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

olayın aydınlatılmasında rolü olan Mehmet Ali Önel, toplumsal tepkiyi de düşünerek planlı ve sorumlu bir yayıncılık yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır:[1]

> *Ben İstanbul'dan ekip gönderdim, gizli kamera vesaire bunları iyi bilen arkadaşlarım. Malatya'da sadece hafta sonları bu kızcağız oraya girebildi, hafta arasında giremedi. İki ay kadar yani sekiz hafta sonu orada kaldık ve tabii şimdi dayak her an her saniye atılmıyor. Onları orada yakalamak da çok kolay değil. Kız aşağıda dolaşıyor, üstteki kadın dayak atıyor. Yani biz olanın herhalde çok azını çekebildik orada. Aslında çok daha fecisi, çok daha kötüsü vardı ama sonuçta bu görüntüler gelmeye başladıkça İstanbul'a… Başında hemen kesebilirdik. Bir kısım arkadaşlar "Biz bunu burada hemen başlayalım, burada yayınlayalım" dediler. "Hayır!" dedim. Bağrımıza taş basalım, sonuna kadar gidelim. Bu vahşeti bütün boyutlarıyla çekelim. İki ay boyunca işte daha belki bir iki daha ağır laflar vardı, yani işkenceye yönelik.*

2005 yılının Ekim ayında yayınlanan, Malatya Çocuk Yuvası'nda bakıcıların, 0-6 yaş grubu kimsesiz çocuklara yaptığı işkencenin görüntüleri Türkiye'yi etkilemiştir. Gece yarısı yuva önünde toplanan bir grup protesto gösterisi düzenlerken, açıklamalar, protestolar, köşe yazıları, soruşturmalar ve davalar açılmıştır. İşkence yaptıkları için gözaltına alınan dört kadından ikisi tutuklanmıştır. Mehmet Ali Önel, dönemin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Nimet Çubukçu'ya ulaşma çabasını ve bunun neden önemli olduğunu şöyle anlatmıştır:[2]

> *Bu haberi kurgu bitti, izledim, kalkamadım tabii oturduğum yerden. Yani bunu böyle yayınlarsam kıyamet kopacak. Ne yapmalıyım diye düşündüm. Yani tamam, özel kanalda çalışıyoruz, patronumuz Aydın Doğan. İşte neticede burası devlet kanalı değil, biz bunu yayınlarız kimse bir şey diyemez, ama Aydın Doğan da bunun altından zor kalkar. Onu düşünmeye başladım. Bunu biraz hafifletmek lazım, yani bir parça, bunu yani toplumda insanların*

1 Mehmet Ali Önel, -Deşifre Genel Yayın Yönetmeni- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı GazeteciliğeBakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

2 Mehmet Ali Önel, -Deşifre Genel Yayın Yönetmeni- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

öfkesi kabarabilir, diğerlerine saldırabilir, oradan birini döve döve öldürebilirler.

Bakan Nimet Çubukçu, televizyondaki görüntüleri dehşetle izlediğini söylemiştir. 46 çocuğun barındığı yuvada görevli bakıcıların, devlet koruması altındaki çocuklara yaptıkları kötü muamele, TV'de ekrana gelince büyük tepki toplamıştır. 2005 yılının Ekim ayı boyunca neredeyse tüm köşe yazıları bu skandal üzerine yazılmıştır. Mehmet Ali Önel, olayın devamını şöyle anlatmaktadır:[1]

> *Yani sahiden telaşa kapılmaya başladım ben. Bakanı aradım. Nimet Çubukçu Hanım'ı. Bakanın özel kalemi ile konuştum, yayından işte iki gün önce falan. "Elimizde böyle bir çalışma var, ben bunu yayınlamadan önce bakan hanım ile görüşmek istiyorum" dedim. Bekledim birkaç saat sonra Genel Müdür aradı, İsmail Barış. Bakan hanım aramadı. "Ya sizlik bir olay değil" dedim "Bakanlık bir olay". Beni Bakan arasın dedim. Aramadı bakan hanım yani herhalde beni ciddiye almadı. Genel Müdüre ben şunu teklif ettim, "yayına iki gün var, kalkın Malatya'ya beraber gidelim, elimde böyle çok feci görüntüler var. Siz orada hemen olaya el koyun, ben bunu bu sonucuyla beraber yayınlayayım." Arkasından diyeyim ki; "Ya sakin olun, merak etmeyin, devlet gerekeni yapıyor." Bu duyguyu vermek lazım insanlara. "Sonuçlarına katlanamazsınız bakın çok ağır olacak sonuçları" dedim. Korktu, "tamam" dedi. "Ben yarın geliyorum" dedi. Yarın oldu biz biletimizi aldık, oradan haber geldi Genel Müdür rahatsızlandı gelemiyor diye. Biz, ben bileti bir gün sonraya yayının sabahına aldım. O gece biz haberi yayınladık. Bakana ulaşmaya çalıştığımızı, bakanın bize dönmediğini söyleyerek yayınladık. Bakan da İngiltere'deydi yayınladığımız zamanda. Ben sabah erkenden Malatya'ya uçtum. Gece bana haber geldi, Malatya'da insanlar ayağa kalkmış, işte yurt binasını basmışlar, oradaki insanları linç etmeye kalkışmışlar falan. Beklenen bir şey, çünkü insanlar öfke patlaması yaşıyor.*

Araştırmasının toplumsal sonuçlarının ağır olabileceğini öngören Mehmet Ali Önel, devletin el koymasını ve olayın sonuçsuz kalmayacağı mesajını önemsemiştir. Görüntülerin unutulamayacak etkiler bı-

1 Mehmet Ali Önel, -Deşifre Genel Yayın Yönetmeni- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

rakmasından anlaşılacağı gibi, insani boyutu ön planda olan bu olay soruşturmacı gazetecilik örneği olarak medyanın her alanında yer bulmuştur. Siyasi sistemin gereken refleksi gösteremediği durumda soruşturmacı haberciliğin bu boşluğu doldurması gerekliliği de böylelikle ortaya çıkmıştır. Bu olayın önemini Haluk Şahin şöyle ifade etmiştir:[1]

> *Yakın tarihlerde bizi çok etkilemiş olan başarılı bir örneği Mehmet Ali Önel ve arkadaşlarının yaptığı Malatya'daki çocuk yuvası skandalı. Bu haber benim tanımımda verdiğim öğelerin hepsine uyuyor; güç odağı olarak devleti görüyoruz, orada devletin çocuk yuvalarındaki vahşetin birileri tarafından saklı tutulmaya çalışıldığını görüyoruz, ama bunun bilinmesinde kamu yararı var, bu arkadaşlarımız gidiyor oraya, sistematik olguları araştırıyorlar, kimsenin hayalinden geçen şeyler değil, olgular söz konusu. Sistematik bir çalışmayla 20 gün orada gizli kamera ile çalışma yapıyorlar ve bu belgeleri kamuya ekrandan veriyorlar. Bu arkadaşlarımızın hep yaptıkları iş bu, uğraş edindikleri alan, onların uzmanlık alanı. Bu tipik bir soruşturmacı habercilik örneği ve Türkiye'yi müthiş bir şekilde sarstı. Bir açıdan daha önemli bir soruşturmacı habercilik örneği olarak yerini aldı.*

Olayın ardından Mehmet Ali Önel tehditler almış, hakkında hapse girecek türünden haberler de yapılmıştır. Tüm televizyon kanalları, gazeteler olayı yayınlamışlardır. Olayın sonuçlarını Mehmet Ali Önel şöyle ifade etmiştir; "*Bir anda Türkiye'de gündem değişti. Hatta dışarıda, bütün dünyaya geçti. Japonya'dan, Çin'den, Afganistan'a varana kadar bütün dünya yayınladı bu görüntüleri. Bu kadar büyük sansasyon yarattı, etki yarattı ama yine de işe yaramadı aynı olaylar hâlâ oluyor*"[2]. 2005 yılında Türkiye'nin gündem konusu haline gelen bu olay sonrasında siyasi reflekslerin yerine getiremediği denetim işlevini başarıyla yerine getirmiş gazeteci, "*Türkiye'yi Dünya çapında rezil eden bir haber yapan kişi*"[3] olarak da işaret edilmiştir. Hak-

1 Açık Radyo, Medya Konuşmaları 11, 2006, http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=14926 (20 Şubat 2012).

2 Mehmet Ali Önel, -Deşifre Genel Yayın Yönetmeni- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

3 Mehmet Ali Önel, -Deşifre Genel Yayın Yönetmeni- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

kında yapılan yorumlar ile ilgili olarak Mehmet Ali Önel şu ifadeleri kullanmıştır:[1]

> *Türkiye'yi dünyaya rezil eden gazeteci olduk. Öyle düşünüyorlar. Ne gerek var bunu bu kadar yapmaya diyorlar. Aradılar özel olarak benimle konuştular, iyi tamam yaptın da bu kadar da facia yapman gerekir miydi dediler. Yani bizi rezil ettin, Türkiye'ye rezil ettin. Avrupa Birliği'ne, dünyaya... Ülkemizi düşünüyoruz, ben de ülkemi seviyorum ama kimi zaman Türkiye belki de Avrupa Birliği'ne girmek ile ilgili birkaç başlığın açılmaması veya zor durumda kalması pahasına da olsa bunları yapmak gerekiyor, yapıyoruz.*

Mehmet Ali Önel, soruşturmacı gazetecilik kapsamında ortaya çıkarılması gereken bir konuyu ele almış ve güç odaklarına rağmen sistematik bir çalışma ile gerçekleri ortaya koymuştur. Bu gerçeklerin korkutucu boyutları da olsa soruşturmacı gazeteci kamunun bilme hakkı doğrultusunda haberini yapmıştır. Önel'e göre, soruşturmacı gazeteci Türkiye'nin imajını korumakla yükümlü değildir. Olayın sonuçlarını anlatan Önel, kaynağı korumakta, gizli kamera ile görüntüleri elde etmekte ve elde edilen görüntüleri yayınlamakta çok zorlandığını ifade etmiştir. Olayın televizyonda yayınlanmasından sonra vatan hainliği ile suçlanmış ve dönemin iktidarı tarafından CHP ajanı olarak hedef gösterilmiştir. Önel'e göre, haber değeri taşıyan, bu olayın yayınlandıktan sonraki sonuçları çok önemlidir:[2]

> *0-6 yaş grubu çocukların kaldığı yurt binası kapatıldı, çocuklara Malatyalı iş adamlarının da desteğiyle 16 villalık bir kompleks yapıldı, müthiş bir site yapıldı. Çocuklar şimdi orada. Bazı çocuklar kurtuldu, villalarda şu anda yaşıyorlar. Orada da yayın yaptık biz. Keşke bütün çocuklar öyle villalarda yaşayabilse. Onlar çok göz önünde oldukları için, orada Türkiye modelinin çok önünde, çok ilerisinde bir sistem kurdular ve çocuklar şu anda gerçekten çok iyi koşullar altında yaşıyorlar. Bize de çok dua ediyorlar.*

---

1 Mehmet Ali Önel, -Deşifre Genel Yayın Yönetmeni- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

2 Mehmet Ali Önel, -Deşifre Genel Yayın Yönetmeni- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

25 Ekim 2005 tarihinde ortaya çıkan görüntülerle, Türkiye gündeminin ilk sırasında oturan Malatya Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı (0-6 yaş) Çocuk Yuvası'ndaki dayak ve kötü muamele skandalı üzerine, Meclis İnsan Hakları Komisyonu Başkanı tüm yetkililerle görüşerek detaylı bir rapor hazırlamıştır. Raporda, Mehmet Ali Önel ve ekibinin ortaya çıkardığı görüntüler üzerine suçlanan kişilerin ifadeleri de yer almıştır. Çocuklara kötü muamelede bulundukları tespit edilen ve tutuklanan dört bakıcı kadından biri suçunu kabul etmiş, görüntülerin doğru olduğunu ama diğer bakıcıların da aynı muamelede bulunduklarını söylemiştir[1]. Raporda şu ifadelere yer verilmiştir:[2]

> *Özellikle hizmet alımı şeklinde istihdam edilen geçici personel niteliksizdir. Bakıcı anne olarak görevlendirilen kişiler, genellikle ilkokul mezunudur veya sadece okur-yazardır. Bakıcı anne olarak görevlendirilenlerin statüsü ve görevleri çocuk yuvaları yönetmeliğinde belirtilmediği gibi SHÇEK (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirme Kurumu) özel hizmet alımı teknik şartnamesine bu konuda hiçbir şart konulmamıştır. Bu durum çok büyük bir eksikliktir. Ayrıca hiçbir özürü bulunmayan çocuklarla özürlü ve özel bakıma muhtaç çocukların aynı mekânda kalmaları son derece mahzurludur.*

Mehmet Ali Önel'in tüm olumsuzlukları ve sonuçlarına rağmen ortaya çıkardığı bu olay sayesinde köklü değişimler meydana gelmiş, cezalandırılmalarla yeni düzenlemelere gidilmiştir. Düzenlemelerde kamu yararı olduğu gibi, yasal olarak da boşlukların yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı doğmuştur.

4.2.2.3. Bir Soruşturmacı Gazetecilik Serüveni: Haramzadenin Dönüşü-Uğur Dündar / Haluk Şahin 2006

1995 yılında Haramzade ismiyle yayınlanan ve Halil Bezmen'in yolsuzluklarını anlatan kitabın devamı olan *Haramzadenin Dönüşü*, devlete vergi ödemeyen, çalıştırdığı işçinin primini yatırmayan, aldığı kredileri geri ödemeyen, buna karşılık lüks içinde yaşayan; borç-

1 TBMM İnsan Hakları Komisyonu, Malatya Çocuk Yuvası Raporu, Ankara, 2005, s. 3.

2 A.g.e. s. 4.

larından kurtulmak için de Türkiye'yi terk eden "haramzade" bir işadamının serüvenlerinin devamı olarak da okunabilir. *Haramzadenin Dönüşü* 2006 yılında yayınlandığında, önsözünde şunlar yazılıdır:[1]

> *Haramzade, televizyonda soruşturmacı haberciliğin nasıl yapıldığını ayrıntılarıyla anlatan tek kitaptı. Yalnızca ders alınması gereken bir yolsuzluk ve sahtekârlık öyküsünü anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda bu gibi durumlarda televizyon habercilerinin nasıl çalıştığını göstererek bir bakıma ders veriyordu.*

1995 yılında yayınlamış kitabın devamının yazılmasına işadamı Halil Bezmen'in Amerika'dan dönüp çıkardığı kitap yol açmıştır. Bezmen'in antika eşyaları Stanko Stoikov adlı gemiyle Amerika'ya kaçıracağı ihbarı üzerine Arena ekibi olayı incelemeye başlamıştır. 12 Ekim 1994'te gelen ihbar doğrulandıktan sonra, haberin önemi üzerine düşünülüp muhabirler Haydarpaşa Rıhtımı'ndaki aynı adlı gemiye yönlendirilmiştir. Arena ekibinin ihbarı değerlendirmesi üzerine Bezmen'in Amerika'ya kaçırmaya çalıştığı 406 parça eser bir suçüstü ile yakalanmıştır. Halil Bezmen'in sahibi olduğu Mensucat Santral ve diğer şirketlerine ait 2.5 trilyonluk vergi borcunu ödemeden 1995 yılında Amerika'ya kaçması haberde kamunun bilmesi gereken bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Maliye'ye ve SSK'ya olan borçları ile birlikte bir de yargıda bekleyen davaları olan ünlü bir iş adamı olarak bilinmektedir.

Televizyonda soruşturmacı gazetecilik örneği olarak ders niteliğindeki kitapta, gazetecilerin habere ulaşmakta, yasal süreçlerde, bilgi, belgeye erişmekte kullandıkları yöntemleri göstermesi bakımından ele alınmış bir örnek olarak kabul edilmiştir. İletişim araştırmaları içerisinde kuramsal olarak soruşturmacı gazeteciliğe dair bilgi, belge, tanımlama eksikliğinin yanında uygulamaların tespiti ve yöntemlerinin ne olduğu konusunda da bir eksiklik göze çarpmaktadır. Bu bölümde ele alınan örnekler soruşturmacı gazeteciliğin ana noktalarını oluşturan ve Türkiye'de olguların ortaya çıkarılması adına büyük rolleri olan örneklerdir. W. Lipmann'a göre; "*haberin işle-*

1 Dündar ve Şahin, s. 10.

vi bir olaya işaret etmektir, doğrunun işlevi ise gizli bir olguyu ortaya çıkarmaktır…"[1]

Soruşturmacı gazetecinin görevi, olguları ortaya çıkararak gerçeği işaret etmektir. Bu örneklerde, soruşturmacı gazetecilik mesleğinin ana noktasını oluşturan gerçeklerin, tüm güçlüklere ve engellemelere rağmen ortaya çıkarılabileceğinin göstergesi karşımıza çıkmaktadır. Kitabın amacı halkın gerçekleri öğrenme hakkına hizmet etmektir.

Haramzedenin Dönüşü soruşturmacı gazeteci olmak isteyenlerin karşılaştıkları güçlükleri anlatmaktadır. *Haramzadenin Dönüşü*'nün içeriği soruşturmacı gazeteciliğin Türkiye'de hangi şartlar altında yapıldığını anlatan ve bu alanda yol gösterici olan bir çalışmadır. Nedim Şener'e göre *Haramzadenin Dönüşü*, "*halkın gerçekleri öğrenme hakkına duyulan saygının, 'soruşturmacı gazeteciliğin' cesaret dolu bir örneği. Bilginin, çalışkanlığın, toplumsal sorumluluğun, cesaretin ve 'fikr-i takip'in hangi koşulda olursa olsun sürdürülmesinin bir ürünüdür*"[2]. Belgelere dayalı olarak olguları aktaran kitap, Bezmen'in gerçeklerin üstünü örtme çabası olan kitabına da bir cevap niteliğindedir.

1 Walter Lippmann, Liberty and the News, Princeton New Jersey: Princeton University Press, 2008, s. 77.

2 Nedim Şener, "İki Usta Haramzade'yi Unutmadı", *Radikal Gazetesi*, 20.10.2006, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=ktp&haberno=5710 (20.10.2012).

5. TÜRKİYE'DE SORUŞTURMACI GAZETECİLİK VE SORUNLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Çalışmamızın bu bölümünde, Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin önde gelen isimleriyle yapılan derinlemesine mülakat vasıtasıyla elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

Derinlemesine mülakat ile elde edilen soruşturmacı gazetecilik ve sorunlarına ilişkin görüşler; "Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik kavramına yönelik araştırmaya katılan gazetecilerin algısını ortaya koyan ve tanımlamaya ilişkin görüşleri; soruşturmacı gazetecilik ve demokrasi kapsamında yöneltilen soruların sonucunda, demokrasi adına soruşturmacı gazeteciliğin önemini ortaya koyan ve Türkiye'deki demokrasi sorununa dikkat çeken görüşler; soruşturmacı gazetecilerin, Türkiye'deki mevcut medya yapısı ve etkileri üzerine görüşleri; soruşturmacı gazetecilerin etik ile ilgili görüşleri" olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır.

Çalışmayı gerçekleştirmek için yapılan derinlemesine mülakatların deşifrelenmesinden ve kategorilere ayrılmasından sonra, soruşturmacı gazeteciliğe ilişkin sorunlar gazetecilerin görüşleri kapsamında tartışılmıştır. Bu çalışmanın sınırlılıklar bölümünde de ifade edilen, Türkiye'de soruşturmacı gazetecilerin karşılaştıkları sorunları göz önüne sermek amacıyla yeterli düzeyde ve sayıda bilimsel çalışmanın yapılmamasının yarattığı zorluğu aşmak noktasında soruşturmacı gazetecilerin görüşleri önem taşımaktadır.

5.1. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin Kavrama İlişkin Görüşleri

Soruşturmacı gazetecilik, araştırmacı gazetecilik olarak da anılmakta ve soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri gerçekleştiren gazeteciler arasında da tanımlamada farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu bölümde, soruşturmacı gazetecilik tanımlamasına ilişkin görüşlere yer verilecek ve bu çerçevede genel bir görüş elde edilmeye çalışılacaktır.

Vatan gazetesi muhabiri Kemal Göktaş, soruşturmacı gazetecilik kavramını kendisine yakın bulmadığını şu sözleriyle ifade ediyor:[1]

> *Uğur Mumcu Vakfı gazetecilik eğitimi almış biri olarak da çok klasik bir şey söyleyeceğim ama her gazeteci araştırmacı, soruşturmacı gazeteci olmak durumundadır. Ancak araştırmacı gazetecilikte kastedilen şey, gündelik olayların peşine düşmeyip belli bir dosya üzerinde yoğunlaşarak onu bütünüyle yani âdeta yargı makamıymış gibi ya da bir romancıymış gibi bütünüyle ele alıp, olayları bütünüyle çıkarmaya yönelik haber yapan gazeteciyi kastetmek için kullanılıyor. Bu anlamda farklı bir gazetecilik olduğunu kabul ediyorum. Dosya gazeteciliği de denilebilir buna. Araştırmacı gazetecilik de denilebilir. Bu gazetecilik yapılmıştır Türkiye'de; yapan iyi gazeteciler de vardı.*

Radikal muhabiri İsmail Saymaz'ın yaklaşımı, gazeteciler arasında bu kavrama yönelik farkındalığın net olmadığını ve pratikte, mesleğin içinde olanların tanımlamalar ve sınıflandırmalara bağlı kalmadan, literatürde yer alan ifadeleri yerine getirdiklerini göstermektedir. Fiilen yaptığının araştırmacı gazetecilik tanımlamasına uyduğunu ama kendisini öyle bir konumlandırmaya sokamayacağını söyleyen Saymaz; "*akademik olarak daha doğrudur bu soruşturmacı gazetecilik tasnifi, biz bu ayrıma, meslek içinde uzmanlaşma diyoruz sadece*"[2] diyerek soruşturmacı gazetecilik tanımlamasını kabul etmemektedir.

---

1 Kemal Göktaş, - Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

2 İsmail Saymaz,-Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 16 Ağustos 2011.

Lube Ayar, soruşturmacı gazeteciliği tanımlamanın çok kolay olmadığını belirterek, "*belgeye dayalı gazetecilik*"[1] tarifini getirmekte ve soruşturmacı gazeteciliği tanımlamaya çalışmanın eleştirel bir yaklaşım olacağını ifade etmektedir. Soruşturmacı gazetecilik kavramının akademik alanda tanımlanmasının anlaşılır olmak ve yöntem belirlemek açısından önemli olduğunu, ancak "*pratikte bu kavramı kullanmanın gazetecilik adına gereksiz göründüğünü*"[2] eklemektedir.

Ahmet Şık, bir söz uzatımı ile ayrıştırma çabasının neden bu kadar önemli olduğunu anlamaya çalışan bir yaklaşım sergiliyor:[3]

> *Türkiye gibi bir yerde o çok basit tanımlama ya da kavram 'gazetecilik', hakikati doğru zamanda dile getirme işini doğru anlamda yapan kişi. Bu sayı o kadar az ki doğal olarak ekstra çabalar veya bu tanımın içerisinde birtakım anlamlar yüklenmesi ihtiyacı doğmuştur.*

Nedim Şener ise Haluk Şahin'in "*güç odaklarının bilinmesini istemedikleri olguları sistematik bir araştırma ve belgeleriyle ortaya çıkarıp yayınlamayı uğraş edinmiş uzman habercilik dalıdır*"[4] tanımlamasını tam da pratikte soruşturmacı gazetecilerin faaliyetlerini tanımlayan bir yaklaşımla kabul ediyor. "*Benim ve bazı gazetecilerin yaptığı tam da budur*" diyerek ekliyor ve "güç odakları" için; "*devlet, hükümet, siyasetçi, işadamı, bürokrat, polis, istihbaratçı, mesleki örgütler, sivil toplum kuruluşları, cemaatler, yani bireyler dışındaki örgütlü tüm yapılar*"[5] ifadelerini kullanıyor.

Haber Özel Genel Yayın Yönetmenliği yapmış ve Arena programından yetişmiş televizyoncu Ertan Turhan, kavrama ilişkin ağız

---

1 Lube Ayar, -Gazeteci- "Lube Ayar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 19 Nisan 2011.

2 Lube Ayar, -Gazeteci- "Lube Ayar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 19 Nisan 2011.

3 Ahmet Şık, "Ahmet Şık'ın Soruşturmacı Gazetecilik Dersindeki Konuşması" Haluk Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 10.05.2012.

4 Şahin, Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar, s. 7.

5 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 17 Mayıs 2012.

alışkanlığının devam ettiğini ve "araştırma" kelimesini kullandığını şu sözleri ile ifade ediyor:[1]

> *Araştırmacı televizyon gazeteciliği dediğimiz şu anda Haluk Şahin'in soruşturmacı gazetecilik dediği kavrama ben araştırmacı gazetecilik diyorum. Hani investigative'den geldiği için, başta öyle deniliyordu ama hani gazetecilik zaten araştırma işidir dendi ve böyle bir tezat oluşturmasın diye soruşturma deniliyor ama ben yine de araştırmayı kullanıyorum.*

Mehmet Ali Önel, kavrama ve mesleğine ilişkin düşüncelerini şu sözlerle ifade ediyor:[2]

> *Yani bu iş gerçekten güven işidir. Önce size patronunuzun, yani kanalın sahibinin güvenmesi lazım. Seyircinizin güvenmesi lazım. Kendinizin iş dünyanızda o güveni oluşturmanız lazım. Yani ben bu işi yapabilirim. Bu işin adamıyım gözümü budaktan sakınmam, korkmam deyip o ruh haliyle bu işe girmeniz lazım. Tanımlamada olduğu gibi güçlü kişilerle işiniz. Aksi halde birkaç olaydan sonra uykularınız kaçar ve bırakırsınız. Gerçekten bu kadar psikiyatri psikolojik yanında çok güçlü olması gereken bir iştir. Dönem dönem biz de sorguluyoruz kendimizi değer mi diye ama değiyor yani. Gene de bu mesleği galiba çok fazla önemsiyoruz. Bütün tehlikelere ve sorunlarına rağmen yapmaya devam ediyoruz.*

Televizyonda soruşturmacı gazetecilik alanında çalışmış Gökhan Bektaş, Mehmet Ali Önel gibi kavramın farkında olan ifadeler kullanıyor:[3]

> *Açıkcası ben 93 yılında bu mesleğe ilk başladığım zaman adı araştırmacı gazetecilikti. 2001-2002'den sonra adı soruşturmacı gazetecilik oldu. Bir kavram olarak araştırmacı gazeteciliği kullanıyoruz hâlâ, yani araştırmacı ya da soruşturmacı olması değil de, önemli olan yaptığınız iş. Ama öyle bir kavram karmaşası oldu. O*

1 Ertan Turhan, "Ertan Turhan ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 8 Ağustos 2011.

2 Mehmet Ali Önel, -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

3 Gökhan Bektaş, -Gazeteci-"Gökhan Bektaş ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: Temmuz 2011.

da işte nedeni ne oldu nasıl böyle bir değişikliğe karar verdi orasını bilmiyorum yani sonuçta yeni bir kavram üzerinden ilerlemeye çalışıyorlar. Bu da bir seçenek sonuçta.

Görüşmelerin yapıldığı tarihlerde IMC televizyonunun Genel Yayın Yönetmeni olarak karşımıza çıkan ancak yazılı basında da aktif olarak soruşturmacı gazetecilik yapmış Ertuğrul Mavioğlu, soruşturmacı gazeteciliği, gazeteciliğin ta kendisi olarak tanımlıyor. İki tür gazetecilik vardır diyen Mavioğlu, birincisi için toplayıcı gazeteciler; gidip haberi ya da görüntüyü aktaran bir çeşit aktarıcı gazetecilik, diğeri için ise "*soru sormak ve merak etmek üzerine dayalı olan araştırmacı gazetecilik diye ortaya atılan şey, aslında gazeteciliğin ta kendisidir*"[1] ifadelerini kullanıyor. Mavioğlu'ya göre soruşturmacı gazetecilik tanımlaması aşağıdaki gibidir:

…araştırmacı gazeteci diye benim çok da fazla tutamadığım tarifin üzerinden değil ama doğrusu şu, dediğim gibi habercilik genel olarak toplayıcılık, siz demeç haberciliği diyorsunuz ya ben toplayıcılık diyorum bir bütün olarak. Doğaya çıkıp kendinizin yetiştirmediği, hiçbir emek vermediğiniz şeyleri böyle tıkır tıkır toplamak. Buradaki olay şudur, basın toplantısı bile aslında bir gazetecinin göstereceği refleksin boyutunu ortaya koyar. Basın toplantısında bir şeyler anlatırlar. Basın toplantısında anlatılmış şeylerin üzerinden merak ve sorularınız olmazsa onları toplayıp geliyorsanız zaten gazetecilik yapmıyorsunuzdur. Merakınız olacak, o olaya ilişkin bilginiz olacak, sorularınız olacak. Röportajcılık da böyle bir şeydir.

Bununla birlikte Ertuğrul Mavioğlu, soruşturmacı gazetecilik ayrıştırılmasına ilişkin, diğer gazetecileri aşağılayan bir durum gibi göründüğünü savunuyor ve ekliyor:[2]

Belki araştırmacı gazetecilik diye tarif edilen kavramın üzerinde şöyle bir tehlike var, bu araştırmacı gazetecilik denilen ve gazetecinin esas işlevini tarif eden şeyi bir elit çevreye mal ettiğinizde diğer gazetecileri daha beter çukurun içine itme tehlikesi var.

---

1 Ertuğrul Mavioğlu, -Gazeteci- "Ertuğrul Mavioğlu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 24 Ağustos 2011.

2 Ertuğrul Mavioğlu, -Gazeteci- "Ertuğrul Mavioğlu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 24 Ağustos 2011.

Türkiye'de araştırmacı gazetecilik vakfı olarak faaliyetlerde bulunan, Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı'nın kurucularından Özge Mumcu ise, soruşturmacı gazeteciliğin, "*araştırmacı gazetecilik, gazetecilik alanında daha geniş kapsamlı bir yaklaşımı öngörmekte*"[1] olduğunu düşünmektedir.

Yukarıda yer alan ifadeler doğrultusunda, soruşturmacı gazetecilik kavramına Haluk Şahin'in önerdiği tanımlamayla yaklaşan soruşturmacı gazetecilerin sayıca az olduğu ortaya çıkmaktadır. Haluk Şahin'in önerdiği bu kavramın Uğur Dündar tarafından da kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında aktif olarak soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri sürdüren Nedim Şener ve Mehmet Ali Önel, Şahin'in tanımlamasını kullanan ve yaygınlaştıran soruşturmacı gazetecilerdendir. Tanımlamayı kabul edip hâlâ araştırmacı gazetecilik kavramını kullananlar; Ertan Turhan, Gökhan Bektaş ve İsmail Saymaz, ağız alışkanlığının bir nedeni olarak bu durumu gösterirken, soruşturmacı gazetecilik tanımlamasına tamamen katılmaktadırlar. Ayrıca çalışmada yer alan Altan Öymen, Özge Mumcu ve Kemal Göktaş, soruşturmacı kavramı yerine araştırmacı gazetecilik denilmesinden yana fikir belirtmişlerdir. Lube Ayar, Ertuğrul Mavioğlu ve Ahmet Şık ise araştırmacı ya da soruşturmacı her iki kavramın da kullanımına karşı çıkmışlardır.

Fiilen soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerini sürdüren gazeteciler arasında tanımlamayı ve ayrıştırmayı gereksiz bulanlar çoğunluktadır. "*Soruşturmacı gazetecilik bir söz uzatımıdır ve ayrı bir alan olarak görülmemeli, gazeteciliğin ta kendisi olarak kabul edilmelidir*" görüşü baskındır. Bu durum, soruşturmacı gazetecilerin alana yönelik faaliyetlerin özel birer yöntem gerektirdiğini düşünmemelerinden ve teorik tartışmaları takip etmemelerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik kavramı, bir gazetecilik türü olarak, gazeteciler arasında ayrımcılık yapan, onları birtakım sınıflandırmalara sokan bir saptama gibi anlaşılmakta, görüştüğümüz gazetecilerin ço-

1 Özge Mumcu, (omumcu@gmail.com), Özge Mumcu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış ve UM:AG, Gülen Kurt Öncel'e kişisel e-posta, [gulen.kurt@bilgi.edu.tr] (09.11.2011).

ğunluğu da bu fikri benimsemektedir. Görüşme yapılan gazeteciler arasında Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik kavramına ilişkin bilgi eksikliği olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

5.2. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin Demokrasiye İlişkin Görüşleri

Soruşturmacı gazetecilik kapsamında demokrasiye ilişkin çok tartışılan bir konu da Türkiye'de demokrasi sorunları nedeniyle soruşturmacı gazetecilik alanına yönelik faaliyetlerin zorlukla gerçekleştirildiğidir. Bu bölümde, mülakatlara katılan gazetecilerin demokrasi başlığı altında ifade özgürlüğü sorunlarına dair görüşlerine de yer verilecektir.

Nedim Şener, soruşturmacı gazetecilerin demokrasilerdeki rolünü anlatırken, soruşturmacı gazetecinin görevinin demokrasi adına olguları göstermekten ibaret olduğunu iddia etmiştir:[1]

> *Siz Robin Hood musunuz? Ya da öyle mi olmak istersiniz diye soruyorlar bana. Kimi de Robin Hood benzetmesi yapıyor yani sanki zenginlerden alıp fakirlere AKBİL veren bir yapıymış gibi düşünüyor. Hayır, zaten bu zenginin malı değil, ya da bu varlıklının malı değil. Zaten halkın malını sadece alıp tekrar halka vermek. Ama biz bunu bilfiil alıp kendimiz yapmıyoruz. Biz bilgiyi görüyoruz, insanlar demokratik tercihlerini kullanarak, bunu kendilerine sağlayacak siyasal parti hangisi ise onu iktidara getiriyor. Bizim demokrasilerde, demokrasiye yapacağımız katkı bu kadar… Gazeteci olarak soruşturmacı gazetecilik olarak, gazetecinin görevi bilgiyi vermek kenara çekilmektir. İnsanlara sadece olguları göstermektir. Gerçekleri göstermektir. İnsanlar en doğru tercihi yapar, hata yaparlar ama mutlaka günün birinde doğru tercihi yaparlar. İşte bu mantık içinde 2000'li yıllara geldiğimizde bizim meslektaşlarımız abilerimiz gerçekten usta çırak ilişkisi ile götürüyorlar bu mesleği ve akademik tabanları yok.*

1 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 17 Mayıs 2012.

Ahmet Şık bugün Türkiye'de aktif olarak soruşturmacı gazetecilik yapan gazetecilerin demokrasi sorunu nedeniyle kısıtlamalar ve sorunlarla karşı karşıya kalarak gazetecilik faaliyetlerini zorlukla sürdürdüklerine dikkat çekiyor. Ahmet Şık, günümüzde soruşturmacı gazeteciliğin demokrasiye katkısı konusunda şöyle diyor:[1]

> *Tabii bu demokrasi açısından sıkıntılı bir süreç. Bence özellikle şu geçtiğimiz 5 yıl içerisindeki soruşturmalar olmasaydı bu kadar devlet bilgisine, gizli saklı belgelere, senin benim bu kadar kolay ulaşmam mümkün olmazdı. Aslında çok iyi gazetecilik yapılırdı. Ama çok iyi gazetecilik yaptığınızda sonunuz belli. Bir yıl içeride yatıyorsunuz ya da en hafifinden işsiz kalıyorsunuz.*

Ahmet Şık, yazdığı ve yayımlayamadığı kitabından dolayı son bir yılda yargılanan ve bir sene cezaevinde kalan bir gazeteci olarak, kendi durumunu örnek göstererek, Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik alanına yönelik faaliyetlerin engellenmesiyle demokrasi sorununun ortaya çıktığını iddia etmektedir: "*Soruşturmacı gazetecilik ya da gazetecilik yapmanın çok mümkün olduğu bir dönem ama bunun yanında bunu yapabilmenin çok zor olduğu ve bir bedel ödediğiniz bir dönemden geçiyoruz.*"[2] Şık, mevcut dönemde soruşturulması gerekenlerin arttığını ancak paralel olarak gazetecilerin gerçeğe ulaşmak önündeki engellerinin de arttığını düşünmektedir.

Ertan Turhan'a göre, "*şu aşamada bu şartlar altında televizyonda, yani araştırmacı televizyon gazeteciliği yapabilecek bir kişi varsa rahatlıkla bütün hepsini, bilgilerimi onunla paylaşırım, istediği kadar yapsın, ama yapılamaz...*"[3] Turhan, Türkiye'de şartların, soruşturmacı gazetecilik yapabilmeyi imkânsızlaştırdığını düşünmektedir.

Mehmet Ali Önel demokratik olmayan bir süreçten geçildiğini ifade ederken; "*Yani şu durumda hayal ettiğim şekilde, kafamda dü-*

---

1 Ahmet, Şık, "Ahmet Şık'ın Soruşturmacı Gazetecilik Dersindeki konuşması" Haluk Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 10.05.2012.

2 Ahmet, Şık, "Ahmet Şık'ın Soruşturmacı Gazetecilik Dersindeki konuşması" Haluk Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 10.05.2012.

3 Ertan Turhan, "Ertan Turhan ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 8 Ağustos 2011.

şündüğüm tasarladığım şekilde soruşturmacı gazetecilik yapmam pek mümkün değil doğrusu. Şartlar buna pek uygun değil"[1] demektedir.

Vatan gazetesi muhabiri Kemal Göktaş, soruşturmacı gazetecilik faaliyeti olarak işaret edilen *Hrant Dink Cinayeti: Medya, Yargı*, *Devlet* çalışması nedeniyle yargılanan gazetecilerden biri olarak koşullarla ilgili şu ifadeleri kullanıyor:[2]

> *İnsan doğasında olan şey şudur aslında… İdealist bir meslek çünkü bu. İnsanlar belli geçinme ilişkilerini çözmek üzere bu işi yapıyorlar. Temelde o insanların aileleri var, bir yaşamları var. O yaşamlarından kolay kolay vazgeçmelerini beklemek, insanların fedakârlık yapmalarını, kahramanca bir tutum sergilemelerini beklemek yanlış olur. Mesele buna hiç ihtiyaç duyulmayacak bir basın ortamının, kesinlikle bir demokrasi ortamının yaratılmasıdır. Herkesin duruşu, konumu farklı olabilir, hayata ilişkin kaygıları farklı olabilir. Çok gündelik hayat içerisinden getirdikleri sıkıntılar nedeniyle bazı yerlerde geri durabilirler. Ben bu tutumları yadırgamıyorum. Çünkü Türkiye demokrasi açısından kötü bir ülke. Bedeli ağır şeyler var yani. Nedim'e de sürekli telkinde bulundular, aman dikkat et aman dikkat et ve bu gerçekleşti. Gerçekleşmeyeceğini düşündüğümüz şeyler yani "yok artık bu kadar da olmaz" dediğimiz şeyler oldu. Ahmet'in içeride olması gibi. Nedim'in içeride olması gibi şeyler.*

Lube Ayar, medyanın gerçekleri aktarmaktaki rolünün değiştiğini iddia ediyor:[3]

> *…demokratik olmayan, daha iyi ifade özgürlüğünün ortadan kalktığı, kesinlikle medyanın içerisinde aslını özünü asla yerine getiremeyecek, dördüncü kuvvet olabilir bir hale dönüştürülemeyecek olduğunu düşünüyorsunuz. Dördüncü Ayak oldu bence medya artık, kısaca dördüncü ayağı oldu… yeni bir statü kuruluyorsa eğer ve bunun oturulması gereken bir masa varsa, bunun dördüncü ayağı oldu. Kuvvetse böyle bir kuvvet veriyor ama bize veriyor o kuvveti, halka değil demokrasiye*

1 Mehmet Ali Önel, -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

2 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

3 Lube Ayar, -Gazeteci- "Lube Ayar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe bakış" konulu görüşme, İstanbul, 19 Nisan 2011.

değil. Bugün ben çok üzülüyorum mesleğim adına. Açıkça söylüyorum kopmayı düşünemediğim için, başka birine iş yapmak istemediğim için suyun üzerinde kalma çabam var sadece. Bir gün yüzeceğim için devamı da gelir diyorum, batmamak lazım.

Kemal Göktaş, medyanın dördüncü kuvvet olamadığı iddiasını şu sözlerle ifade ediyor:[1]

> *Dördüncü güç belki şöyle algılansa daha gerçekçi olabilir. Şimdi yasama, yürütme ve yargının yani kuvvetler ayrılığının Türkiye'de özellikle pek de anlamlı bir ayrım olduğunu düşünmüyorum. Yasama, yürütme ve yargı artık cisimleşmiştir tek partide. Belki de tek bir kişiyle cisimleşmiştir. Artık onun iradesi önemlidir. O kişinin iradesi doğrultusunda her şey yapılıyor. Dolayısıyla basının bu üç kuvveti denetleyen bir dördüncü güç doğrultusunda görev yapması bana pek inandırıcı gelmiyor. Çünkü hem medya sahipliği açısından dünyada da öyledir hem kapitalist sistemdeki işleyiş açısından bu pek gerçekçi gelmiyor bana.*

Ertuğrul Mavioğlu ise günümüzde soruşturmacı gazeteciliğin engellenmesine yönelik takındığı kişisel tavrı şöyle anlatıyor:[2]

> *Benim haberi ve bilgiyi doğru bir şekilde öğrenebilmemi hatta bunun için kendi evrenimi de yaşamamı engelleyenler var. Ben genellikle şöyle bir yöntem izlerim, özellikle çok kritik konularda kendimi Antarktikalı bir gazeteci ilan ederim hemen. Yani bu mevzuları iyi bilen ama Türkiye'ye ait olmayan birisi. Türkiye'ye ait birisi bir gazeteci gibi hareket ettiğinizde, Türkiye'deki bütün önyargıların bütün o güne kadar oluşmuş kanaatlerin hepsinin yükü sizin sırtınızdadır.*

Anayasal demokrasilerin temel taşlarından olan ifade özgürlüğü Türkiye'deki soruşturmacı gazetecilerin temel sorunlarından biri olarak karşımıza çıkıyor. Bu alandaki kısıtlamalar soruşturmacı gazetecilik alanına yönelik faaliyetlerin önünde engel olarak göste-

---

1 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

2 Ertuğrul Mavioğlu, -Gazeteci- "Ertuğrul Mavioğlu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 24 Ağustos 2011.

rilirken, İsmail Saymaz ifade özgürlüğünün önündeki engeli şöyle örneklendiriyor:[1]

> *Benim aslında yapmak istediğim başka bir kitap var, yani yapsam çok zevk alacağım çok keyif alacağım, yapma imkânımın da olduğu bir kitap var. Fakat yani şu an o kitabı proje halinde düşünürken bile akıbeti korkutuyor beni. Dolayısıyla hani o daha tasarı aşamasında, beni çeken ama ya burası da Türkiye bu kadarı da, yaptığım tehlikeli bir şey değil aslında hiç tehlikeli bir şey değil, makul bir ülkede öyle çok normal bir kitap çalışması filan ama dolayısıyla orada mesela bir otosansür girişiyor. O kitap yapılmamalı filan diye yani öyle bir net fikrim var ama bu kitapta o bazı yerleri eledim ki bu kamu görevlileri kendisine, kendisinin işaret edildiğini, hedef gösterildiğini iddia etmesin ve de bazı ifadeleri çıkardım.*

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin 2011 Basın Özgürlüğü Ödülü'nü alan Ahmet Şık, "*işimi yapamadığım için ödül aldım*"[2] sözleri ile ifade özgürlüğünü bir sorun olarak ortaya koymaktadır.

Kemal Göktaş, ifade özgürlüğüne ilişkin olumsuz tutumun sebebini, Ahmet Şık ve Nedim Şener'in tutuklanmasına yönelik görüşleriyle ve yargıya olan güvenin azaldığı iddiasıyla ortaya koyuyor:[3]

> *Çok vahim insan hakları ihlallerinde de insanlar temelsiz suçlamalarla uzun yıllar boyu tutuklu kalıyor. Bir de tutukluluk bir yana hüküm giyiyorlar. Şimdi uzun tutukluluktan şikâyet ediyoruz. Hükümetin taktiği şu; uzun tutukluluğu şey yapacak, hani onu önleyecek düzenlemeler yapabilir yargıyı hızlandırarak. Ama mesele o değil ki, sonunda ceza kesecek insanlara. Çok ağır cezalar, işte 15 yıla kadar hapis isteniyor. Alacakları en düşük ceza 6,5 yıl olacak. Suçlu bulunurlarsa ve bu mümkün bunu yapacaklar göreceksiniz, bu uzun süreçli tartışma sürelerini böyle aşacaklar. Yargıyı hızlandırarak hüküm verecekler. Ama bu yargılama sistemi özellikle mahkemeler hükümete bağlı, yargının verdiği kararlar ne*

1 İsmail Saymaz, -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 16 Ağustos 2011.

2 Ahmet Şık, -Gazeteci- "Ahmet Şık'ın Soruşturmacı Gazetecilik Dersindeki konuşması" Haluk Şahin, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 10 Mayıs 2012.

3 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

kadar hukuka uygun? Bu defa onu tartışmaya başlayacağız ama hani yapacak bir şey yok. İnsanların hayatı karardıktan ***sonra*** *geri gelmeyecek zaman, yani korkunç, hem bireysel olarak onların hayatı kararacak ve bu ülkedeki demokrasi ortamı bitiyor zaten.*

Yargıya olan güvenin azaldığı bir ortamda gazetecilerin gazetecilik faaliyetleri gerçekleştirmesindeki zorluğa dikkat çeken Altan Öymen, Mobilya Dosyasını çıkardıkları yıllarda "*mesleğin misyonunun halk tarafından da benimsendiğini ve iddiaların peşinden gidilmesi ihtiyacının olduğunu*"[1] ifade ediyor. "*Bu ihtiyacı benimseyen halkın yanında dönemin mahkemelerinin verdiği kararlara bakılınca, siyasi baskılara rağmen yargının güvenilir olduğunu*"[2] da ekliyor.

Kemal Göktaş, Türkiye'de demokrasi sorunu nedeniyle gazetecilik faaliyetlerinin zorlaşmasını, güçlü iktidar döneminin bir getirisi olarak görüyor:[3]

> *Şimdi demokratik bir ortam yok evet. Ama bunun olanakları tamamen kaldırıldı ve hiçbir şekilde insanlar bir şey yazamıyor da değil. Bütün bunlarda tayin edici şey siyasi ortamdır. Türkiye'de AKP'nin çok güçlü bir şekilde olması, güçlü bir iktidar olması, geniş bir oy desteğine sahip olması onun giderek demokrasiye olan ihtiyacını da azaltıyor. Yani bu geriye dönük 9 yılda ilk dönemlerde askeri vesayetin kırılmasına yönelik çoğu liberal aydınların ve solcu aydınların desteklediği bir sürü icraat yapıldı. Ergenekon soruşturmasının başlangıcında da çok büyük destek verildi. Ama bir noktadan sonra demokrasicilik oynamaktan vazgeçti bu iktidar.*

Şık, demokratik direnme olanaklarının da insanların elinden alındığı iddiasında bulunmaktadır. Herkesin terörist damgası yemekten korktuğu bir süreç olarak gösterilen bu dönemin gazeteciliği de çok

---

1 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

2 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

3 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

doğrudan etkilediğini iddia etmektedir. Benzer bir ifadeyle Kemal Göktaş, yargıya olan güven eksikliği olduğunu vurguluyor:[1]

> *…gazeteci kuşkusunu yerine getirmek için görünür gerçekliğe göre hareket edilmeli. Görünürde olan bir şeyi anlatamıyorsa büyük bir sıkıntıdır bu. Bir yerde yolsuzluk kuşkusunu anlatmak gerekir. Ama bugün insanlar görünürde olan şeyleri de artık aktaramıyorlar. Çünkü yargılama makamlarına güvenilmiyor.*

Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin layıkıyla yapılamadığı eleştirileri genel bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre, demokrasiye ilişkin sorunların başında işaret edilen ifade özgürlüğüdür. Türkiye'de cezalar ve yaptırımlarla karşılaşan soruşturmacı gazetecilerin durumları, benzer alanlarda çalışan gazetecileri korkutan ve alana dair haberler üretilmesini engelleyen bir durum olarak gösterilmiştir. Medyanın dördüncü kuvvet olamama sorununun soruşturmacı gazetecilik açısından sorun olarak işaret edildiği görüşlerde, Türkiye'nin demokrasi açısından kötü durumda olan bir ülke olduğu vurgusu ile yargıya olan güven eksikliği sorunların başında gösterilmiştir.

5.3. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin Medya Yapısına İlişkin Görüşleri

Medyanın ekonomik ve kâr amaçlı yapısının soruşturmacı gazeteciliğe etkilerine ilişkin görüşlere yer verilecek bu bölümde, medya patronlarının, siyasiler ve reklam verenlerle yakın ilişkiler içinde bulunmaları, medyanın yandaş tutumları ve bu tutumların sonuçlarına ilişkin görüşler belirtilmiştir.

Uğur Dündar, mevcut medya yapısını ve soruşturmacı gazeteciliğe etkilerini şöyle anlatmaktadır:[2]

> *Soruşturmacı gazeteciliğin yapılması için gereken atmosfer yok, gereken basın özgürlüğü ortamı yok ve bütün dünyada zaten soruştur-*

1 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

2 Uğur Dündar, -Gazeteci- "Uğur Dündar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 10 Mayıs 2012.

macı gazetecilerin işi zor olmakla birlikte, Türkiye'de soruşturmacı gazeteci daha işe başladığında bütün kapılar yüzüne kapanıyor, bir de o gazeteci cezalandırılıyor. Yani Ankara'dan işte o gazetecinin çalıştığı medya patronuna gelen bir telefonla önce bir uyarıda bulunuluyor eğer devam edilirse yani sonuçta o gazetecinin tasfiyesine kadar gidiliyor. Zaten artık gazete yönetimleri ve televizyon haber merkezlerinde soruşturmacı gazetecilik çabasının sergilenmesini isteyen bir yönetim anlayışı ve buna müsait iklim yok.

Mehmet Ali Önel, medya yapısındaki değişikliklerin soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerini olumsuz etkilediğini iddia etmiş ve medyadaki ticari kaygıyı dile getirmiştir:[1]

Cağaloğlu'da gazeteci patronlar vardı, işte Simavi döneminde çalıştık, belki siz de çalıştınız, Simavi bir gazeteciydi ama bir medya patronuydu. Aynı zamanda başka işi de yoktu, o yüzden medyanın namusu vardı, kendine göre bir anlayışı vardı. Şimdi bütün bu etik değerlerin yerini ticari gerçeklikler, ticari kurallar aldı ve ticari kurallarda etik değer çok fazla tanınmıyor ne yazık ki. Aydın Doğan istese de istemese de yaptığı o büyük ticaretin gösterdiği o rotayı takip etmek zorunda, etmese batar.

Önel'e göre medyadaki sorunlara yasaların yeniden düzenlenmesiyle çözüm getirilmelidir:[2]

Türkiye'de birçok alanda sorunlar var ama düzeltmeye medyadan başlamak gerekiyor. Bir kere medyayla ilgili Türk Ceza Kanunu'ndaki basınla ilgili yasalar, Basın Kanunu, ayrıca başlı başına RTÜK Kanunu. Yani bunları tamamiyle elden geçirmek lazım. Yani bir; gazeteci kovulma kaygısı, ekmek kaygısı yaşamayacak. İkincisi, bir gazetesi olanın ikincisi olamayacak, ya da televizyonu olanın ikincisi olamayacak. Büyük bir dengen olacak ya da başka alanlara gidecek finans şirketi olamayacak. Yani gazetecilik yapan insanların gazetecilikten geçinmesini sağlayacak kanunlar gerekiyor ki o patronlar başka alanlara gidip de gazetecilik gücünü orada kullanmasın, gazetecinin alanını daraltmasın. Olabilir mi?

---

1 Mehmet Ali Önel, -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

2 Mehmet Ali Önel, -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

Televizyonda soruşturmacı gazetecilik örneklerine imza atmış, Haber Özel ekibindeki Gökhan Bektaş ise siyasilerden çok reklam verenlerin medya patronları üzerinde etkili olduğunu iddia etmiştir:[1]

> *…Türkiye'de bu tip sıkıntılı işlerin içerisinde olan kurumlar genellikle devlet kurumlarından öte özel şirketler. Ve özel şirketlerde reklam veren esas noktayı oluşturan unsur… Ve Türkiye'nin önemli bir markası hakkında bir haberi yaptığınız zaman bir kere bunu sizin dışınızda patronunuz da düşünüyor. Reklam verenler, yani olay geliyor geliyor ticari bir kaygının içerisine takılıp kalıyor. Bunu ben çok takmam diyen gazeteci bence çok fazla dürüst de davranmıyor.*

İsmail Saymaz, soruşturmacı gazeteciliğin, aktif olarak ne denli zor bir süreçten geçtiğinin ve medyanın yapısal sorunlarının etkilerinin anlaşılması açısından aydınlatıcı bir ifade kullanıyor:[2]

> *2000'li yılların öncesinde üç yapılı bir iktidar vardı, siyasi iktidar vardı, ordu güçlü, diğer kamu içerisindeki organlar çok güçlü, iktidar parçalanmış bir vaziyette ve gazeteci için muazzam bir hareket kabiliyeti sağlıyordu bu. Bilgi akışı bağlamında sağlıyordu, etkinlik gücü bakımından sağlıyordu. Şimdi böyle değil ki tekli bir iktidar var yani o tekli iktidarın onayından süzgecinden geçmeyen bir haber, onun nefret ettiği bir nesneye dönüşüyor. Ve onu yazan da aynı ölçüde düşmanlaştırılıyor. Dolayısıyla böylesi bir tabloyla karşı karşıyayız. Gazeteci bir yere yazacak nereye yazacak, yazdığı yerin ekonomik ilişkileri kiminle bağlı olacak? Dolayısıyla bir sürü böyle soruya aynı anda cevap vermek zor, ama o dönemde yani 99-2002 arasında soruşturmacı gazetecilik için çok daha müsait bir yapı vardı.*

Medya patronları ve içinde bulundukları ticari ilişkilerini, soruşturmacı gazeteciliğe yönelik bir engel olarak işaret eden Ertuğrul Mavioğlu, habere olan etkilerini kendi başına gelen bir örnek ile anlatıyor:[3]

---

1 Gökhan Bektaş, -Gazeteci-"Gökhan Bektaş ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: Temmuz 2011.

2 İsmail Saymaz, -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 16 Ağustos 2011.

3 Ertuğrul Mavioğlu, -Gazeteci- "Ertuğrul Mavioğlu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 24 Ağustos 2011.

Ben daha gazeteciliğe yeni başladığımda, stajyer muhabir olarak Hürriyet'te çalışmaya başlamıştım. O zaman daha Aydın Doğan yoktu. 1985 yılıydı. Daha Aydın Doğan Hürriyet gazetesini satın almamıştı. Oğuz Simavi'lerin dönemiydi. O süre içerisinde ben hiç unutmuyorum, yumurta fiyatlarında ani bir yükseliş olmuştu ve ben bunun üzerine yumurtayla ilgili bir araştırmaya girmiştim, yani bu fiyatlar niye arttı. Soru sordum niye artıyor bu fiyatlar, neyse araştırırken araştırırken böyle birtakım bulgulara falan ulaştım. Çok uzun yıllar geçtiği için ne olduğunu hatırlamıyorum ve döndü dolaştı iş Altın Tavuk diye bir yerin üretmiş olduğu bir spekülasyona doğru gitti. Oradaki şefimizle konuştum dedim ki, "yani burada müthiş bir hikâye var, bir spekülasyon var" yumurta fiyatlarını yükseltiyor ve bu yükseklik daha sonra daha kârlı bir üretim alanına dönüştürmeye yönelik. Bundan da çiftçinin herhangi bir kazancı yok, doğrudan doğruya büyük firmalar bu işin içerisinde. Şöyle döndü bir baktı "hepsini araştırmışsın" dedi. Altın Tavuk'un Erol Simavi'nin ortaklığı olduğunu göremedin mi? dedi ve çat diye haberimi öldürdü.

Lube Ayar medya patronlarına ilişkin yaklaşımını farklı bir şekilde aktarıyor, gazetecilerin bakış açısı yerine patronların bakış açısıyla konuyu değerlendiriyor:[1]

Medya organlarının sahibi sermaye sahipleri oldukları için bu yapı değişmiyor. Sonuçta bu kişi bir iş adamı, kendimi onun yerine koyduğum zaman anlıyorum, kendime zarar verecek bir şey yapmam. Atıyorum 20 milyar dolarlık bir şirket, holdingim varsa bunun yanında beş bin-on bin insan çalıştırıyorsam kendim kadar onları da düşünürüm. Ben patronların kalpsiz olduğuna inanmıyorum. Yani düşünsenize, sonuçta benim bir mal varlığım var, ben alırım aylığımı çıkarım giderim bu ülkeden. O 20 milyar dolar tamamen afaki bir rakam, huzur içinde de yerim ama burada bir düzen var. Mesela Milliyet'i yıllar sonra alması gibi. Siz onu sahipleniyorsunuz malınız o sizin. İnsan aidiyet duygusu ile yaşıyor bu dünyada, kendileri için holding için emekleri için bir devamlılık, yeryüzünde her şey devamlılığımızı sürdürmek için var. Hayatta kalmak dediğimiz şey bu. O yüzden ister istemez ihtimallere göre şekil almak zorundalar, tavır almak zorundalar, mecburlar buna, ama mecbur olmadığımız şey ne biliyor musun? Patronların medya patronlarının iş adamı olması, buna mecbur değiliz işte.

1 Lube Ayar, -Gazeteci- "Lube Ayar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 19 Nisan 2011.

Radikal muhabiri İsmail Saymaz'a göre medya patronları-siyasiler-reklam verenler ilişkisi gibi bir ayrım yapmaya gerek yoktur, çünkü bu ilişki iç içe geçmiş bir yapıyı oluşturmaktadır. Saymaz, iktidarın yanında olan ve *iktidarın dövdüğü medya patronları*[1] şeklinde bir ayrımı ortaya koymaktadır.

Nedim Şener, yandaş medya yapılanmasının her alana etki edebildiğini şöyle ifade ediyor:[2]

> *Bugün korunan hükümet yanlıları tabii. Hükümet tabii öyle bir şey ki hükümet dediğiniz zaman AKP. AKP'nin de mağdur olabileceğini düşünüyorum o derin yapılanma karşısında. Onu da kullanıyor, elinde her şeyi var. Medyası var, ekonomik gücü var, paralel yapılanmaları var yani iş dünyasına ait paralel yapılanmaları her alanda eğitimde paralel yapılanmalarını kullanıyor, her alanda… Burada televizyon yöneticilerinin duruşu önemli… Şu anda kapitalizmin geldiği noktada yolsuzluklardan bahsedilmesin gibi bir izlenim var bu bir gerçek.*

Ertuğrul Mavioğlu, siyaset, medya ve ticaret üçgenine dair günümüz medyasının yandaş tavrını şu sözlerle dile getiriyor:[3]

> *Adına "yandaş" diyebileceğimiz medya ile diğer yanda iğdiş edilmiş, etkisizleştirilmiş medya kaldı. Bu bile Başbakan'a fazla gelebiliyor. Medya patronlarıyla bir hesabı kalmadı artık, köşe yazarları ve editörlerle uğraşıyor. Onların tasfiyesini talep edebiliyor. Çatlak sesler de ayıklanıyor, ayıklanacak.*

Uğur Dündar, medya yapısındaki iktidar yanlısı dönüşümün, tek sesli bir yapıyı oluşturduğu iddiasında bulunuyor:[4]

> *Yandaş olarak tırnak içinde konumlandırılan ya da tanımlanan o medya kuruluşlarını bir tarafa bırakıyorum ama ana akım medya*

1 İsmail Saymaz, -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 16 Ağustos 2011.

2 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 17 Mayıs 2012.

3 Ertuğrul Mavioğlu, -Gazeteci- "Ertuğrul Mavioğlu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 24 Ağustos 2011.

4 Uğur Dündar, -Gazeteci- "Uğur Dündar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 10 Mayıs 2012.

ya da merkez medya olarak yorumlanan, değerlendirilen medyada yayın kuruluşlarının sadece isimleri, logoları, efendim işte haber sunanların görüntüleri ve isimleri değişiyor ama haber içerikleri, haber akışları, aşağı yukarı tek bir merkezde üretilmiş ve bütün medya mecrasına servis edilmişçesine birbirine benziyor. Bugünkü adıyla çoğaltılmış haberler sunuluyor.

İsmail Saymaz da benzer bir ifade ile yandaş medyanın tutumunu eleştiriyor ve yandaş medyanın başarısızlığını somut bir örnek göstererek aktarıyor:[1]

Yani iktidar hakkında çok konuşmak, onu çok övmek, onun hizmetlerini daha çok anlatmak, onu eleştirenlere daha çok laf yetiştirmek gibi bir alan var ve bu alanda üretim yapan hiçbir gazetecinin bu topluma sunduğu somut bir gazetecilik ürünü yok. Onca yaygara onca konuşma onca yazıdan somut bir şey çıkmıyor…Nedim'in yazdığı üç kitaptan her birinin kalitesinde bir kitap çıkaramadılar yani, örneğin toplumu aydınlatma noktasında Uğur Dündar'ın Arenasına yetişebilen bir televizyon programı yapamadılar, hazırlayamadılar. Bir milyon sattı belki gazeteleri ama ne bileyim yetmiş binlik bir ya da elli binlik bir Radikal'in etki gücüne ulaşmadı. Dolayısıyla böyle bir entelektüel güçte gazete üretimi oluşmadı, oluşamaz da!

Kemal Göktaş, muhalif görüşlerin yer alamadığı siyasi ortamın medyayı da tek sesli bir yapıya dönüştürdüğünü şu sözleriyle yorumluyor:[2]

Umutsuzluğa düşülen siyasi ortam. Siyasi ortamın değişeceğine dair bir veri yok. Çünkü güçlü bir ortam demokratik muhalefet örgütlenemiyor, bir araya gelemiyor. Muhalefet hâlâ önemli ölçüde eski rejime özlem duyan ulusalcılar ve milliyetçiler ile biçimleniyor. Onun dışında demokratların, Kürtlerin, solcuların bir araya gelip örgütleyeceği bir demokrasi muhalefeti de ortaya çıkamıyor.

Mehmet Ali Önel, soruşturmacı gazetecilik adına hayatında en fazla sınırlandırıldığı hükümet döneminin AKP dönemi olduğunu ifade

1 İsmail Saymaz, -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 16 Ağustos 2011.

2 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

ediyor ve ekliyor; "*Kuşkusuz öyle, herkes için öyle. Yani ama bu sadece AKP'ye has bir şey değil. Özal döneminde de böyle bir şey vardı. Yani güçlü iktidar varsa Ankara'da, o zaman öyledir, bu kaçınılmaz sonuçtur*"[1]. İsmail Saymaz da engellemeleri mevcut iktidarın oluşturduğu ortama bağlıyor; "*biz kahramanlarız da bizi engellediler arkadaş; yani ben ne kitaplar yazardım bu AKP olmasaydı!*"[2] ifadesini kullanıyor.

Nedim Şener 2007 senesindeki görüşmede mevcut hükümetin medya üzerindeki etkisini şöyle anlatıyor:[3]

> *Ben aslında koalisyon hükümetlerinin Türkiye toplumu için bir şans olduğunu değerlendiriyorum. Çünkü tek parti döneminde herkes ağırlığını tek tarafa doğru veriyor ve vermeyenler dahi çok mağdur oluyor. Bu sefer o raya doğru gitmeyenler bürokrasi veya herhangi bir alanda torpilsiz iş yaptıramaz hale geliyor. Ama koalisyon hükümetlerinde herkes kendi ağırlığını eşit dağıtıyor zemine, kendi bağlantıları üzerinden işini yine yaptırıyor ama ağırlık eşit dağılıyor. Şimdi siz AKP'ye yakın değilseniz ciddi mağdursunuz her alanda.*

2012 yılında AKP iktidarı ile medya yapısının iktidar odaklı değişiminin sürdüğü görülmektedir. Medyanın mülkiyet yapısında 1990'lardan itibaren belirgin biçimde bir değişim yaşanmış ve geleneksel medya sahipliği yerini, medya dışı sektörlerdeki yatırımların medya sektörü ile bütünleştiği bir sahiplik yapısına bırakmıştır. 1980'lerin ekonomi politik ikliminde geleneksel medya sahipleri medya dışı alanlardaki yatırımlarını genişletmiş, medya dışında bulunan büyük sermaye grupları ise medya sektörüne yatırımlarını hızlandırmışlardır. 2012 yılına gelindiğinde, 1980'lerden başlayan mülkiyet yapısındaki değişikliğin iktidarın ihtiyaçlarına uygun bir biçim kazandığı görülmektedir.

---

1 Mehmet Ali Önel, -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

2 İsmail Saymaz, -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 16 Ağustos 2011.

3 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 2007.

5.4. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin Sansür ve Otosansüre İlişkin Görüşleri

Vatan gazetesi muhabiri Kemal Göktaş'a göre, günümüz medyası yandaş bir tavır sergilerken muhalif sesler bastırılmakta ve pratik olarak soruşturmacı gazetecilik alanındaki faaliyetler azalmaktadır. Bu durum otosansürün bir sonucudur ve halkın haber alma hakkı da doğrudan etkilenmektedir:[1]

> *Nedim ile Ahmet cezaevine alındıktan sonra nedense işte doğal şüpheli haline geldik birkaç arkadaş. Dikkat edin falan dediler. Niye? Çünkü Hrant Dink üzerine bir kitap yazmış Nedim, sen de yazmışsın. Ya da işte hâlâ muhalif bir tavır sergiliyorsun. Telkinler oluyor dikkat et diye. Meslek büyüklerimizden de oluyor. Arkadaşlarımızdan da oluyor. Nedim'in Ahmet'in içeride olmasının nedeni şu: Onlar yaptıklarından ettiklerinden ötürü içeride değiller. Zaten hani bu baskı ve korku ortamı yaratmak isteniliyor. O diğer gazetecileri de etkiliyor. Emin olun bugün Türkiye'de birçok gazeteci bildiği haber değeri de olan birçok şeyi bu nedenlerden ötürü yazmıyor ya da başka formasyonlar peşinde koşuyor, hani onu öne çekmiyor. Geride bırakıyor. Bu da hakikaten halkın haber alma hakkını ciddi etkiliyor. Bunun için hani şey deniyor ya, bütün muhalifler içeri mi atıldı? Hepsini içeri atmak zaten mümkün değil. Bir-iki kişinin içeri atılması zaten geride kalanlara büyük korku veriyor.*

Kemal Göktaş'a göre, gelinen bu noktada soruşturmacı gazetecilerin önündeki engeller sadece otoritelerce belirlenmiş sistematik kurallardan değil, aynı zamanda olayların sonuçlarından da etkileşim ile ortaya çıkıyor:[2]

> *…ekonomi olarak, mali olarak hükümetin karşısında durabilmek çok zor. Çünkü basın patronlarının büyük bölümü kamudan iş alan iş adamları; enerji sektöründe özellikle iş alanları var. İnşaat sektöründe var. Bütün bunlar kamuoyuyla temas ettiğiniz alanlardır. Dolayısıyla onlarda da hükümete ilişkin ciddi bir muhalefet*

1 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

2 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

yok. Yapılan muhalefet de ekselanslarının muhalefetinin önüne geçemiyor. Özellikle Kürt meselesi konusu olunca geleneksel tutumlarla hükümetin tutumu da birleşiyor. Buradaki hükümete en muhalif duran ulusalcılar dahi Kürt meselesinde hükümetin sertliğine destek veriyorlar. Dolayısıyla hakikaten umutlu olmadığımız sürece doğru gidiyoruz demokrasi adına ve basın özgürlüğü de hep bunun en önemli göstergesidir. Demokrasinin olup olmadığına ilişkin çok önemli bir veridir. Hem açılan davalar ve tutuklamalarla bunu görebiliyoruz, hem de gazetelerin iç işleyişindeki sansür, otosansür mekanizmalarının işlemesiyle bunu görüyoruz.

İsmail Saymaz soruşturmacı gazetecilere uygulanan cezalar neticesinde otosansür uyguladığını ve ifade özgürlüğüne yönelik etkilerini şöyle anlatıyor:[1]

Bu mekanizmanın hiçbiri normal işlemiyor. Normal bir insan aklına, normal insani ilişkilerin, insani ilişkiler gibi yorumlanacağı bir biçimde ilerlemiyor bu iş, ya da Ahmet gibi düşünmüyor, ben gibi düşünmüyor o mekanizma. O mekanizma olağan ilişkiyi o sıradan ilişkiyi başka konumluyor. Ahmet de onu kitabında yazıyor ama Nedim daha hazırdı, hazır olması neye yaradı! Nedim'in evinde bir tane bilgisayar çıkmadı ama götürüp bir tane belge diye tırnak içinde dedikleri şeyi götürüp bir başkasının bilgisayarına naklettiler, yani böyle saçma sapan bir örgü yaptılar. Ama dediğim gibi ben mesela sadece kitabın içerisinde bir titizliğe gitmedim, ben o dönem kimseyle görüşmedim ondan sonra kitabı hiç kimseye göndermedim, mailleri kimseye göndermedim… Kitap çıkmadan üç gün önce olası suç maddeleri üzerinden düşünüp neler çok zorda, yani nerede sınırlar zorlanarak hangi davalar açılabilir diye düşünerek, kitapta, bunu yazmasam da zaten olur diyerek ayıkladığım yerler oldu… Bazıları otosansür tabii, bazı emniyet müdürlerinin ve bazı savcıların isimlerini çıkardım. Yarın öbür gün bizi terörden hedef göstermesinler diye…yani ifade özgürlüğü denilen şeye de engel olmuş oluyor bu durum tabii. Sizin dediğiniz otosansür yani bugün günümüzde medyanın en büyük işlevi nedir işte denetleme, denetim dördüncü kuvvet denilen şey, bu tür baskılar yüzünden bir sürü gazeteci elindeki bir sürü yayınlayabileceği ve kamuoyunun bilmesi gereken şeyleri saklıyor veya eliyor, bu da biraz ifade özgürlüğünün önüne set vurmuş oluyor.

1 İsmail Saymaz, - Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 16 Ağustos 2011.

Günümüzde iktidarın her alandaki hâkimiyetinin gerçeklere ulaşmakta engel teşkil ettiği iddiasını dile getiren Altan Öymen'e göre, "*bu ortamda soruşturmacı gazetecilik yapılamaması, kişilerin araştırmalarını gayret ve fikri takip ile yürütme bilincine sahip olmamalarından ve mevcut ortam nedeniyle haberlerine otosansür uygulamalarından ileri gelmektedir.*"[1] Lube Ayar ise bu durumun medyaya olan güveni zedelediğini söylüyor: "*Medyaya güvensizlik son derece almış başını gitmiş durumda. İnsanlar en son medyaya güveniyorlar, en son medyadan aldıkları bilgiye güveniyorlar.*"[2]

Ahmet Şık kişisel mesleki geçmişinde sansürün yerini, aldığı ödülleri sayarak anlatmanın anlamlı olacağını söylüyor ve ekliyor:[3]

> *Cemiyet basın özgürlüğü adına kısa bir konuşma yaptım ifade özgürlüğü adına, diyorum ki orada 15-16 yıl gazetecilik yaptım, her yıl ödül aldım. 2005'te sektörden atıldım, kaç tane ödül kazandım, sendikal nedenlerden atılmıştım ÇGD dayanışma ödülü verdi. Patron sansürüne karşı dayanışma ödülü. Kısa dönem Nokta'da çalıştım haber ödülü aldım. Metin Göktepe Gazetecilik Ödülü devlet sansürü, Musa Anter devlet sansürü yayıncılar birliğinden aldım. Aslında bu ödüller kişisel gazetecilik geçmişini de anlatır.*

Uğur Dündar, medyada yer alan haberlerin tasfiye sürecinden geçirilerek sunulmasına ilişkin tepkisini şu ifadelerle ortaya koyuyor:[4]

> *Soruşturmacı gazeteci her tarafta rahatsız edicidir ama Türkiye'de soruşturmacı gazetecinin adı bile, bırakın elindeki dosyaların adı bile son derece rahatsız edici oluyor ve bütün gazetelerin ve televizyonların yönetim mekanizmalarında habere artık şöyle bakılıyor; yani biz bu haberi yayınlarsak Ankara'nın tepkisi nasıl olur ve bu yayın patronumuza ve bize neler kaybettirir? Böylesine bir otosansür bakışı içerisin-*

---

1 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

2 Lube Ayar, -Gazeteci- "Lube Ayar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 19 Nisan 2011.

3 Ahmet Şık, -Gazeteci- "Ahmet Şık'ın Soruşturmacı Gazetecilik Dersindeki konuşması" Haluk Şahin, İstanbul,

4 Uğur Dündar, -Gazeteci- "Uğur Dündar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 10 Mayıs 2012.

de daha sabah gündemlerinde şu haberin üzerine gidilebilir, şu haber kullanılabilir, şu haber kullanılamaz diye tasfiye süreci başlıyor. Yani haberlerin bir kısmı yayınlanabilir, bir kısmı bu koşullarda yayınlanamaz olarak değerlendiriliyor ve orada bir eleme başlıyor.

Oluşan bu otosansür ortamının kemikleşmesi ve medya patronlarının ya da siyasilerin, reklam verenlerin ricada bulunmasına, engellemelerine gerek olmadan gazetecilerin ortak bir tutum sergileyerek ve kendi çıkarlarını düşünerek otosansür uygulamaya başlamalarına yönelik Uğur Dündar eleştirel bir tutum sergiliyor:[1]

Düz haberlerin otosansürle gündeme alınmadığı, gündemden çıkartıldığı bir korku atmosferinde soruşturmacı gazetecilik gibi güç odaklarını rahatsız edecek bir gayretin sergilenmesi bana göre hayal ötesi bir durum şu an.

Benzer bir ifade ile Uğur Dündar'ın otosansür ile ilgili tutumuna katılan Kemal Göktaş, bu durumun bir çalışma prensibi halini aldığını iddia ediyor:[2]

Manşet olarak düşündüğünüz, önemsediğiniz bir haber kullanılmayınca zaten gün içerisinde de sizin hangi gazetenin hangi haberi kullanacağına dair bir kestiriminiz oluyor, ona göre çalışmaya başlıyorsunuz. Otosansür bu işte…

Haberlerini yaparken benzer elemeleri yapmak zorunda kaldığını ifade eden İsmail Saymaz, *kendi kişisel geleceğimi düşünmek zorundayım*[3] diyerek gazetecinin içinde bulunduğu durumu izah ediyor.

Ahmet Şık, medyada yer bulamayan haberlerin her zaman alternatif yollarla sunulabileceğini hatırlatarak en büyük engelin her durumda uygulanan sansür olduğunu ifade ediyor:[4]

---

1 Uğur Dündar, -Gazeteci- "Uğur Dündar ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 10 Mayıs 2012.

2 Kemal Göktaş, -Gazeteci- "Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

3 İsmail Saymaz, -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: Temmuz 2011.

4 Ahmet Şık, -Gazeteci- "Ahmet Şık'ın Soruşturmacı Gazetecilik Dersindeki konuşması" Haluk Şahin, İstanbul, 2012.

En ağır engel otosansür konuluyor olması. Gazetecilik yapmak için çok iyi bir dönem ama herhangi bir angaje içerisinde yapmıyorsanız tabii bunu. Ya da bu yaptığınız haberleri, yorumları, araştırmaları yayınlatacak yer buluyorsanız. Gerçi teknoloji şimdi çok ilerledi, illa bir yerde yayınlarsınız ya da kendi medyanızı yapar orada yayınlarsınız. Tüm haberlerimi yazdığım gazetem yayınlamıyorsa başka yerlerde başka isimlerle yayınladım. İnternet çok işimi gördü o yıllarda, internette bağımsız dergilerde Nadire Mater, Mehmet Zarif diye yazıyorum. Haberimden birini Radikal yayınlamadı ben de Bianet'e gönderdim. Yıldırım Türker de habersiz tabii Mehmet Zarif'in ben olduğumdan, yazdı ilk haberi Ahmet Şık yazmıştı diye, devamını da Mehmet Zarif yazıyor. O da olmazsa bir şekilde yazılıyor. Kurum ya da kişi engellemesi olabilir tabii ama yine de yaptım… Belgesine ulaşamamak ya da doğrulatamamak gibi şeyler oldu. Bana bir belge gelmişti. Paşaların çocuklarının nerede askerlik yaptığı ya da yapmadığına dair bir belge gelmişti elime. Bir sürü çürük raporu falan Genelkurmay bilgi vermiyor tabii, nasıl aşıyorsun onu da soru önergesi verdim milletvekilleri aracılığıyla, engelleri aşmanın yolu var.

Kemal Göktaş'a göre ilişkilerin iç içe geçmişliği, otosansürün sistematik hale gelmesi, haberin her yerde yayınlanamayacağını gösteriyor. Göktaş sonuçta, tabu konuların oluştuğunu ve bu konularda haber yapılamadığını ifade ediyor:[1]

Başbakanın sağlık durumu bir tabu konu olmuştur mesela. Eskiden konuşulamayan konuların yerini başka konular almış bunun en başında da iktidar partisi liderinin sağlık ve aile durumu yer almıştır. Oysa, kamunun bilme hakkı olan konuların başında bir konu başbakanın sağlık durumu. Herhangi bir yerde var mı? Yok…

Altan Öymen'e göre de mevcut medya yapısının yeni oluşumlarından olan tabu konular sıklıkla siyasilerin çevresine duvar ören bir yapı oluşturuyor:[2]

---

1 Kemal, Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara: 3 Aralık 2011.

2 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

Biz başbakanın sağlık durumuyla ilgili hiçbir enformasyon alamıyoruz vatandaşlar olarak. Burada da araştırmacı gazetecinin varlığının bir önemi yok mu acaba?.. Siyasete atıldığınız zaman hele iktidardaysanız, yani herkes size oy vermiş ve siz bu insanların vergilerini idare ediyorsunuz. Ne halde olduğunuzu, durumunuzu açıkça bilmeleri gerekir. En azından iyi dilekler dilemek için bile, geçmiş olsun demek için bile böyle bir ihtiyaç vardır. Sonra bunlar gizli kapaklı falan olması gerekmeyen şeyler. Mesela ameliyat oluyor… Alışılmamış şimdiye kadar da fazla görülmemiş, örneği fazla görülmemiş bir perde örtülüyor.

Uğur Dündar benzer bir ifadeyle başbakanın sağlık durumunun tabu konu halini almasını medya yapısındaki iktidar odaklı tutuma bağlıyor:[1]

Hasta hakkı gözetilerek, hasta hakkına saygı duyularak, kişilik haklarına saygı duyularak, objektif kalınarak evrensel meslek ilkeleri doğrultusunda yapılması gereken habercilikler yapılamıyor. En temel gazetecilik faaliyetleri şu anda sürdürülemiyor.

Kemal Göktaş, soruşturmacı gazetecilik alanı olan yolsuzlukların yeni tabu konular olduğu iddiasını şöyle dile getiriyor:[2]

…yolsuzluk yeni bir tabu aslında. Yolsuzluklar çok iyi haberlerdir. Çok heyecanlandıran haberlerdir. Şimdi yolsuzluk haberi yapamıyorsunuz. Kolay yapamıyorsunuz. Çünkü siz bir yolsuzluk haberi yaptığınızda bu iş yargılama makamlarına intikal ettiğinden, verilecek haber yüzde 99.9 hükümet lehine bir karar olduğu için hukuken siz zor durumda kalıp iftiracı ya da yalan yazı yazan gazeteci durumuna düşersiniz… Siz bir belediye başkanına rüşvet aldın, zimmet suçu işledin dediğinizde ve yargı onu akladığında gazeteyi batırabilecek ölçüde ağır tazminatlarla karşı karşıya kalabilirsiniz. İş güvenceniz de yoksa yarın işsiz kaldığınızda o tazminatların bir kısmı sizden talep edilecektir. Dolayısıyla yolsuzluk da aslında bugün çok büyük bir tabudur. Yolsuzlukların üzerine gidilemiyor.

---

1 Uğur Dündar, -Gazeteci- "Uğur Dündar ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 10 Mayıs 2012.

2 Kemal Göktaş, -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

Bu çalışmada gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda soruşturmacı gazetecilerin, Türkiye'de medya yapısının soruşturmacı gazeteciliğin yapılabilmesi için gerekli ortamı sağlamadığı görüşünü savundukları görülmüştür. Gazeteci ailelerden medya kartellerine doğru el değişiminin olduğu Türkiye'de, ticari kaygının gazetecilik pratikleri önüne engeller çıkardığı iddia edilmiştir*. Medyanın iktidar odaklı dönüşümü muhalif seslerin istenmediği bir yapıyı oluşturmaktadır görüşü ortaya çıkmıştır. Bu noktada muhalif seslerin bastırıldığı ve yargılama, tutuklama süreçlerinin yaşandığı süreçte kimi soruşturmacı gazetecilerin haberlerine otosansür uygulamak zorunda kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Otosansür nedeniyle medyada yer bulmayan haberlerin alternatif yollarla sunulabileceği görüşü savunulurken, buna karşıt olarak hiçbir zaman hiçbir yerde yayınlanamayacak konuların oluştuğu iddia edilmiştir. Tabu konular olarak adlandırılan ve medyada yer bulamayan konular, soruşturmacı gazeteciliğin mevcut medya yapısı içerisinde yapılabilmesinin zorluğunu ortaya koyan örneklerdir.

Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin Etik İlkelere İlişkin Görüşleri

Soruşturmacı gazetecilerin, kullandıkları yöntemlerin etik ilkeler doğrultusunda değerlendirildiği bu bölümde, kaynakla ilişkiler, özel yaşam alanı ve gizli kamera kullanımına yönelik görüşlere yer verilmiştir.

Ahmet Şık'a göre, gazetecinin etik ihlaller yapabildiği durumlar haber kaynağı ile kurulan ilişki mekanizmasında ortaya çıkabiliyor. Ahmet Şık, soruşturmacı gazetecinin kaynakla ilişkisini iyi belirlemesi ve kaynağın verdiği bilgilere kuşkuyla yaklaşılması gerekliliği üzerinde duruyor. Kaynağın verdiği bilgilere güvenerek hareket edildiğinde ciddi etik ihlaller yapılabileceği gibi mesleki itibarını da kaybedebileceğini vurguluyor:[1]

> *Gazetecilik etiği mekanik bir şey değil. Hani derler ya önce insanım sonra gazeteciyim ya da tam tersini söylerler. Hayır, yani vicdanlı*

1 Ahmet, Şık, "Ahmet Şık'ın Soruşturmacı Gazetecilik Dersindeki konuşması" Haluk Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 10.05.2012.

mısın değil misin? İşin içine vicdanı kattığınızda hem o gazeteciliğin mekanik ağından kurtulmuş oluyorsunuz ve hem de daha az yanlış yapma gibi bir durumla karşı karşıyasınız. Bu iyi bir şey gerçekten ben çok düşündüm, hiç hata yaptım mı ve insanları infaz ettim mi diye! Üzeyir Garih diye bir iş adamı vardı, kendisini biliyorsunuz herhalde gayrimüslim ve Eyüp mezarlığında öldürüldü bıçaklanarak. Tabii olay bir duyuldu, Üzeyir Garih gibi bir adamın öldürülmesi, bir sermaye grubu başında büyük haber… Kocaman bir iş çıktı karşımıza. Ve hemen aynı gece polis bir çocuğu gözaltına aldı. Adı Fuat'tı, FN diye kodluyorduk. Benim de Emniyette bir haber kaynağım var defalarca bilgi aldığım birisi, onunla konuştum filan bana çok keskin ifadelerle zanlı o dedi. Aslında diyorum ki çocuk küçük 11 yaşındaydı o zaman. Üzeyir Garih yetişkin bir insan nasıl yapacak vesaire. Biz onu manşetten yazdık zanlının o olduğunu. Polisin verdiği bilgilerin doğru olduğunu, ertesi gün doğrusu çıktı 11 yaşındaki çocuk bir işkence mağduruymuş zorla imzalatılmış o ifade.

Mehmet Ali Önel, Ahmet Şık'ın kaynak-soruşturmacı gazeteci ilişkisi üzerine verdiği örnekten farklı bir yaklaşım ile kaynağın güvenilirliğinden çok gazetecinin güvenilirliği üzerinde duruyor. Haber kaynağının gizli kalması gereken durumlarda kaynağı her koşulda koruyan gazetecinin etik bir tutum sergilediğini ifade ediyor:[1]

Gazetecinin kalbi namusudur. Eğer siz bu namusa sahip çıkmazsanız meslekte kısa iş yaparsınız. Uzun vadede ayakta kalamazsınız. Çünkü etik tutumlar kulaktan kulağa çok hızlı yayılır ve siz bir süre sonra ortada çıplak kalırsınız. Bir bakarsınız etrafta kaynak falan da kalmamış. Ayrıca da size güvenen bir insana da o güveni vermek zorundasınız, etik olarak baktığınızda. Eğer haberin kaynağı gizli kalmak istiyorsa biz ne adliyeye, ne savcıya, ne polise, hiç kimseye o kaynakları vermedik vermeyiz de. Ama kaynak "ortada olurum ifade veririm" diyorsa, açıkça kimliğini ortaya koyuyorsa, tabii o bizim işimizi kolaylaştırıyor.

Nedim Şener, soruşturmacı gazetecilerin kaynakla ilişkilerini kendi izlediği yöntemleri anlatarak aktarıyor:[2]

1 Mehmet Ali Önel, -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

2 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 17 Mayıs 2012.

Aslında benim anlattığım soruşturmacı gazetecilik türü, ekonomik suçlarla ilgili. Toplumun kaynaklarının daha dengeli dağılması için demokrasilerde insanların bilgilerini karşılaması için yapılan bir meslek, bir faaliyet kolu… Haber kaynaklarını oluşturduğunda bunun içinde polisler var mali müfettişler var bunların hepsi bir kişi de olabiliyor. Normalde gazeteciler adliye, polis, ekonomi, gibi değişik branşlara dâhildirler. Gazeteler bunları zaman zaman bir araya getirirler. Oradan aldığı bilgileri haber merkezlerinde editasyondan sonra haber bir bütün içinde verilir. Oysa ben haberi bir bütün içinde hepsini beraber veriyorum. Yani polis, adliye ve ekonomiyi birbirine karıştırıp insana bütün halinde verebiliyorum. Kitaplarda da bunu yapıyor, olayı bir şeyi incelerken sadece o öyle demiş bu böyle olmuş değil, ekonomi arkasında da vermeye çalışıyorsunuz. İşte burada bir ilişkiler ağı gelişiyor. Kaynakla ilişkiler devreye giriyor. Polisler de bunun önemli ayaklarından birisi çünkü sahada bütün araştırma, inceleme yapanlar onlar.

Nedim Şener, soruşturmacı gazeteciliğin kaynakla kurduğu ilişkilerde toplumu ilgilendiren ve haber değeri olan her alana hâkim ve etik olması gerekliliği üzerine duruyor:[1]

…iyi kaynaklar çok ürkekler bizim yaptığımız alanda. Bir de onun da sizi kullanmasına izin vermemeniz lazım. Çünkü o da nihayetinde bir şeyin peşinde. Şunu anlamanız lazım, onun sizin niyetinizin iyi olduğunu anlaması gibi sizin de onun iyi niyetini anlamanız gerekir. Gün geldiğinde onun size verdiği bir belgede eğer durum onun anlattığı gibi değilse, gerçek onun anlattığı gibi değilse bunu onun yüzüne söyleyebilmeniz gerekir. Bazen haber kaynağında pazarlık yapılır yani haber kaynağına kırıtılır. İşte ondan o belgeyi almak için, evet tabii tabii orası ama öyle falan haklısınız falan buna asla girmemeniz lazım çünkü onu bir kere kullanabilirsiniz.

Gökhan Bektaş, meslek hayatında karşılaştığı, kendisini habere götüren kaynağın, her zaman muhalif tutum sergileyen kişilerden oluştuğunu söylüyor: "*İki tarafta da muhalif bir kanat vardır, o kanat da sizi yükseltir. Bu kadar basit.*"[2]

1 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 17 Mayıs 2012.

2 Gökhan Bektaş, -Gazeteci- "Gökhan Bektaş ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: Temmuz 2011.

Etik ilkeler ve soruşturmacı gazetecilik denildiğinde tartışılan konuların başında gelen özel yaşama müdahale ve gizli kamera kullanımına yönelik soruşturmacı gazetecilerin farklı yaklaşımlar içinde oldukları anlaşılmaktadır. Örneğin Mehmet Ali Önel'in gizli kamera kullanımına yönelik görüşleri şöyledir:[1]

> *Kimi zaman belge aslında yazılı bir muhasebe evrakıdır. Kimi zaman bir gizli kameradaki bir karelik görüntü bir tek fotoğraf. Bir ses kaydı. Yani etik sınır nerede başlar yasal çizgi nerededir? Bunları ne zaman yapmak gerekir? Biraz dallanıyor olay ama çok genel bir çizgim var. Danıştay'ın tutumu ne bu konuda? Kişilerin özel hayatlarını ilgilendiren bir durum yoksa. Kamu çıkarı söz konusuysa, gizli kamera da, gizli ses kaydı da, bana göre mübahtır, yapmak gerekir. Dünyada da bunun çok fazla örnekleri var bunu yapan. Ama Türkiye'de son zamanlarda güçlü AKP iktidarı belki de kendisinin birtakım yolsuzlukları ortaya çıkmasın diye gizli kamera konusunda, Türk Ceza Kanunu'nda ek önlemler aldı ve suç haline getirdi.*

Mehmet Ali Önel, Malatya Çocuk Yuvası skandalının ortaya çıkarılmasında kullanılan yöntem olarak gizli kameranın, kamu yararına hizmet ettiği durumlarda kullanılabileceği görüşünü savunmuştur:[2]

> *Malatya Çocuk Yuvası'nda çocuklara şiddet uygulanmasını ortaya çıkarmak gizli kamera kullanımı ile mümkündü. Kamu yararına hizmet edebildiğinin iyi bir örneği olduğunu düşünüyorum.*

Televizyon haberciliğinde kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkan gizli kameranın etkin olabilmesi için gerekli yerlerde başvurulan bir yöntem olması gerektiği savunuluyor. Kemal Göktaş'a göre bu gereklilik şu gibi durumlarda ortaya çıkıyor:[3]

> *Mesela ben bir işkencecinin bir bakanın danışmanı olduğuna dair haberde, bir yere gizlenip onun bakanlıktan çıkarken fotoğrafını*

1 Mehmet Ali Önel, -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

2 Mehmet Ali Önel, -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 11 Aralık 2008.

3 Kemal Göktaş, -Gazeteci-, 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara, 3 Aralık 2011.

çekmeyi etik dışı bulmuyorum. Kamusal alanda özel hayatı ihlal etmeyen bir durum. Ama o işkencecinin ilişkilerini deşifre etmek üzere odasına bir böcek yerleştirip telefonlarını dinlemeyi de sadece gazetecilik açısından değil fikren de uygun olduğunu düşünmüyorum. Ama mesela hortum Süleyman denilen o Beyoğlu'ndaki işkenceci polisin insanlara işkence yaptığını ortaya çıkarmak üzere mağdurun gizli kamera ile çekim yapmasını, bir gazeteci de yapsa bunu etik bulurum. Yani çok ciddi kamu yararı var burada ve kişinin özel hayatını değil kamusal alanda görevini nasıl yaptığına dair bir tespit. Hiç kullanılmaz diye düşünmüyorum kullanılabilir; ama kişinin özel hayatını ihlal etmeyecek ve kamusal alanda görevlerini nasıl yaptıklarını belirlemek üzere bu yapılabilir.

Altan Öymen'e göre gizli kamera kullanımına yönelik gereklilik şu gibi durumlarda ortaya çıkıyor:[1]

Adamın evine girmiş, odasına girmiş, haneye tecavüz falan böyle şeyler katiyen söz konusu olamaz. Ama şimdi bir rüşvet pazarlığı yapılıyorsa, herhangi bir memur da olabilir, devletin yüksek bir yerlerinde de olabilir. Yani bunun ihbarı falan varsa imkânı da varsa, belli riskleri göze alarak bir şeyler yapılabilir, genel haneye tecavüzün dışında kalarak, çünkü suç işlemeden yapılabilecek dünya kadar yöntem var zaten.

Televizyonda soruşturmacı gazetecilik örneklerini gizli kamera yöntemini de kullanarak ortaya çıkaran Uğur Dündar'a göre gizli kamera ölçütü şöyledir:[2]

Ben insanların özel hayatlarına yönelmediği sürece kişisel hesapların peşinde koşulmadığı sürece, eğer bir kamu yararı varsa örneğin çok büyük bir yolsuzluğu, çok büyük rüşveti, gerçeği ortaya çıkartacaksa kamu sağlığı, toplum sağlığıyla ilgili bir durumu ortaya çıkartacaksa, dünyanın her tarafında kullanıldığı gibi yani dünyanın en ileri demokrasi deyince aklımıza hangi ülkeler geliyor; işte İngiltere geliyor, Amerika, Fransa geliyor buralarda soruşturmacı gazeteciler rahatlıkla gizli kamera kullanabiliyor-

1 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

2 Uğur Dündar, -Gazeteci- "Uğur Dündar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 10 Mayıs 2012.

lar. Benim ölçüm gelişmiş batı ülkeleri, demokrasisi ve hukuk anlayışı gelişmiş ülkeler.

Gökhan Bektaş, gizli kamera kullanımının Türkiye'de etik olmayan boyutlarda kullanıldığını şu sözlerle ifade ediyor:[1]

> *O kadar hoyratça kullandılar ki, her yerde kullanıldı millete de artık gına geldi. İşin iç yüzü bu, ama dediğim gibi şimdi yasak masak… Konuşmanın en başına geri dönersek ben şimdi bu haberin bu şekilde olabileceğine inanıyorsam, o gizli kamerayı yaparım. Cezasına katlanmaya hazırlıklı ve yaparsam bu tamamen sizin elinize geçen haberle ilgili.*

Kemal Göktaş kamu görevlisinin kamusal alanda görevini, işini nasıl yaptığını tespit etmeye yönelik olarak gizli çekimlerin yapılabileceğini söylerken Türkiye'deki durumu şöyle özetliyor:[2]

> *Türkiye'de yapıldığı biçimi ile yapılması zaten facia. Öyle bir haber biçimi vardı. Tacizci doktor haberi. Ne yapıyordu? Kadın gidiyordu doktora gizli kamera koyuyordu. Doktor onu taciz ediyordu. Burada suç yaratılan şey aslında, doktorun hiçbir suçu yok tuzağa düşürülüyor.*

Benzer bir ifadeyi kullanan Ertuğrul Mavioğlu gizli kamera için "*tuzak gazeteciliği*"[3] diyor ve hiçbir zaman başvurmadığı ve etik açıdan onaylamadığı bir yöntem olarak gizli kamerayı etik bulmadığını söylüyor.

Ertuğrul Mavioğlu, günümüz medyasında yaşanan ihlallerin tümünün medyaya olan güveni sarstığını iddia ediyor ve, "*…etik ilkelerin, bugünün medyasında hükmü olmadığını*"[4] belirtiyor.

---

1 Gökhan Bektaş, -Gazeteci- "Gökhan Bektaş ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: Temmuz 2011.

2 Kemal Göktaş, -Gazeteci-, 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara: 3 Aralık 2011.

3 Ertuğrul Mavioğlu, -Gazeteci- "Ertuğrul Mavioğlu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 24 Ağustos 2011.

4 Ertuğrul Mavioğlu,-Gazeteci- "Ertuğrul Mavioğlu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 24 Ağustos 2011.

Nedim Şener benzer bir ifadeyle, etik ilkelerin uygulanmasının zorluğunu "*etik diye bir şey varsa bugün geçerli değil*"[1] şeklinde yorumluyor.

Etik ilkeler ve soruşturmacı gazetecilik ile ilgili Ertuğrul Mavioğlu'dan farklı bir görüşü Altan Öymen ifade ediyor. Öymen'e göre, etik gazetecinin duruşunu ve tutumunu gösteriyor. Soruşturmacı gazetecinin yaptığı mesleğin bir zorunluluğu olarak her durumda etik davranması gerektiğini ve etik ilkelere bağlı hareket etmesi gerektiğini vurgulayan Öymen, bu konudaki görüşlerini "*gazeteciler, kamu önüne çıkan adamlar, yaptıkları görev dolayısıyla bütün hayatları çok şeffaf olması gereken adamlardır*"[2] biçiminde özetliyor.

Soruşturmacı gazetecilerin etik ilkelere ilişkin görüşleri farklılık göstermektedir. Etik ile ilgili ifadelerin sonuçlarına bakıldığında, belli başlıkların öne çıktığı gözlenmiştir. Bu başlıklar, kaynak ve gazeteci ilişkileri, özel yaşam alanı ve gizli kamera kullanımı ile ilgilidir.

Kaynak ve soruşturmacı gazeteci ilişkisine dair etik bir tutum sergilenmesi gerekliliğini vurgulayan gazetecilerin bir kısmı, etik başlığına bu açıdan yaklaşırken, kaynağın güvenilirliğinin gazetecinin mesleki tutum ve itibarını etkileyeceğini savunarak, etik ilkeler doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında etik başlığı altındaki cevaplarda kaynağın gizliliği üzerine fikir belirten gazeteciler olmuştur. Etik sınırlar belirlenirken soruşturmacı gazeteci için özellikle kaynağın gizli kalması gereken durumlarda üzerine düşeni yaparak kaynağı koruması ve etik davranması önerilmiştir.

Etik ilkelere ilişkin soruşturmacı gazetecilerin görüşlerinden ortaya çıkan önemli bir tartışma konusu da, özel yaşama müdahale ve gizli kamera kullanımına yöneliktir. Kamu yararına hizmet ettiği durumlarda gizli kameranın kullanılabileceği görüşü ortaya atılırken, Türkiye'de gizli kamera kullanımının özel yaşam alanına müdahale ederek etik olmayan boyutlarda kullanıldığı da belirtilmiştir.

---

1 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 17 Mayıs 2012.

2 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

Etik ilkelerin günümüz medyasında hükmü olmadığı görüşü belirtilirken, aksini iddia eden bir görüşe göre de soruşturmacı gazetecinin şeffaf ve etik davranmasının zorunluluğu tartışılmıştır.

5.6. Türkiye'de Soruşturmacı Gazetecilerin Sosyal Medyaya İlişkin Görüşleri

Geleneksel medyanın yeni teknolojiler nedeniyle değişimi ve dönüşümü soruşturmacı gazetecileri de etkilemektedir. İletişim teknolojilerindeki hızlı değişim medyanın işleyişini de etkilemiş, yeni düzen ile birlikte daha etkileşimli bir yapı ortaya çıkmıştır. Halkın gerçekleri öğrenme amacına hizmet eden soruşturmacı gazeteci bu yeni düzenden daha iyi faydalanabilmelidir.

Görüşmeler yaptığımız soruşturmacı gazetecilerden Altan Öymen, Kemal Göktaş, İsmail Saymaz, Gökhan Bektaş, Ertan Turhan, Lube Ayar, Mehmet Ali Önel, Ahmet Şık ve Nedim Şener teknolojik gelişmeler ve sosyal medyaya ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir. Bazı gazeteciler teknolojiye hâkim olan soruşturmacı gazetecinin işinin kolaylaşacağını düşünmektedirler. Öymen'e göre Uğur Mumcu'nun başarısının sırrı 80'lerde yeni bir teknoloji olan bilgisayara hâkim olmasından kaynaklanmaktadır. Öymen şöyle anlatıyor:[1]

> *Uğur bilgisayarı kullanmaya çok erken başladı, elindeki belgeleri bir arşiv haline getirdi. Mesela Papa Ağca meselesinde, Ağca ne zaman ne demiş kayıt altına aldı. Her şeyi bilgisayara giriyordu. O zaman pek fazla kimse kullanamıyor tabii. Bu çok kolaylık sağlıyordu ona.*

Altan Öymen'in, teknolojinin sağladığı olanakları kullanabilmenin de bilgi gerektirdiği yönündeki ifadesine göre:[2]

> *Bu tabii iyi bir şey. Bir yanda bir şey yazıyorsun her tarafta duyuluyor. Fakat şu ihtiyaç çıkıyor, evvelden bir bilgiye ulaşmak zordu*

1 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

2 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

hiç bilgisayar daha çıkmadan. İşte gazete çıkarken bugün ne haber yazsak falan diye düşünülürdü. Konu nerede var falan, sabahleyin bazen hiçbir şey bulunamaz, nasıl dolduracağız bu gazeteyi olurdu. Şimdi müthiş bir enformasyon kaynakları internetin içinde, hangisini seçeceğim meselesi var. Bu ihtiyaç ister istemez. Her yerden bilgi akıyor. Bunu arayıp bulmak, hangisi önemli demek için de bilgi gerekiyor.

Dönemin koşullarında bilgisayar üzerinden elindeki belgeleri arşiv haline getiren Mumcu, belge takibi konusunda teknolojinin olanaklarından yararlanmıştır. 2012 yılında internetin belgeye ulaşmak ile ilgili sağladığı kolaylıklar gazetecilerin işini kolaylaştırmaktadır. Kemal Göktaş, teknolojik gelişmeleri takip ettiğini ve sosyal medyayı kullandığını belirterek, blog yazarı olarak gazetede yayımlayamadığı bazı haberlerini bloğunda yazdığını anlatıyor:[1]

Son dönemde blok sayfaları çıktı. Ben çıkmış ya da çıkmamış yazılarımı blok sayfasında yayınlıyorum. Hem daha doğrudan ve geniş bir biçimde yazabiliyoruz bunu hem farklı. Vatan okuru olmayan sosyal medya okuyucusuna da ulaştırabiliyorum bunu. Haberlerimi görenler nasıl bir gazetecilik yaptığımı da görebiliyor. Halen gazetede çalışıp bir blok yazarı olmak sıkıntılı. Çünkü gerilimler oluyor. Çıkmayan her haberinizi oraya koyamazsınız. Çünkü siz gazete için üretiyorsunuz onun telifi gazeteye ait. Biraz bekleterek gazete unuttuğunda falan bir şekilde yapıyoruz.

Kemal Göktaş, daha geniş kitlelere ulaşmak için kullandığı bloğundan gazetecilik faaliyeti gerçekleştirerek bilinirliğini sağladığını düşünmektedir. Sosyal medyanın gazetecilik mesleği üzerindeki etkileri üzerine Kemal Göktaş şu yorumları yapıyor:[2]

Sosyal medya mutlaka bir değişikliğe yol açacak. Yani olumlu yönleri de var olumsuz yönleri de. Zaten çok klasik söylenen şeyler yüzeysel bilgi ile yetinme anlık bilgi ile derinlemesine olmayan ya da yanlış bilgilerin çok hızlı yayılabildiği manipülatif bir alanda olabiliyor, ama ben daha çok kendi haberlerimi gazete haberi ol-

1 Kemal Göktaş, -Gazeteci-, 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara: 3 Aralık 2011.

2 Kemal Göktaş, -Gazeteci-, 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara: 3 Aralık 2011.

mayan kitleye de ulaştırabilmek için kullanıyorum. Geçmişte ve hâlâ oranın bizim için haber kaynağı olma işlevi de olabiliyor. Çok olmamakla birlikte bazı haberleri de öyle duyabiliyoruz.

İsmail Saymaz interneti kullanmanın işini kolaylaştırdığını ve kaynak olarak özellikle takip ettiği sitelerden haber çıkarabildiğini ifade etmektedir. Saymaz, internet teknolojilerinin sağladığı olanakların mesleki kullanımına yönelik eleştirilerde bulunuyor ve geleneksel gazete okuma alışkanlığını öldürdüğünü düşünüyor:[1]

> *Özel olarak takip ettiğim siteler var, haber siteleri var. İnsan hakları ihlaline kim en çok uğrar, Türkiye'nin ötekileri, ezilenleri, mağdurları, solcular uğrar. Onların tüm yayın organlarını takip ederim ben öteden beri. İnternet sitelerini eskiden kadınlarla ilgili şeyler takip ederdim, uçan süpürgeyi onu bunu, şimdi bıraktım tabii kadınlara dair tartışmaları, gaylerin tüm sitelerini, tüm sol kuruluşların sitelerini, hak örgütü sitelerini hepsini dolaşırım, hepsine bakarım. Her şey benim ilgimi çekmez ama şimdi geliyorum sabah 15-16 gazete var hepsini okuyorum. Bu arada onu da söyleyeyim günlük gazete okumak da öldü. Ama bizde mesleğin doğallığının bir parçasıdır. Gündüz işe gelindiğinde ilk gazeteler okunur. Hepsini okuyan gazeteci kalmadı. Bu çok büyük bir sorun bizde neyse; sonra ben eskiden geziyordum tabii şimdi neyi nerede bulabileceğimi iyi bildiğimden zamanla öğrenmiş oldum tabii o sitelere girip oradaki akışı izliyorum neler olmuş örneğin Tuzla'da olan haberler mesela onları ilk buralardan buldum onunla ilgili haber yapan siteler var.*

Göktaş, sosyal medyaya yönelik en önemli eleştirilerden olan geleneksel gazeteciliğe zarar verebileceği düşüncesini kabul etmemektedir. Göktaş'a göre:[2]

> *Bence gazetecilik profesyonel bir uğraş olduğu sürece gazeteciliğin yerini alamaz, mümkün değil. Çünkü mesainizi siz buna ayırıyorsunuz, habere ayırıyorsunuz, fikri takip yapıyorsunuz, haber kaynakları ile ilişkiniz var. Ama bir sosyal medya kullanıcısı sadece*

1 İsmail Saymaz, -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: Temmuz 2011.

2 Kemal Göktaş, -Gazeteci-, 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara: 3 Aralık 2011.

tesadüfen elde ettiği bir bilgiyi haber değeri olarak görüp yazabilir. Onun haber üretimine katkısı da çok sınırlı olur diye düşünüyorum. Belli olguları paylaşabilir, olayları paylaşabilir ama asla haber üretimi gazetecilerin yerine geçerek yapılamaz bence sosyal medyada. Çünkü bu gerçekten zamanınızı ayırdığınız profesyonel uğraş gerektiren gazetecilik. Bunun çok kolay değişeceğini de düşünmüyorum. Yani biçimi değişebilir. Ama gazetecilik bambaşka bir şey, hani kimse arkadaşının yarasını pansuman etti diye doktor olamaz ya da trafikte gördüğü kazayı cep telefonuna çekip internete yükleyen kişi de gazeteci olamaz. O ancak olan olayı paylaşıp görünür kılmıştır. Onun haberini yine gazeteciler yapar. Sonuçta belli bir kuralı, belli bir sistematiği koyma durumundasınız haber yaparken, onu yine profesyoneller gazeteciler yapacak. Gazeteciliği besleyen şeyler bunlar. Bir eksi değil bence gazeteciliği tehlikeye atan şeyler değil. Ama aksine gazeteciliği besleyen şeyler oluyor.

Kemal Göktaş sosyal medyaya olan yüksek katılımın gazeteciliği besleyen bir yanı olduğunu düşünmektedir. Göktaş'a göre:[1]

Bazen bir şeyi hatırlatabiliyor size. Olayın başka yönünü de hatırlatabiliyor. Öyle bir karşılıklı besleme durumu var. Sonuçta mesele iktidar meselesi. Toplumsal olarak olaya ne kadar etki ettiği. Ama demin gazeteler için söylediğim o mücadele, olanaklardan yararlanma Twitter ve Facebook'ta sosyal medyada çok fazla var. Aktörleri çok fazla olabilir.

İsmail Saymaz birikmeyen, arşivlenmeyen bilgiden haber çıkmayacağını dolayısıyla elektronik medyadan sadece yüzeysel enformasyon elde edilebileceğini düşünmektedir. Sadece eğlence amaçlı kullandığı sosyal medyanın gazetecilik mesleğine olabilecek etkisini şöyle yorumlamaktadır:[2]

Gazeteciliğe enformasyonel bir katkı sağlamaz. Anında haberdar olmak bir fotoğrafın, bilginin dolaşımına çabuk katkısı olması, gelişim sağlaması açısından önemli ama ben gazeteciyim asıl arşivlemeyi severim, dolayısıyla öyle bir arşivlemeye inanmam. Arşivin olma-

1 Kemal Göktaş, -Gazeteci-, 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme, Ankara: 3 Aralık 2011.

2 İsmail Saymaz, -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: Temmuz 2011.

dığı, bilginin birikmediği yerde gazetecilik olmaz, o bilgi birikmeli dolayısıyla twittermış, facebookmuş işte diğer anında sohbet imkânı olan bilgi dolaşımını sağlayan yüzeysel ve kısa bilgi çabuk yayılabilir. Gazeteciliğin sadece bir unsurudur okuruna çabuk ulaşması fakat bizim ulaştığımız alana dair zaten ben 140 karakterle derdimi anlatamam. Toplumsal süreci anlatmak zorundayım, hukuksal süreci anlatmak zorundayım, o bana yetmez zaten, ayrıca orda da olmaz o iş, dolayısıyla benim açımdan gazetecilik imkânı tanıyan sanılanın iddia edilenin aksine yani yerini elektronik medyaya bırakacak değil. Bu olacaksa bile daha uzun bir süre en azından ben kendi meslek yaşamımda varlığını hâlâ görecek olacağım ve ömrümün sonuna kadar gazete okuyacağım öyle düşünüyorum.

Lube Ayar, sosyal medyanın gazetecilik amacıyla kullanılabilecek bir alan olduğunu düşünmediğini belirterek, aynı zamanda kaynak olarak da başvurulamayacak bir mecra olduğu görüşünü paylaşmaktadır:[1]

Ben gazetecilik yapılabilecek bir alan olduğunu düşünmüyorum. Sabah kalktım akşam yattım şeklinde günlük hayatın paylaşıldığı bir yer, üstelik sadece 140 karakterde yapıyorsunuz bunu, bu yeni twitter için konuşuyorum. Ne kaynak olarak ne de haber yapılabilecek bir yer olarak görmüyorum. Ben gider dosya okurum oraya bakmam. Çok da dosya okudum, dosya konusunda bir avukat kadar iyi dosya tahlil ederim, yanlış nerede manşet nerden çıkar bulurum. Ama neden, çünkü ben bunu yapabiliyorum okuyabiliyorum anlayabiliyorum ve anlatabiliyorum.

Altan Öymen geleneksel medyanın kullanımını kendisine daha yakın bulduğunu ifade ederek yeni teknolojilerin getirilerini de takip ettiğini vurgulamaktadır:[2]

Getirdiği kolaylıklar yetişilir gibi değil. Tabii yanlış orada da oluyor. Yani Wikipedia gibi şeylerde hatalar da oluyor. Check etmek lazım, güvenilirlik meselesi var. Bir de Twitter falanda her şey konuşuluyor, küfür müfür falan yani nereye kadar. O da bir hürriyet ama yani hepsini okuyayım desen, ben girmedim oraya da, giren-

1 Lube Ayar, -Gazeteci- "Lube Ayar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 19 Nisan 2011.

2 Altan Öymen, -Gazeteci-Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: 21 Aralık 2011.

ler var, hesap açtıranlar falan. Onlarınkine bakıyorum. Onun içinden bir seleksiyon yapmak da dünya kadar vakit alıyor zaten. Kırk kelime midir kaç kelimedir yetersiz tabii.

Gökhan Bektaş, sosyal medyada yer alan haberlerin ve kişilerin gazetecilerden ve gazetecilik eyleminden ayrı tutulması gerektiğini düşünmektedir:[1]

> *Birçok şey tabii ki takip edebilirsiniz ama baktığınız zaman bir de şu oluştu, bu son 2-3 yıldır oluştu. İki gazeteci kalktı, yolsuzluk iddiasını atan adamı zor durumda bıraktı dedim ya, aslında bu durum şunu geliştirdi, son 2-3 yılda gelişti bu. Artık demeç gazeteciliği var. Ne oluyor, çağır iki konuğu sohbet edelim program oluyor. Sonuçta baktığınızda demeç gazeteciliği yani siz ne isterseniz onu söyleyin. Hani kahvehanedeki Ahmet, Mehmet amcanın yapacağı fikir jimnastiğini yapan adamlardır. Her kanalda bu var. Bir de bakıyorsunuz şimdi onlar muhterem insanlar oldu. Hani dediniz ya neden bu tip programlar revaçta, çünkü artık başka şeyler moda oldu. İşte görüyorsunuz adam sosyal medyada bir şey ortaya atıyor ve doğru bildiğini sandığı bilgi kırıntılarıyla koca bir yargıda bulunabiliyor. Her kanalda dolaşıyor böyle, ünlü oluyor. Yani eviriyoruz çeviriyoruz ama her kanalda ya bir de doğru olarak telaffuz ediliyor. Anlatabiliyor muyum, yani bir bilgiyi açmakta bile kahvehanedeki gibi bağırış çağırış, bakıyorsunuz kahvehanedeki Ahmet, Mehmet amcanın yapacağı beyin jimnastiğinden daha kötü, yani bakın ekranlara incir çekirdeğini doldurmayan tartışmalar sosyal medya kaynaklı.*

Bunun yanında, Lube Ayar sosyal medyada yer alan kişilerin eğitim durumlarının iyi seviyede olduğunu, "*sosyal medya tipleri daha okuryazar, kafası çalışan insanlar*"[2] şeklinde ifade etmiştir. Ahmet Şık ve Nedim Şener sosyal medya konusunda çekimser olduklarını söylemiş ve görüşmelerin yapıldığı tarihlerde sosyal medya kullanıcısı olmadıklarını eklemişlerdir. Ahmet Şık ve Nedim Şener'in tutuklu-

1 Gökhan Bektaş, -Gazeteci- "Gökhan Bektaş ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul: Temmuz 2011.

2 Lube Ayar, -Gazeteci- "Lube Ayar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 19 Nisan 2011.

luğu döneminde sosyal medya üzerinde örgütlenen ANGA[1] (Ahmet ve Nedim'in Gazeteci Arkadaşları) dava sürecinin tüm detaylarıyla kitlelere ulaşmasında rol oynamıştır. Her iki gazeteciye göre sosyal medya üzerinden yapılan bu tür örgütlenmeler bu alanın ne kadar güçlü olduğunun göstergesidir.

Yukarıda sosyal medya ve internet kullanımına yönelik fikirlerine yer verilen soruşturmacı gazetecilerin ortak düşünceleri internetin ve sosyal medyanın gücü yönündedir. Bunun yanında sosyal medyanın soruşturmacı gazetecilik faaliyeti sürdürülemeyecek bir alan olduğu yönünde görüşlerini paylaşmışlardır. Görüşmelerin yapıldığı tarihlerde sosyal medya kullanıcıları ve sosyal medya kullanmayanlar olarak ayrılan gazetecilerin, sosyal medyadan twitter'ı kastederek konuştukları dikkat çekicidir. Ertuğrul Mavioğlu, Ahmet Şık, Nedim Şener, Altan Öymen, Gökhan Bektaş ve Mehmet Ali Önel sosyal medya kullanıcısı olmadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında İsmail Saymaz, Kemal Göktaş, Lube Ayar ve Ertan Turhan sosyal medya kullanıcısı olarak görülmektedirler.

Teknolojik gelişmeleri takip etmenin soruşturmacı gazetecinin olanaklarını arttıracağı yönünde hemfikir olan gazeteciler, sosyal medya konusunda bu kadar iyimser davranmamaktadırlar. Sosyal medyada üretilen içeriğe haber denilmesi yönündeki tehlikenin geleneksel medyayı öldüreceği fikrine katılmayan gazeteciler, gazeteciliğin profesyonellik gerektirdiği konusunda fikir belirtmişlerdir. Sosyal medyanın geleneksel medyada yakalayamadıkları kitleyi yakalamak gibi bir kolaylık getirdiğini belirten gazetecilerden bazıları, geleneksel medyada yer bulamayan haberlerin takibi açısından da sosyal medyanın kolaylıklar sağladığını kabul etmektedirler.

1 Nedim Şener, -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme, İstanbul, 17 Mayıs 2012.

5.7. Görüşlerden Ortaya Çıkan Bulguların Kategorizasyonu

Araştırma kapsamında derinlemesine mülakat sonuçlarından elde edilen bulgular, ortak görüşlerden oluşturulan sorunlar çerçevesinde değerlendirildiği zaman Şekil 1'de görüleceği üzere, alanın altı ana sorunundan bahsetmek mümkün olmuştur.

Bunlardan ilki, soruşturmacı gazetecilerin kavrama ilişkin algısını tespit etmek yönündedir. Soruşturmacı kavramının kabul görüp görmediği tartışılırken, alanın ayrı bir tanımlama gerektirdiğine yönelik tespitler yapılmıştır. Bunun yanında aksi görüşlerde, soruşturmacı kavramını kullanmayanlar, araştırmacı gazetecilik tanımını benimseyenler fikirlerini ortaya koymuşlardır. Alanın akademik tanımlamasını kabul edenlerin sayısının azlığına dikkat çekilmiştir. Araştırmacı ya da soruşturmacı olmak üzere her iki tanımlamayı da reddeden gazeteciler de vardır. Soruşturmacı gazeteciler arasında soruşturmacı gazetecilik kavramına yönelik algı ve bilgi eksikliği olduğu ortaya çıkmıştır.

Soruşturmacı gazeteciliğin demokrasi açısından öneminin tartışıldığı ikinci kategoride genel bir sonuç ortaya çıkmıştır. Buna göre, demokrasiye ilişkin sorunların başında Türkiye'de ifade özgürlüğü sorunu tespiti yapılmıştır. Türkiye'nin demokrasi açısından kötü durumda olan bir ülke olduğu görüşü ön plandadır. Soruşturmacı gazeteciler demokrasinin koşulu olarak gördükleri gazetecilik pratiklerini Türkiye'de yerine getiremediklerini ifade etmişlerdir. Bu noktada yaptırımlarla karşılaşan gazetecilerin kişisel deneyim ve düşünceleri örnek teşkil etmektedir.

Soruşturmacı gazetecilerin üçüncü kategoride yer alan görüşlerinden ortaya çıkan bulgular, medyanın bugünkü yapısını ortaya koymaktadır. Medya patronlarının ilişkilerinin soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerinin önünde engeller oluşturduğu görüşü ortak bir şekilde desteklenirken, medyadaki yandaş tutumun eleştirileri tartışma konusu olmuştur. Soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerini

yaptırımlar, yargılamalar ve tutuklamalarla sınırlandırıp, engellemeye çalışan yapının, benzer alanlarda çalışan gazetecileri korkutmak adına da uygulanan yaptırımlar olduğu fikri ortaya çıkarken, bunun bir sonucu olarak otosansürün arttığı iddiaları dördüncü bölümde tartışılmıştır.

Beşinci kategoride ise soruşturmacı gazetecilerin etik ile ilgili farklı görüşlerine yer verilmiştir. Bir kısım görüş, soruşturmacı gazetecilerin kamu yararı söz konusu olduğu durumlarda önceliğin etik ilkelere bağlılık olmaması gerektiğini savunurken diğer bir görüş, soruşturmacı gazetecilerin her durumda etik ilkelere bağlı kalması gerektiğini öne sürmüştür. Soruşturmacı gazetecilerin görüşlerinde etik konusunda farklı yaklaşımların ortaya çıkmasında farklı alanlarda çalışan gazeteciler olmaları neden olarak gösterilebilir. Basında gazetecilik yapan kişiler etik konusunda daha kurallara bağlı görüşler belirtirken, gizli kamera ve etik ilişkisine değinmemişlerdir. Televizyonda soruşturmacı gazetecilik yapan gazeteciler de etik ilkelere bağlılık konusunda esnek bir tavır sergilemişlerdir.

Ortak bir görüş kamu yararı konusunda ortaya konmuştur. Kamu yararı olduğu sürece etik ilkelerin ihlal edilebileceği genel bir görüş olarak öne sürülmüştür. Kamunun bilmesi gereken ancak güç odaklarının bilinmesini istemedikleri olayların üzerine giden soruşturmacı gazeteciler farklı durumlarda farklı tutumlar sergileyerek etik kodları zaman zaman ihlal edebilirler. Burada kamunun faydası yaklaşımı uygulanarak, "yararcı"[1] etik anlayışa göre hareket edildiği söylenebilir. Soruşturmacı gazeteciliğin izlediği yöntemlerin farklılığı nedeniyle farklı etik kodların uygulanması ihtiyacı görülmektedir. Bu noktada örgütsel bir mekanizmanın devreye girip soruşturmacı gazetecilik kapsamında etik kurallar belirlemesi ve sosyal medyanın kullanımına ilişkin yatkınlık kazanılması gereği ortaya çıkmaktadır.

1 John Stuart Mill, Utilitarianism, 2. Baskı, Hackett Publishing Company: USA, 2002.

Şekil 1: Türkiye'de Soruşturmacı Gazeteciliğe İlişkin Tespit Edilen Sorunlar

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin işleyişini incelemek ve bu süreç içerisinde ortaya çıkan sorunları ifade etmek amacıyla, maksimum çeşitlilik örneklemesi ile alanın önde gelen 10 gazetecisi ile derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak görüşülmüştür. Bu kişilerin konuya ilişkin görüşleri değerlendirmeye alınırken, soruşturmacı gazeteciliğin demokrasiler için önemi vurgulanmış ve soruşturmacı gazetecilik alanına yönelik sorunlar, gazetecilerin bakış açılarından yola çıkılarak ortaya konmuştur.

Derinlemesine mülakatlar neticesinde, Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik alanına yönelik ortaya çıkan sorunlar altı kategori altında toplanmıştır. Bu kategorilerin başlıkları, "kavrama yönelik algı, demokrasi sorunu, medya yapısı, sansür, etik ilkeler ve sosyal medya kullanımı" olarak belirlenmiştir.

Kavrama yönelik algıyla ilgili bulguların elde edilebilmesi için soruşturmacı gazetecilere yöneltilen sorular, gazetecilerin soruşturmacı gazetecilik kavramına yönelik algılarını ortaya koymak amacıyla tasarlanmıştır. Soruşturmacı gazeteciliğin bir gazetecilik pratiği olarak ayrıştırılması ve tanımlanması gerekliliği üzerine hemfikir olanlar, Haluk Şahin'in önerdiği tanımlamaya katılırken, "soruşturmacı" yerine "araştırmacı" kavramını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bir görüş kavramın farklı bir gazetecilik türü yarattığını ve bunun da doğru olduğunu savunurken, diğer bir görüş akademik olarak doğru bir tanımlama olmakla birlikte, pratikte soruşturmacı gazeteciliğin meslek içinde uzmanlaşma olarak anılmasının yeterli olduğu yolundadır.

Soruşturmacı gazeteciliği tanımlamanın ve ayrıştırmanın önemi üzerine hemfikir olan ve "soruşturmacı" kavramını benimseyip tanı-

tan Uğur Dündar ve kavramı kullanırken onun ekolünü takip eden Nedim Şener kendilerini soruşturmacı gazeteci olarak tanımlamıştır. Bunun yanında Ertan Turhan, Mehmet Ali Önel ve Gökhan Bektaş alanın ayrıştırılması ve tanımlamasına katıldıklarını belirtirken halen "araştırmacı" kavramını kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Kavrama yönelik algının farklılık gösterdiği nokta, soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri sürdürüp, alanın ayrışmasını ve tanımlanmasını reddedenlerin fikirlerinden doğmuştur. Kemal Göktaş, İsmail Saymaz, Lube Ayar, Ertuğrul Mavioğlu ve Ahmet Şık benzer ifadelerle alanın ayrıştırılmasının gereksiz olduğunu ve her gazetecinin araştırmacı, soruşturmacı olması zorunluluğuna dikkat çekmişlerdir. Bu gazeteciler soruşturmacı ifadesini kendilerine yakın bulmadıklarını ve kullanmadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu noktada Türkiye'de soruşturmacı gazetecilerin kendi alanlarına yönelik kuramsal bilgi eksiklikleri olduğu tespiti yapılabilir. Alanın akademik öneminin farkında olan ve haberlerinde, kitaplarında ve programlarında "soruşturmacı" kavramını kullanan kişilerin görüşleri ile Türkiye'de bu alana yönelik bir algının olduğu ortaya konmaktadır. Mesleğin aktif olarak içinde olan soruşturmacı gazetecilerin çoğunun ise bu ayrıştırmanın önemi üzerine düşünmedikleri ve öneminin farkında olmadıkları görülmüştür. Bunun nedenlerinden biri, faaliyetlerinin saf gazetecilik faaliyeti olduğunu düşünmeleri ve bunu bir ek niteleme ile ifade etmenin gereksiz olduğunu düşünmeleridir. Bunun yanında idealist bir meslek olan gazeteciliğin, ayrıştırılmaya ya da farklı alanlar olarak algılanmasını sağlamaya gitmenin elitist bir yaklaşım olarak algılanacağını düşünmektedirler. Aktif olarak işin içinde olan gazetecilerin kendilerine "soruşturmacı gazeteciyim" demedikleri anlaşılmıştır. Burada başkaları tarafından böyle bir kavramın yüklenebileceğini, bunun da ödüller ve benzeri yazılı alanlarda kayıt altına alınarak yerleşebileceğini söylemek mümkündür. Bu sayede soruşturmacı gazetecilik alanına yönelik algının sağlanması ve bu yönde çalışan gazetecilerin tespit edilmesi sağlanabilir.

Demokrasi sorunu başlığı altında değerlendirilen görüşlerin ortaya çıkardığı bulgular Türkiye'de demokrasi ve ifade özgürlüğü

açısından sıkıntılı bir süreç yaşandığını göstermektedir. Buna göre, soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri önündeki engellerin temel nedenlerinden biri olarak işaret edilen demokrasi sorunu, medyanın denetim işlevini yerine getirememesine neden olmaktadır.

Soruşturmacı gazetecilerin faaliyetlerini zorlukla sürdürdükleri, görüşmelere katılan bütün gazetecilerin ortak kanaatidir. Ancak bu noktada gazetecilerin duruşlarının üçe ayrıldığı söylenebilir. Özellikle güç odakları ile ilgili aktif haberler yapan, kitaplar yazan Ahmet Şık ve Nedim Şener ile diğer gazetecilerin görüşleri ayrışmaktadır. Bu iki gazeteci her durumda ve koşulda kamu yararı olan bir haberin yayımlanması gerekliliği üzerine fikir belirtirken, yapamadıkları bir haber olmadığını, tüm engellemelere rağmen haberi yayımlamanın alternatif yollarını bulduklarını ifade etmişlerdir. İsmail Saymaz ve Kemal Göktaş ise kendi kişisel geleceklerini düşünmek zorunda olduklarını ve zaman zaman yayımlamadıkları haberlerinin olduğunu dile getirmişlerdir. Bunun yanında üçüncü bir durum ise ifade özgürlüğü kapsamındaki sorularda ortaya çıkan, engellerle karşılaşmayan soruşturmacı gazeteciler olduğunu göstermektedir. Televizyonda soruşturmacı gazetecilik yapan Gökhan Bektaş ve Ertan Turhan kendi programları döneminde hiçbir engelle karşılaşmadan istedikleri haberi yayımladıklarını ifade etmişlerdir.

Bu üç durum Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin farklı boyutlarda farklı konular ele alınarak yapıldığında farklı sonuçları olabileceğinin göstergesidir. Ahmet Şık ve Nedim Şener'in tanıma uygun biçimde gerçekleştirdikleri soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri sonucunda davalar, yargılamalar ve hapis cezaları ile karşılaşılabileceğini gösterirken, kendi kişisel geleceğini düşünerek soruşturmacı gazetecilik faaliyeti gerçekleştiren soruşturmacı gazetecilerin otosansür uyguladığı görülmektedir. Engellerle karşılaşmayan soruşturmacı gazetecilerin olması, acaba bu kişiler tam olarak soruşturmacı gazetecilik faaliyeti gerçekleştirmiyorlar mı sorusunu akla getirmektedir. Bu noktada ifade özgürlüğü sorunu olduğunu düşünmelerine rağmen kamuyu bilgilendirenler, ifade özgürlüğü sorununa takılanlar ve böyle bir sorunun farkında olmayanlar şeklinde üç farklı soruşturmacı gazeteci görüşü ortaya çıkmaktadır.

Nedim Şener, soruşturmacı gazetecinin görevinin demokrasi adına olguları göstermek olduğunu söylerken, Ahmet Şık, günümüzde soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri sonucunda bedel ödenen bir dönemden geçildiğini ifade etmiştir. Demokrasi adına gerçekleri göstermek isteyen gazetecilerin, önündeki engellerin arttığı da yine paylaşılan bir düşüncedir. Ertan Turhan, ifade özgürlüğüne ticari şartların, rating kaygısının engel olduğunu düşünmektedir. Turhan, 2012 Türkiyesi'nde ticari şartların televizyonda soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerine imkân vermediğini iddia etmiştir. Mehmet Ali Önel, Türkiye'nin demokratik olmayan bir süreçten geçtiğini ifade ederken, soruşturmacı gazeteciliğin olması gerektiği gibi yapılması önünde engeller olduğu görüşünü ortaya koymuştur. Kemal Göktaş, Türkiye'nin sunduğu koşullar nedeniyle demokrasi açısından kötü bir noktada olduğu fikrini paylaşmıştır. Lube Ayar, medyanın dördüncü kuvvet yerine dördüncü ayak olduğunu ifade ederek, medyanın halka, demokrasiye ilişkin faaliyetler yerine statükoya hizmet eden faaliyetler gerçekleştirdiğini iddia etmiştir. Ertuğrul Mavioğlu, haberi, bilgiyi doğru bir şekilde öğrenebilmemizi engelleyenler olması nedeniyle günümüzde soruşturmacı gazeteciliğin yapılmasının zor olduğunu, İsmail Saymaz da Türkiye'deki soruşturmacı gazetecilerin temel sorunlarından birinin ifade özgürlüğü olduğunu ifade etmiştir.

Medya yapısı başlığı altında değerlendirilen bulgular, soruşturmacı gazetecilerin günümüz Türkiyesi'ndeki medya yapısına ilişkin görüşlerinden elde edilmiştir. Medya yapısının basın özgürlüğüne negatif bir etki yapan, ticari, siyasi engellemeler yarattığı genel bir bulgudur. Görüşmelerde, Türkiye'deki gelişmeler sırasında soruşturmacı gazeteciliğin denetim aracı olarak kullanılamadığı ortak bir görüş olarak ortaya çıkmıştır. Günümüz Türk soruşturmacı gazeteciliğinin sorunlarının başında, medya yapısının gazetecilik faaliyetlerine ilişkin etkileri gösterilmiştir. Bunun yanında mevcut medya yapısı, medya patronları ve siyasilerin ya da reklam verenlerin ilişkileri üzerine kurulu ticari bir yapı olarak tanımlanmış, kapitalist sistemin getirisi olan kâr amaçlı politikaların soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerine engel olduğu ortak bir görüş olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin simgelerinden Uğur Dündar'a göre, medya yapısı soruşturmacı gazetecilik çabasının sergilenmesini istemeyen bir şekle dönüşmüştür. Soruşturmacı gazeteciliğin yapılabilmesi için gerekli atmosferin olmadığını iddia eden Dündar'ın görüşleri, araştırmaya katılan diğer gazetecilerce de paylaşılmıştır. Uğur Dündar'a göre medya yapısındaki mevcut durum nedeniyle soruşturmacı gazetecinin kaynağa, habere, bilgiye ulaşması önündeki engeller artmıştır. 2012 yılına kadar televizyonda soruşturmacı gazetecilik örnekleri sergilemiş olan Arena programının son yıllarında, mevcut iktidarın baskısı ile haber kaynağı olan ihbarların kesilmesi, Arena'nın soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerini gerçekleştirmesini zorlaştırmıştır. Mehmet Ali Önel, medya patronlarının farklı alanlardaki sahipliklerinin ticari kaygılar doğurduğunu ve bunun gazetecilerin önüne engeller olarak çıktığını ifade etmiştir. Gökhan Bektaş, ticari kaygıların hâkim olduğu medya yapısının tüm gazetecileri engelleyen bir durum oluşturduğunu düşünmektedir. Ertuğrul Mavioğlu ise medyanın gazeteci ailelerin elindeyken de benzer sorunları yaşadığını kendi başına gelen bir olay ile aktarmış ve haberin her koşulda engellemelere maruz kalabileceğini iddia etmiştir.

Medya yapısına ilişkin birbirine benzer ifadelerin işaret ettiği sonuç, medyanın içinde bulunduğu ticari yapıya ters düşmeyen çalışanlar istediği ve bunun sonucunda "yandaş medya" biçiminde tanımlanan yapının hâkim olduğudur. Bu yapıya ters düşen soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerinin gerçekleşmesindeki zorluk soruşturmacı gazetecilerin görüşleriyle ortaya konmuştur.

Yandaş medya kavramının sıklıkla dillendirildiği görüşlerde, iktidarın yanında olan ve muhalefet olan ayrımının yapılıyor olması ve soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerinin muhalif basına özgü bir meslek alanı olarak sınırlandırılması dikkat çekicidir. İsmail Saymaz, *iktidarın dövdüğü medya patronları* ifadesiyle muhalif basının maruz kaldığı tutumu özetlemiştir. Nedim Şener, iktidar yanlısı basının korunduğunu iddia etmiş ve medya yapısının soruşturmacı gazetecilik alanlarından olan yolsuzluklar üzerine gidilmesine izin vermeyen kapitalist bir sistem üzerine oturduğunu söylemiştir. Bunun doğal

sonucu da soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerinin kapitalist bir sistemden dışlanmasıdır. Ertuğrul Mavioğlu medyanın muhalif seslerinin susturulmak istendiği bir sürecin yaşandığını söyleyerek yandaş olmayan basının *iğdiş edildiğini, etkisizleştirildiğini* ifade etmiştir. Uğur Dündar, iktidar yanlısı bir medya yapısının oluşturulmasını ve desteklenmesini eleştirmektedir. Dündar'a göre medyada muhalif seslerin bastırılması sağlıksız tek sesli bir yapıyı oluştururken, tek bir merkezde üretilmiş ve yayılmış haber, mesleğe olan güveni zedelemektedir. Bu noktada Mehmet Ali Önel, diğer tüm soruşturmacı gazeteciler gibi en büyük engellemelerin güçlü iktidarlar döneminde gerçekleştiğini ve AKP döneminin de meslek hayatında en fazla sınırlandırıldığı dönem olduğunun altını çizmektedir.

Bunun yanında, sansür ve otosansür gazetecilerin mevcut medya yapısında kendiliğinden uyguladıkları veya uyarılarla uygulamak zorunda kaldıkları bir engel olarak gösterilmiştir. Sansürün önüne geçilemeyeceği ancak atlatılarak farklı yöntemlerle soruşturmacı gazetecinin haberini yayınlayabileceği gerçeği de farklı bir görüş olarak yer almıştır. Bu noktada bazı gazeteciler otosansürü kişisel geleceklerini düşünerek uyguladıklarını söylemişlerdir. Tabu konuların daha çok iktidar ve otoriteyi ilgilendiren, tam da soruşturmacı gazetecilerin çalışma alanlarından konular olduğuna dikkat çekilmiştir.

Kemal Göktaş, bu gelişmelerin sonucu olarak halkın haber alma hakkının önüne geçen otosansürün tüm gazeteciler tarafından uygulandığını iddia etmektedir. Göktaş'a göre, soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri nedeniyle tasfiye edilen, yargılanan, tutuklanan gazetecilerin olması, geride kalan kişilerin bir korku atmosferi içerisinde çalışmasına, otosansür uyguladıkları haberleri servis etmesine neden olmaktadır. Benzer bir biçimde Altan Öymen, yargıya olan güven eksikliği nedeniyle gazetecilerin gazetecilik faaliyetlerini yerine getirmeye çekindiklerini düşünmektedir. İsmail Saymaz da korku atmosferi içerisinde çalışmalarına yön verdiğini doğrulamaktadır. Uğur Dündar, böylesi bir korku atmosferi içerisinde soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerinin sergilenmesinin güç olduğunu belirtmektedir. Kemal Göktaş, hangi haberin kullanılıp hangi haberin kullanılamayacağını, kimsenin

söylemesine gerek kalmadan öngören ve ona göre haberler üreten bu yapıyı eleştirmektedir. Bu noktada otosansürü eleştirenlerin yanında kendi kişisel geleceğini düşünmek zorunda olduğunu belirterek otosansür uygulayan gazetecilerin de olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ahmet Şık otosansür için "*en ağır engel*" ifadesini kullanırken, yapılan haberlerin yayınlanmaması durumunda alternatif yolların olduğunu da belirtmiştir. Şık, meslek hayatı boyunca yayımlayamadığı bir haberi olmadığını belirtirken, uyguladığı yöntemin farklı isim kullanarak farklı kaynakta haberi yayımlamak olduğunu paylaşmıştır. Şık, alternatif yol olarak internet gazetelerini kullandığını dile getirmiştir. Kemal Göktaş ise mevcut medya yapısında, baskılarla gelişen yandaş tutumun ve otosansürün tabu konuları doğurduğunu düşünmektedir. Göktaş'a göre, bu konuların herhangi bir mecrada yer bulması imkânsızlaştırılmıştır. Bu noktada Göktaş'ın fikirlerine katılan gazetecilerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Otosansür ile soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri, gazetecilerin kendileri tarafından kısıtlandırılmaktadır. Özellikle soruşturmacı gazetecilik alanını ilgilendiren konuların, yandaş medya tutumu ile tabulaştırılması sonucunda alternatif yollara bile başvuramayan ve haberini yayımlayamayan gazeteciler, ortak bir görüş olarak otosansür uyguladıklarını kabul etmektedirler.

Görüşmelerde, 2011 yılının son aylarında gündemde olan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın sağlık durumuna ilişkin haberler tabu konulara örnek olarak gösterilmiştir. Kamunun bilme hakkı olan konuların başında gelen başbakanın sağlık durumunun, medyada yer bulmaması, tek elden üretilen haberlerin hâkim olduğu ortamı ve korku atmosferini yaratmaktadır. Altan Öymen ve Uğur Dündar da tabu konuların hâkim olduğu medya atmosferini eleştiren görüşler sergilemişlerdir. Öymen, tabu konular üzerinde soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerine rastlanmadığına dikkat çekerken, Dündar da medya yapısındaki iktidar odaklı tutumun sonucu olarak ortaya çıkan yeni tabu konuların, en temel gazetecilik faaliyetlerini engellediğini belirtmiştir. Bu kategoride ortaya çıkan görüşlerde farklılıklar gözlenmiş, medya yapısına ilişkin farklı eleştiriler ortaya atılmıştır.

Soruşturmacı gazetecilerin etik ilkelere ilişkin görüşleri Türkiye'deki gazetecilerin etik anlayışını ortaya koymaktadır. Buna göre, etik denildiği zaman soruşturmacı gazetecilerin fikirleri farklılık göstermiştir. Kimi gazeteciler, habere ulaşma yöntemleri üzerinden etik anlayışlarına ilişkin fikirlerini paylaşırken, kimi gazeteciler kaynakla ilişkiler açısından etik duruşunu ifade etmiştir. Özellikle basın ve televizyon gibi iki ayrı mecrada çalışan gazetecilerin fikirlerinde farklılıklar saptanmıştır. Televizyonda soruşturmacı gazetecilik üzerine çalışan gazeteciler etik başlığı altında habere ulaşma yöntemlerini değerlendirirken, basında çalışan gazeteciler kaynak ile ilişkiler ve etik ilkeler çerçevesinde değerlendirmeler yapmışlardır. Televizyonda soruşturmacı gazetecilik yapan gazeteciler habere ulaşma yöntemlerinden olan gizli kamera kullanımı ve özel yaşam ihlalleri üzerinden etik görüşlerini ifade etmişlerdir. Buna göre ortak görüş kamu yararı söz konusu olduğu durumlarda etik ilkelerin ihlal edilebileceği yönündedir. Basına oranla televizyon gazetecileri etik ilkeler konusunda daha esnek fikirlere sahiptirler. Basında çalışan gazeteciler ise etik kodların önemini vurgulamaktadırlar. Sonuç olarak ortaya çıkan ortak görüş, kamunun bilme hakkı olan konularda soruşturmacı gazetecilerin etik ihlaller yapabileceği yönündedir. Soruşturmacı gazetecilik alanının farklı çalışma yöntemleri olması sebebiyle farklı etik kodlar üzerinden hareket edebilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bunun yolu olarak belirleyici kurumların ilkeler yoluyla, gazetecileri belirsizlik içinde bırakmayacak ve eleştirilere maruz kalmasını önleyecek önlemler alması önerilebilir.

Ahmet Şık, kaynağa dayandırılarak yapılan haberlerde kaynağın ve verdiği bilginin güvenilirliğinin önemi üzerinde durmaktadır. Kaynağın verdiği bilginin yanlış ya da asılsız olduğu durumların gazetecinin mesleki itibarını etkileyebilecek sonuçlar doğurduğunu, kaynağın doğrulanmasının etik bir gereklilik olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında Mehmet Ali Önel, gazetecinin gizli kalmak koşuluyla bilgi veren kaynağı korumakla ve ifşa etmemekle etik bir tutum sergileyeceğini savunmuştur. Nedim Şener, kendi soruşturmacı gazetecilik faaliyetini farklı kaynaklara sahip olmakla gerçek-

leştirebildiğini ifade etmiştir. Kaynakla kurulan ilişkilerin karşılıklı güven unsuru üzerine dayalı olması gerekliliği vurgulanmış, özellikle soruşturmacı gazetecilik alanında faaliyetler gerçekleştiren gazetecilerin etik tutumlarında, kaynakla ilişkilerin belirleyici olabileceği ortaya konmuştur.

Derinlemesine mülakatlarda etik konusu kapsamında farklı görüşlerin ortaya çıktığı bir diğer başlık, özel yaşam alanına müdahale ve gizli kamera kullanımı üzerinedir. Bu başlık altındaki görüşler, gizli kameranın bir yöntem olarak kamu yararı adına kullanılabileceği düşüncesinde olan gazeteciler ve gizli kameraya tamamen karşı çıkan gazeteciler olarak ayrışmıştır.

Mehmet Ali Önel, Türk Ceza Kanunu'nda gizli kamera kullanımına yönelik yer alan ek önlemlerin, yolsuzlukların ortaya çıkmasını engelleyen bir durum oluşturduğunu iddia etmektedir. Önel, mevcut iktidarın suç unsuru haline getirdiği, oysa soruşturmacı gazetecilerin sıkça başvurduğu bu yöntemin, kamu yararına hizmet ettiği sürece kullanılabilmesi gerektiği inancındadır. *Malatya Çocuk Yuvası*'nda yaşanan işkence skandalını ortaya çıkarmakta kullanılan gizli kamera Önel'e göre, kamu yararına hizmet eden çalışmaların iyi bir örneğidir. Kemal Göktaş, gizli kameranın gerekli olduğu durumları, kamusal alanda görevini yapan kişiler ya da kurumlar üzerinden kullanılması ile ifade etmiştir. Bu görüşe katılan Altan Öymen, belli riskleri göze alarak gizli kameranın kamuda çalışan bir kişinin aldığı rüşveti ortaya koymak adına kullanılabileceğini ifade etmiş ve gizli kameranın kullanım sınırlarını belirlemiştir. Uğur Dündar, gizli kameraya ilişkin ölçütünün gelişmiş batı ülkeleri olduğunu söylerken, dünyanın her yerinde kamu sağlığını ilgilendiren durumlarda gizli kameranın kullanıldığını ifade etmiştir.

Kimi soruşturmacı gazeteciler, gazetecilik etiği bağlamında gizli kamera kullanımına ilişkin kaygılarını da dile getirmişlerdir. Bu gazetecilerden Bektaş, gizli kamera kullanımını kamu yararı söz konusu ise desteklemekle birlikte, yasal anlamda bunun cezasına da katlanmak gerektiğini belirtmektedir. Göktaş, Türkiye'deki kullanım biçimi itibarıyla gizli kameranın sakıncalı olduğunu düşünmektedir. Gerek

Göktaş'ın, gerekse Mavioğlu'nun ortak düşüncesi, Türkiye'de gizli kamera kullanımının "tuzak gazeteciliği" olarak adlandırılabilecek bir şekle dönüşebildiğidir.

Türkiye'de soruşturmacı gazetecilerin sosyal medyaya ilişkin görüşlerine yer verilen son bölümde soruşturmacı gazetecilerin ortak görüşü, sosyal medyanın soruşturmacı gazetecilik faaliyeti gösterilemeyecek bir alan olduğu yönündedir. Gazeteciler, sosyal medyayı *twitter* ve *facebook* üzerinden algılayarak sadece takip amaçlı ve merak odaklı kullandıklarını söylemişlerdir. Kemal Göktaş kendi bloğunun yazarı olarak zaman zaman bazı haberleri bloğunda yazmayı tercih ettiğini ve orada bir gazetecilik faaliyeti sürdürdüğünü belirtmiştir. İsmail Saymaz, Altan Öymen ve Ertuğrul Mavioğlu sosyal medyayı hobi amaçlı kullandıklarını, Nedim Şener ve Ahmet Şık ise kullanmadıklarını ancak sosyal medyanın çok iyi bir örgütlenme alanı olduğunu ifade etmişlerdir. Tutukluluk süreçlerinde sosyal medyada örgütlenen *ANGA* (Ahmet ve Nedim'in Gazeteci Arkadaşları) ile sürece dair toplumsal farkındalık yaratıldığını ve bunun sosyal medyanın bir başarısı olduğunu vurgulamışlardır.

Bu çalışmada, Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin yapılabilmesine engel olan durumlar ortaya konmaktadır. Bu engeller Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik faaliyetleri gösteren gazetecilerin tespitidir. Soruşturmacı gazeteciler, medyada önemli görülen konuların bile yapısal nedenlerden ötürü konuşulamadığını ifade etmişlerdir. Soruşturmacı gazetecilik faaliyetlerinin yapılabilmesinin zorluğunu kendi mesleki örnekleri üzerinden ortaya koymuşlardır. Medyadaki sermaye yoğunlaşması ve ilişki ağlarının karmaşıklığı soruşturmacı gazetecilerin işini zorlaştırmıştır. Soruşturmacı gazetecilik kültürünün olmadığı Türkiye'de bu yapısal zorlukları atlatarak demokrasinin işleyişini sağlayabilmek oldukça zordur. Demokrasi içindeki varlığı önemli olan soruşturmacı gazeteciler, halkın gerçekleri öğrenme hakkına hizmet etmek amacıyla faaliyet gösterirlerken otosansür uygulamak zorunda da kalmışladır. Bu amacın önündeki engeller toplumsal farkındalığın yok olmasını ve demokrasi için katılımın sağlanamamasını doğurmaktadır. Soruşturmacı gazetecilik toplumsal

yapıların düşünsel anlamda gelişmesine de katkı sağlayabilmektedir. Toplumsal yapı içerisinde siyasal iktidarı ellerinde tutanlar fikirlerin de belirleyicisi konumundadırlar. Ekonomik sistemlerin de iktidarın isteklerine uygun şekilde örgütlendiği bilinmektedir. Bu durum toplumun bilgilendirilmesi ve güçlünün denetlenmesini her yönden zorlaştırmaktadır. Soruşturmacı gazeteciliğe ilişkin mesleki farkındalık ve kültürün yerleşmesi bu bakımdan önem taşımaktadır.

Soruşturmacı gazetecilik kültürünün yaygınlaşması ve faaliyetlerinin önündeki engellerin aşılması için belli başlı alanlarda gelişmeler olması gerekmektedir. Soruşturmacı gazeteciliğin bir meslek dalı olarak kabul görebilmesi için bilimsel çalışmaların yapılabilmesi sağlanmalıdır. Türkiye'de soruşturmacı/araştırmacı gazetecilik üzerine üniversitelerde derslerin verilmesi, uluslararası konferansların düzenlenmesi, bilimsel yayınların yapılması önem taşımaktadır. Bunun yanında vakıflar kurularak aktif olarak soruşturmacı gazetecilik yapan kişilerin bu vakıflar altında toplanması ve örgütlenebilmesi sağlanabilir. Türkiye'de aktif olan tek vakıf *UM:AG* (Uğur Mumcu Araştırmacı Gazetecilik Vakfı) olarak bilinmektedir. Bu vakıf, bağışlar ve Uğur Mumcu'nun kitaplarının satışından gelen gelirler sayesinde ayakta kalabilmektedir. Soruşturmacı gazetecilik seminerleri vererek diploma veren vakıf, maddi sıkıntılar yaşayan ve uluslararası alanda varlığını tanıtamayan bir kuruma dönüşmüştür.

Uğur Mumcu'nun katledilişinin ardından soruşturmacı gazetecilik alanının önemini ortaya koymak adına kurulan vakıf, soruşturmacı gazeteciliğin tehlikeli bir alan olduğunu da hatırlatır niteliktedir. Güvenlik endişesi sarmalı yaşayan soruşturmacı gazeteciler basın özgürlüğünün kötü durumda olduğu Türkiye'de bir araya gelemeyip, örgütlenememektedirler. Bu gibi vakıfların ayakta kalabilmesi, sayılarının artması ve alanın güçlenebilmesi adına, örgütlenmenin önemli olduğu görülmektedir.

Soruşturmacı gazetecilerin engelleri aşabilmesi için bir diğer öneri ise teknolojiye hâkim olmak ve sosyal medyayı aktif ve bilinçli bir biçimde kullanmak olarak getirilebilir. Sosyal medyanın yazılamayan, yayınlanamayan haberler için bir alternatif oluşturabileceği

söylenebilir. Türkiye'de soruşturmacı gazetecilerin sosyal medyayı kullanım biçimleri alana yönelik değildir. Soruşturmacı gazetecilik geleneksel işleyiş biçiminden sıyrılarak alternatif fikirlere kapılarını açmalı ve yöntemlerini geliştirmelidir.

Bu çalışma, Türkiye'de soruşturmacı gazetecilik alanına yönelik gelecekte yapılabilecek benzer çalışmalar için bir başlangıç niteliğindedir ve alana yönelik ipucu olabilecek sonuçlar sağlamaktadır. Gelecekte yapılacak bilimsel araştırmalar soruşturmacı gazetecilik alanının Türkiye'deki gelişimine katkı sağlayacaktır. Çalışmamızın bu yolda katkı sağlayacağını ve alandaki çalışmaları özendireceğini ummaktayız.

EKLER

Derinlemesine Mülakat Soruları

Kişiye yönelik mülakat öncesi ön bilgi için gazetecilerin eğitim durumu, üyelikleri ve ödülleri de sorulmuştur.

Soruşturmacı Gazetecilik Kavramına Yönelik Sorular

1) Neden soruşturmacı gazetecilik mesleğini seçtiniz?

2) Soruşturmacı gazetecilik size neyi ifade ediyor? Araştırma mı soruşturma mı, hangisini kullanıyorsunuz?

Soruşturmacı Gazetecilik İşlevlerine Yönelik Sorular

3) Türkiye'de soruşturmacı gazeteciliğin bugünkü konumunu değerlendirir misiniz?

4) Mevcut siyasi sistemi medya açısından değerlendirir misiniz?

5) Türkiye'deki demokrasi sorununu soruşturmacı gazetecilik açısından değerlendirir misiniz?

Soruşturmacı Gazetecilik İşleyişine Yönelik Sorular

6) Yaptığınız en iyi soruşturmacı haber hikâyesini, aşamalarıyla anlatır mısınız?

7) Yapmak isteyip de yapamadığınız bir haber oldu mu? Bir kurum ya da kişi tarafından engellendiniz mi? Sosyal medyayı yayınlayamadığınız haberleriniz için bir araç olarak kullandınız mı?

Soruşturmacı Gazetecilik ve Sorunlarına Yönelik Sorular

8) Soruşturmacı gazetecinin haberi yaparken karşılaştığı en zor engel nedir?

9) Medya yapısının mevcut durumu soruşturmacı gazetecilerin önüne engeller getiriyor mu?

10) Etik sınırlarla belirlenmiş kurallar soruşturmacı gazetecinin yöntemlerini kısıtlıyor mu?

KAYNAKÇA

Kitaplar

Adaklı, Gülseren. "Yayıncılık Alanında Mülkiyet ve Kontrol". **Medya Politikaları**. D.B. Kejanlıoğlu, S. Çelenk, G. Adaklı (drl.). Ankara: İmge Yayınevi, 2001.

Adaklı, Gülseren. **Türkiye'de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri**. İstanbul: Ütopya Yayınevi, 2006.

Akçalı, Selda İçin. **Türkiye'de Araştırmacı Gazetecilik**. 1. Basım. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2002.

Alemdar, Korkmaz (Ed.). **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**. İstanbul: AFA Yayıncılık,1999.

Altschull, J. Herbert. **Agents of Power: The Role of News Media in Human Affairs**. New York-London: Longman, 1984.

Arsan, Esra. **Avrupa Birliği ve Gazetecilik**. 1. Baskı. İstanbul: Ütopya Yayınları, 2008.

Arsan, Esra. "Gazeteci Gözüyle Sansür ve Otosansür". **Cogito Sivil İtiaatsizlik**. Sayı 67, Yaz 2011.

Aron, Raymond. **Demokrasi ve Totalitarizm**. Vahdi Hatay (çev.). Kadim Yayınları, 2011.

Aucoin, James L. **The Evalution of American Investigative Journalism**. USA: University of Missouri Press, 2005.

Bahar, Halil İbrahim. **Sosyoloji**. 3. Baskı. Ankara: Usak Yayınları, 2009.

Baran, Stanley J. **Introduction to Mass Communication: Media Literacy and Culture**. 3. Baskı. New York: McGrawHill, 2004.

Bektaş, Arsev**. Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi**. 3. Baskı. Ankara: Bağlam Yayınları, 2007.

Bourdieu, Pierre. **Televizyon Üzerine**. Turhan Ilgaz (çev.). İstanbul: YKY, 1997.

Chomsky, Noam. **Medya Gerçeği**. Abdullah Yılmaz (çev.). İstanbul: Tümzamanlar Yayıncılık, 1993.

Chomsky, Noam. **Necesssary Illusions: Thougt Control In Democratic Society**. Boston: South End Press, 1989.

Chomsky, Noam. **Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda**. Canada: Seven Stories Press, 2011.

Curran, James. **Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme**. Medya Kültür Siyaset. Süleyman İrvan (drl. ve çev.). İkinci Basım. Ankara: Alp Yayınevi, 2002.

Curran, J ve M. Gurevitch ve J. Woollacott. **İletişim Araçları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar**. Meral Özbek (çev.). Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yıllık, 1989/1990.

Çaplı, Bülent ve Hakan Tuncel (Ed.). Televizyon Haberciliğinde Etik. Ankara: Fersa Matbaa, 2010.

Demir, Vedat. **Türkiye'de Medya ve Öz-denetimi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.

Dündar, Uğur. **İyi Uykular Sayın Seyirciler**. 14. Baskı. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2012.

Dündar, Uğur ve Haluk Şahin. **Haramzadenin Dönüşü**. 1. Baskı. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2006.

Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar. **İletişim ve Toplum**. 1. Baskı. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Eyüpoğlu, Ercan. İletişim, Siyaset, İktidar, Medya. **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**. Korkmaz Alemdar (der.). İstanbul: AFA Yayıncılık, 1999.

Giddens, Anthony. **Sosyoloji**. Ankara: Ayraç Yayınları, 2000.

Göktaş, Kemal. **Hrant Dink Cinayeti: Medya, Yargı, Devlet**. İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2009.

Hallin, C. Daniel ve Paolo Mancini. **Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics**. London, New York: Cambridge University Press, 2004.

Hall, Stuart. "İdeoloji ve İletişim Kuramı" **Medya Kültür Siyaset**. Süleyman İrvan (drl.). Ahmet Gürata (çev.). İkinci baskı. Ankara: AlpYayınevi.

Huxley, Aldous**. Cesur Yeni Dünyayı Ziyaret**. İstanbul: İthaki Yayınları çev: Savaş Kılıç, 2001.

Hürkan, Serhat. **Üç Dergi Üç İnsan: AKİS, DEVRİM, YANKI**. İstanbul: Sinemis Yayınları, 2006.

İçel, Kayıhan ve Yener Ünver. **Kitle Haberleşme Hukuku**. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2009.

İrvan, Süleyman. "Medya ve Etik" **Medya, Etik ve Hukuk**. Sevda Alankus (drl.). İstanbul: IPS İletisim Vakfı Yayınları, 2003.

Jaber F. Gubrium ve James A. Holstein. **Handbook of Interview Research: Context and Method.** USA: Sage Publications, 2002.

Keane, John. **Medya ve Demokrasi**. Haluk Şahin (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.

Kirk, Jerome ve Marc Miller. **Reliability and Validity in Qualitative Reseach**. Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1986.

Lippmann, Walter. **Liberty and the News**. Princeton New Jersey: Princeton University Press, 2008.

Matelski, Marlyn J. **TV Haberciliğinde Etik**. Bahar Öcal Düzgören (çev.). İstanbul: YKY, 1996.

Mavioğlu, Ertuğrul. **Cenderedeki Medya Tenceredeki Gazeteci.** 1. Baskı. İstanbul: İthaki Yayınları, 2012.

McLuhan, Marshall ve Bruce R. Powers. **The global village: transformations in world life and media in the 21st century.** New York: Oxford University Press, 1989.

McQuial, Denis ve Sven Windahl. **Kitle İletişim Modelleri**. Konca Yumlu (çev.). İstanbul: İmge Yayınları, 1997.

McConnell, William S. (Ed.). **Watergate.** United States: Thomson Gale, 2006,

Mill, John Stuart. **Özgürlük Üstüne**. Alime Ertan (çev.). İkinci Baskı. İstanbul: Belge Yayınları, 2000.

Mills, Wright. **İktidar Seçkinleri**. Ünsal Oskay (çev.). Ankara: Bilgi Yayınları, 1974.

Milton, John**. Areopagitica**. USA: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2004.

Montesquieu. **Kanunların Ruhu Üzerine I**. Fehmi Baldaş (çev.). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.

Mumcu, Uğur ve Altan Öymen. **Mobilya Dosyası**. Ankara: Anka Yayınları, 1975.

Mumcu, Uğur. **Gazetecilik**. 1. Baskı. Ankara: UM:AG Vakfı Yayınları, 1998.

Özgentürk, Nebil. **Cumhuriyetten Günümüze Basının Kısa Tarihi**. 1. Basım. İstanbul: Alfa Yayınları, 2008.

Pilger, John (Ed.). **Bana Yalan Söyleme; Araştırmacı Gazeteciliğin Şahikaları**. Mehmet Harmancı (çev.). New York: Agora Kitaplığı, 2004.

Platon. **Sokrates'in Savunması**. Annamaria Aslanoğlu (çev.). İstanbul: Altın Kitaplar, 2005.

Shapiro, Bruce. **Shaking the Foundations: 200 years of Investigative Journalism in America**. New York: Thunder's Mouth Press/Nation Books, 2003.

Saymaz, İsmail. **Nefret: Malatya Bir Milli Mutabakat Cinayeti.** İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011.

Şahin, Haluk. **Can Çekişen Bir Meslek Üzerine Son Notlar**. İstanbul: Say Yayınları, 2011.

Şahin, Haluk. **İletişimde Karavanadan Kafeteryaya**. İstanbul: Dünya Kitapları. 2004.

Şener, Nedim. **Baba Seni Neden Oraya Koydular?** 1. Baskı. İstanbul: Doğan Yayıncılık, 2012.

Şener, Nedim. **Uğur Dündar İşte Hayatım**. 11. Baskı. İstanbul: Doğan Kitap, 2010.

Şener, Nedim. **Tepeden Tırnağa Yolsuzluk**. İstanbul: Metis Yayıncılık, 2001.

Stacks, John, F. **Scotty: James B. Reston and the Rise and Fall of American Journalism**. 1st edition. New York: Little, Brown and Company, 2002.

Tılıç, Doğan. **Türkiye'de Gazetecilik: Eleştirel Bir Yaklaşım**. Ankara: ÇGD Yayınları, 2004.

Topuz, Hıfzı. **Türk Basın Tarihi: II. Mahmut'tan Holdinglere**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.

Turhan, Seyfettin. **Araştırmacı Gazetecilik: Özellikleri Kuralları ve Örnekleriyle**. Ankara: Umag, 1997.

Weinberg, Steve. **The Reporter's Handbook: An Investigator's Guide to Documents and Techniques**. Third Edition. Boston: St. Martin's Press, 1996.

Werhan, Keith. **Freedom of Speech: A Referance Guide to the United States Constitution**. USA: Praeger Publishers, 2004.

Süreli Yayınlar - İnternet - Diğer

Arena'nın Öyküsü. http://www.arenahaber.com/arena.aspx (02.04.2012).

Akgül, Mehmet Emin. "Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı". [Electronic Version]. Ankara Barosu Dergisi. Yıl. 68. Sayı. 4. 2010. http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2010-4/2010-4-akgul.pdf (11.06.2012).

Basın Özgürlüğünde 14. Sırada. 25 Ocak 2011. http://bianet.org/bianet/bianet/135709-basin-ozgurlugunde-148-sira (20.07.2012).

Başyiğit, Türkan. "Türk Mizah Dergiciliği'nden Bir Örnek: "Bizim Köylü". [Electronic Version] ÇTTAD. 2006 Güz. Vol 13. (06.03.2012).

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, http://www.turmob.org.tr/BilgiEdinme/Mevzuat/bilgi-kanunu.pdf. (20.07.2012).

Büyük, Celal. "Yasama, Yürütme, Yargı: Plato'dan Montesquieu'ya Devletin Fonksiyonlarına Genel Bir Bakış". [Electronic Version]. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. Cilt 10. Sayı 1. 2010. http://www.dinbilimleri.com/Makaleler/1115288943_1001070093.pdf (21.05.2012).

Björn, Walter. Medya ve Demokrasi. http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/20bajohr.pdf (20.05.2011).

Carey, J. W. "**The Media and Democracy. Between the Modern and the Postmodern**". Journal of International Affairs. 47 (1). 1993.

Durukan, Yaşar M. **"1960'lara Dergiler 'YÖN' Verdi"**. *Aksiyon*. 2004. http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-9184-26-1960lara-dergiler-yon-verdi.html. (20 Şubat 2012).

Elmas, Esra ve Dilek Kurban. "İletişimsel Demokrasi-Demokratik İletişim Türkiye'de Medya: Mevzuat, Politikalar, Aktörler". **TESEV Medya Raporları Serisi I**. İstanbul: TESEV Yayınları, 2011.

Ergur, Ali ve Ece İnanç. "Küresel Karmaşıklık Karşısında İndirgeyici Açıklama Şemaları Olarak Siyasi ve Ruhani Televizyon Dizileri". **10. Sosyal Bilimler Kongresi**. Ortadoğu Teknik Üniversitesi. Türk Sosyal Bilimler Derneği. 28-30 Kasım 2007.

Feldstein, Mark. "A Muckraking Model: Investigative Reporting Cycles in American History". **The Harvard International Journal of Press and Politics**. Vol. 11, No. 2, Spring 2006.

Geçgil, A. Bayram. "Medya Piyasalarında Hukuki Düzenlemeler ve Rekabet Hukuku Uygulamaları". http://www.rekabet.gov.tr/dosyalar/tezler/tez72.pdf (18.07.2012).

Investigative Journalism: What's the difference?. http://www.uncp.edu/home/acurtis/Courses/ResourcesForCourses/WhatsTheDifference.html (10.06.2012).

İçin Akçalı, Selda (2003), "Kamu Çıkarını Korumak İçin Araştırmacı Gazetecilik Bir Alternatif Olabilir mi?", Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi sayı 18, Ankara, bkz. online: *http://www.ilet.gazi.edu.tr/iletisim_dergi/18/AKCALI.pdf* (26 Mayıs 2008).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi. 10 Aralık 1948. http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=156:insan-haklari-evrensel-beyannames&catid=37 (10.06.2012).

Şahin, Haluk (2003), "Araştırmacı Değil Soruşturmacı Gazeteci", Radikal, İstanbul, bkz. online: http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=73915 (22 Mayıs 2008).

TBMM İnsan Hakları Komisyonu. **Malatya Çocuk Yuvası Raporu**. Ankara: 2005.

The Commission on Freedom of the Press. ***A Free and Responsible Press***. Chicago: The University of Chicago Press, 1947.

Tunç, Aslı. "Medya Demokrasinin Neresinde?" 3 Aralık 2008, http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_guncel.html (10.06.2012).

Tutuklu Gazetecilerin Listesidir. 26 Eylül 2012. http://tutuklugazeteciler.blogspot.com/ (20.07.2012).

Madra, Ömer. Haluk Şahin ile Medya Konuşmaları – 11. Açık Radyo. İstanbul. 06 Haziran 2006 tarihli yayın. http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=14926 (20 Şubat 2012).

Mill, John Stuart. On Liberty. http://www2.hn.psu.edu/faculty/jmanis/jsmill/liberty.pdf (02.06.2012).

Macovei, Monica. İfade Özgürlüğü. Avrupa İnsan Hakları El Kitabı. No 2. http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/capacitybuilding/publi/materials/1004.pdf (20.07.2012).

Mumcu, Özge. (omumcu@gmail.com). Özge Mumcu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış ve UM:AG. Gülen Kurt Öncel'e kişisel e-posta. [gulen.kurt@bilgi.edu.tr] (09.11.2011).

Özdemir, Cengiz. "Medya Etiği ve Demokrasi". Radikal. 23.12.2005. http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=173688 (25.05.2011).

Öztürk, Onur. "Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesi ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme". 2007. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/3495/4377.pdf (11.07.2012).

Sönmez, Mustafa. "Türk Medya Sektöründe Yoğunlaşma ve Sonuçları". Birikim, Sayı: 92. Aralık 1996.

Şahin, Haluk. "Basının Saygınlığı", Yeni Türkiye Dergisi, Cilt 1, s. 228.

Uzun, Ruhdan. "Demokrasilerde Yeni Bir Yönelim: Yurttaş Gazeteciliği". http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Ruhdan%20UZUN/UZUN,%20Ruhdan.pdf (10.07.2012).

Uzun, Ruhdan. "İletişim Etiği: Sorunlar ve Sorumluluklar". 2007. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basım Evi. Ankara. http://www.siyasaliletisim.org/pdf/iletisimetigisorunlarvesorumluluklar.pdf (17.07.2012).

Yansak da Dokunacağız: Ahmet ve Nedim'in Gazeteci Arkadaşları Özgürlük Platformu. 2012. http://ozgur-basin.blogspot.com/p/nedim-sener.html (02.04.2012).

5237 sayılı TCK madde 134. http://www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=1222 (30.07.2012).

Haberler - Köşe Yazıları

Ahmet Şık Avrupa Parlamentosu'nda konuştu: "Özlemini duyduğumuz bir hayat". 28 Mart 2012. http://www.habervesaire.com/news/ahmet-sik-avrupa-parlamentosunda-konustu-ozlemini-duydugumuz-bir-hayat-2284.html (23.07.2012).

Bilim-teknoloji politikaları ve 21. yüzyılın toplumu. 2012. http://ekutup.dpt.gov.tr/bilim/yucelih/biltek03.pdf (12.07.2012).

Türkiye'de Basın Özgürlüğü Geriledi. 01 Mayıs 2012. http://www.ntvmsnbc.com/id/25344828/ (20.07.2012).

Görüşmeler

Ayar, Lube. -Gazeteci- "Lube Ayar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe bakış" konulu görüşme. İstanbul: 19 Nisan 2011.

Bektaş, Gökhan.-Gazeteci- "Gökhan Bektaş ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: Temmuz 2011.

Dündar, Uğur.-Gazeteci- "Uğur Dündar ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: 10 Mayıs 2012.

Göktaş, Kemal. -Gazeteci- 'Kemal Göktaş ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış' konulu görüşme. Ankara: 3 Aralık 2011.

Mavioğlu, Ertuğrul. -Gazeteci- "Ertuğrul Mavioğlu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: 24 Ağustos 2011.

Mumcu, Özge. (omumcu@gmail.com). Özge Mumcu ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış ve UM:AG. Gülen Kurt Öncel'e kişisel e-posta. [gulen.kurt@bilgi.edu.tr] (09 Aralık 2011).

Önel, Mehmet Ali. -Gazeteci- "Mehmet Ali Önel ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: 11 Aralık 2008.

Öymen, Altan. -Gazeteci - Yazar- "Altan Öymen ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: 21 Aralık 2011.

Saymaz, İsmail -Gazeteci- "İsmail Saymaz ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: 16 Ağustos 2011.

Şener, Nedim -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: 2007.

Şener, Nedim. -Gazeteci- "Nedim Şener ile Soruşturmacı Gazeteciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: 17 Mayıs 2012.

Şık, Ahmet. -Gazeteci- "Ahmet Şık'ın Soruşturmacı Gazetecilik Dersindeki konuşması" İstanbul Bilgi Üniversitesi. İstanbul: 10 Mayıs 2012.

Turhan, Ertan. -Gazeteci- "Ertan Turhan ile Soruşturmacı Haberciliğe Bakış" konulu görüşme. İstanbul: 8 Ağustos 2011.